

Mohsen Makhmalbaf

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

ΦΕΣΤΙΒΑΛ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ
ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

II-000000007100

7/4 1028

ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

8	2	5		
---	---	---	--	--

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

AW 1023

MOYEIO KINHMAOTAPAOY
GELEAONIKHE
BIBLIOGHIK
OF ARIZONA-CHALDHE

8	2	5	1
---	---	---	---

Mohsen Makhmalbaf

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

ΔΕΝ ΓΚΡΕΜΙΣΑΝ ΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΑ ΤΗΣ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ.
ΜΟΝΟΣ ΤΩΝ ΚΑΤΕΡΡΕΥΣΕ, ΑΠΟ ΝΙΡΟΤΗ.

Μεταφρασμένη ΓΛΩΣΣΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ
ΑΡΧΙΒΕΙΟ

ΜΕΤΑΧΩΡΙΣΜΟΣ

ΑΦΙΝΤΑΝ

Mohsen Makhmalbaf

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

ΔΕΝ ΓΚΡΕΜΙΣΑΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΟΝ ΒΟΥΔΑ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ.
ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΕΡΡΕΥΣΕ, ΑΠΟ ΝΤΡΟΠΗ.

Μετάφραση: ΖΩΗ ΣΙΑΠΑΝΤΑ

ΦΕΣΤΙΒΑΛ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ
ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

METAIΧΜΙΟ

Mohsen Makhmalbaf
ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Το βιβλίο αυτό εκδόθηκε με την ευκαιρία του προγράμματος
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΙΑΣ ΣΚΛΗΡΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
που διοργανώθηκε στο πλαίσιο του
4ου ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ –
ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ το οποίο πραγματοποιήθηκε
στη Θεσσαλονίκη από 4-10 Μαρτίου 2002.

Καλλιτεχνική Διεύθυνση Δημήτρης Εϊπίδης
Συντονισμός-Επιμέλεια Μαρία Γκολφινόπουλου
Οργάνωση έκδοσης Χαρά Παπαδημητρίου

Φωτογραφίες Marziyeh Meshkini
Με τη συνεργασία του Makhmalbaf Film House

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ • ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
• ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ • ΕΞΟΦΥΛΛΟ
• ΦΙΛΜ • ΜΟΝΤΑΖ • ΕΚΤΥΠΩΣΗ • ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ασκληπίου 18, 106 80 Αθήνα • Τηλ.: 010 3647 433, Fax: 010 3610 750
Internet Site: www.metaixmio.gr • e-mail: metaixmio@metaixmio.gr

ISBN 960-375-330-0

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 3330

Κ.Ε.Π. 058, Κ.Π. 050/02

© 2002, Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η αντίληψη της παγκόσμιας κοινότητας για το Αφγανιστάν	11
Η ιρανική άποψη για το Αφγανιστάν	13
Πώς προσεγγίζει η παγκόσμια κοινότητα το Αφγανιστάν	14
Η τραγωδία του Αφγανιστάν σε στατιστικές	16
Αφγανιστάν, μια χώρα δίχως πρόσωπο	21
Η ιστορική απεικόνιση της χώρας δίχως πρόσωπο	23
Οι σπουδαιότερες αφγανικές φυλές είναι οι εξής	28
Γιατί το 30% των Αφγανών έχουν μεταναστεύσει;	32
Η αφγανική κουλτούρα έχει εμβολιαστεί κατά του εκμοντερνισμού	33
Η γεωγραφική κατάσταση του Αφγανιστάν και οι συνέπειές της	38
Η παγκόσμια κατανάλωση ναρκωτικών σε σχέση με την παραγωγή του Αφγανιστάν	49
Η μετανάστευση και οι συνέπειές της	56
Ποιοι είναι οι Ταλιμπάν;	68
Ποιος είναι ο μουλάς Ομάρ;	77
Ο ρόλος των διεθνών οργανισμών στο Αφγανιστάν	81
Αφγανή, η πιο περιορισμένη γυναίκα στον κόσμο	82
Η βία στο Αφγανιστάν	86
Η μοίρα του πολέμου στο Αφγανιστάν	87
Μια λύση για την κρίση ανεργίας	90
Επιστολές	95

Το βιβλίο αυτό εκδόθηκε με την άδεια της
 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 και δημοσιεύθηκε στα 1980
 και 1981 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 στα Χρυσόλεπτα των 4-15 ευρώ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Καταρχήν	Εισαγωγή
1	Εισαγωγή
2	Εισαγωγή
3	Εισαγωγή
4	Εισαγωγή
5	Εισαγωγή
6	Εισαγωγή
7	Εισαγωγή
8	Εισαγωγή
9	Εισαγωγή
10	Εισαγωγή
11	Εισαγωγή
12	Εισαγωγή
13	Εισαγωγή
14	Εισαγωγή
15	Εισαγωγή
16	Εισαγωγή
17	Εισαγωγή
18	Εισαγωγή
19	Εισαγωγή
20	Εισαγωγή
21	Εισαγωγή
22	Εισαγωγή
23	Εισαγωγή
24	Εισαγωγή
25	Εισαγωγή
26	Εισαγωγή
27	Εισαγωγή
28	Εισαγωγή
29	Εισαγωγή
30	Εισαγωγή
31	Εισαγωγή
32	Εισαγωγή
33	Εισαγωγή
34	Εισαγωγή
35	Εισαγωγή
36	Εισαγωγή
37	Εισαγωγή
38	Εισαγωγή
39	Εισαγωγή
40	Εισαγωγή
41	Εισαγωγή
42	Εισαγωγή
43	Εισαγωγή
44	Εισαγωγή
45	Εισαγωγή
46	Εισαγωγή
47	Εισαγωγή
48	Εισαγωγή
49	Εισαγωγή
50	Εισαγωγή
51	Εισαγωγή
52	Εισαγωγή
53	Εισαγωγή
54	Εισαγωγή
55	Εισαγωγή
56	Εισαγωγή
57	Εισαγωγή
58	Εισαγωγή
59	Εισαγωγή
60	Εισαγωγή
61	Εισαγωγή
62	Εισαγωγή
63	Εισαγωγή
64	Εισαγωγή
65	Εισαγωγή
66	Εισαγωγή
67	Εισαγωγή
68	Εισαγωγή
69	Εισαγωγή
70	Εισαγωγή
71	Εισαγωγή
72	Εισαγωγή
73	Εισαγωγή
74	Εισαγωγή
75	Εισαγωγή
76	Εισαγωγή
77	Εισαγωγή
78	Εισαγωγή
79	Εισαγωγή
80	Εισαγωγή
81	Εισαγωγή
82	Εισαγωγή
83	Εισαγωγή
84	Εισαγωγή
85	Εισαγωγή
86	Εισαγωγή
87	Εισαγωγή
88	Εισαγωγή
89	Εισαγωγή
90	Εισαγωγή
91	Εισαγωγή
92	Εισαγωγή
93	Εισαγωγή
94	Εισαγωγή
95	Εισαγωγή
96	Εισαγωγή
97	Εισαγωγή
98	Εισαγωγή
99	Εισαγωγή
100	Εισαγωγή

Η προσεκτική ανάγνωση αυτού του άρθρου θα σας πάρει περίπου μία ώρα. Μέσα στο ίδιο διάστημα, στο Αφγανιστάν, τουλάχιστον δεκατέσσερις άνθρωποι θα έχουν πεθάνει λόγω του πολέμου ή της πείνας και εξήντα άλλοι θα φεύγουν πρόσφυγες σε άλλες χώρες.

Το άρθρο αυτό έχει σκοπό να περιγράψει τις αιτίες της καταστροφής, της μεγάλης θνησιμότητας και της πείνας. Αν αυτά τα δυσάρεστα θέματα απειλούν την προσωπική σας ευτυχία, τότε μην το διαβάσετε.

It is important to remember that the decision to use a particular
type of data is not based on the quality of the data, but on the
nature of the problem. In some cases, the data may be of poor
quality, but it is the only data available. In other cases, the
data may be of high quality, but it is not relevant to the
problem. The decision to use a particular type of data is
therefore a decision about the nature of the problem, not
about the quality of the data.

Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Το 2000 παραβρέθηκα στο φεστιβάλ κινηματογράφου του Πουσάν, στη Νότια Κορέα. Όταν με ρώτησαν ποιο θα είναι το θέμα της επόμενης ταινίας μου, τους είπα: το Αφγανιστάν. Οι περισσότεροι χρειάζονταν διευκρινίσεις. «Τι είναι αυτό το Αφγανιστάν;» με ρωτούσαν.

Γιατί να συμβαίνει αυτό; Πώς γίνεται μία χώρα να είναι τόσο αφανής, ώστε να μην την έχουν ακουστά οι κάτοικοι μίας επίσης ασιατικής χώρας, όπως η Νότια Κορέα; Η αιτία είναι ολοφάνερη. Το Αφγανιστάν δεν διαδραματίζει κανένα θετικό ρόλο στον σύγχρονο κόσμο. Δεν είναι γνωστό για κάποιο χαρακτηριστικό προϊόν του, ούτε για την τεχνολογική ή επιστημονική ανάπτυξή του ούτε για την καλλιτεχνική πρωτοπορία του.

Στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή όμως, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Το Αφγανιστάν αναγνωρίζεται ως ιδιαίτερη περίπτωση – όχι, όμως, λόγω θετικών συγκυριών. Όσοι γνωρίζουν το Αφγανιστάν το συσχετίζουν αυτόματα με το λαθρεμπόριο, τους Ταλιμπάν, τον

ισλαμικό φονταμενταλισμό, τον πόλεμο με τη Ρωσία και έναν παρατεταμένο εμφύλιο.

Στην υποκειμενική αυτή αντίληψη, δεν υπάρχει ούτε ένας συνειρμός σχετικός με ειρήνη, σταθερότητα και ανάπτυξη. Έτσι, κανείς δεν διανοείται να ταξιδέψει εκεί για τουρισμό· πόσο μάλλον κάποιος έμπορος να επιζητήσει να πλουτίσει απ' αυτήν.

Τότε γιατί να μην βυθιστεί το Αφγανιστάν στη λήθη; Λόγω της κακής του φήμης, σε λίγο μπορεί να διαβάζουμε στις εγκυκλοπαίδειες ότι «το Αφγανιστάν είναι χώρα παραγωγής ναρκωτικών, με πρωτόγονους, φιλοπόλεμους και φονταμενταλιστές κατοίκους, οι οποίοι κρύβουν τις γυναίκες τους κάτω από ενδύματα που καλύπτουν τα πάντα».

Κοντά σε όλα τα παραπάνω, έχουμε και την πρόσφατη καταστροφή του μεγαλύτερου αγάλματος του Βούδα στον κόσμο, στο Μπαμιάν, γεγονός που προκάλεσε θλίψη σε όλον τον κόσμο και ώθησε όλους τους υποστηρικτές της τέχνης και του πολιτισμού να υπερασπιστούν το καταδικασμένο άγαλμα. Όμως, γιατί κανένας –εκτός από την Επίτροπο των Ηνωμένων Εθνών Ογκάτα– δεν εξέφρασε την ανησυχία του για τον επικείμενο θάνατο ενός εκατομμυρίου Αφγανών από τον παρατεταμένο λιμό; Γιατί κανείς δεν μιλά για τους λόγους που προκαλούν αυτή την κατάσταση; Γιατί όλοι κόπτονται για την καταστροφή του αγάλματος του Βούδα, ενώ κανείς δεν λέει τίποτα για να αποτραπεί ο θάνατος των πεινασμένων Αφγανών; Τελικά, μήπως ο σύγχρονος κόσμος τιμά τα αγάλματα περισσότερο από τις ανθρώπινες ζωές;

Έχω γυρίσει το Αφγανιστάν, και είδα με τα μάτια μου πώς κυλά η ζωή σ' αυτή τη χώρα. Ως σκηνοθέτης έκανα στο Αφγανιστάν δύο ταινίες σε διάστημα 13 χρόνων (*Ο Ποδηλάτης*, 1988 και *Κανταχάρ*, 1991). Μέσα στο πλαίσιο της δουλειάς μου, διάβασα περίπου δέκα χιλιάδες σελίδες διαφόρων βιβλίων και εγγράφων για να συλλέξω τα απαραίτητα στοιχεία για το γύρισμα των δύο ταινιών μου. Συνεπώς, εγώ έχω για το Αφγανιστάν μια άποψη διαφορετική από εκείνη που έχει ο υπόλοιπος κόσμος. Η εικόνα που έχω εγώ είναι πιο πολύπλοκη, διαφοροποιημένη και τραγική, αλλά μέσα απ' αυτήν προκύπτει μία λεπτομερέστερη, θετικότερη και ειρηνικότερη απεικόνιση του αφγανικού λαού· μία απεικόνιση που χρειάζεται εκ μέρους μας προσοχή, και όχι λησμονιά ή απώθηση. Δυστυχώς, όμως, το γνωστό ποίημα του Σα'Ντι «όλοι οι άνθρωποι είμαστε μέλη ενός και του ίδιου σώματος» έχει καταλήξει να είναι απλώς κούφια λόγια που κοσμούν την πόρτα του κτιρίου των Ηνωμένων Εθνών.

Η ΙΡΑΝΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Η άποψη των Ιρανών για το Αφγανιστάν βασίζεται στην ίδια αντίληψη μ' εκείνη των Αμερικανών, των Ευρωπαίων ή των κατοίκων της Μέσης Ανατολής. Το Ιράν, βέβαια, έχει κοινά σύνορα με το Αφγανιστάν. Έτσι, οι ιρανοί εργάτες, οι κάτοικοι της Νότιας Τεχεράνης αλλά και οι εργάτες της επαρχίας δεν διάκινται φιλικά προς τους Αφγανούς, τους

οποίους βλέπουν ως ανταγωνιστές στην εξασφάλιση του επιούσιου. Γι' αυτό πιέζουν το Ιρανικό Υπουργείο Εργασίας να υποχρεώσει τους Αφγανούς να γυρίσουν στην πατρίδα τους. Η μεσαία τάξη του Ιράν, πάντως, θεωρεί τους Αφγανούς αξιόπιστους ως υπηρέτες και καθαριστές/-τριες. Οι εργολάβοι οικοδομών πιστεύουν ότι οι Αφγανοί είναι καλύτεροι εργάτες από τους ιρανούς συναδέλφους τους, και μάλιστα ζητάνε μικρότερο ημερομίσθιο.

Οι υπηρεσίες δίωξης ναρκωτικών θεωρούν τους Αφγανούς πρωταγωνιστές στη διακίνηση των ναρκωτικών, και πιστεύουν ότι η απέλαση όλων των Αφγανών θα έθετε για πάντα τέρμα στα προβλήματα που σχετίζονται με το εμπόριο ναρκωτικών. Οι γιατροί τούς βλέπουν ως αιτία λοιμωδών νοσημάτων, όπως η αφγανική γρίπη, που πριν δεν είχε εμφανιστεί στο Ιράν· και καθώς δεν μπορούν να ανακόψουν το κύμα μετανάστευσης, προσφέρουν εμβολιασμό μέσα στο ίδιο το Αφγανιστάν. Έτσι έφτασαν στο σημείο να έχουν επωμιστεί και το κόστος του εμβολιασμού των Αφγανών κατά της πολιομυελίτιδας.

ΠΩΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΕΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Οι τίτλοι των εφημερίδων που αναφέρουν το όνομα μίας χώρας πρέπει πάντα να ελέγχονται. Η εικόνα μιας χώρας όπως διαδίδεται ανά τον κόσμο από τα ΜΜΕ, αποτελεί

συνδυασμό: πρώτον των πραγματικών στοιχείων που αφορούν τη συγκεκριμένη χώρα και δεύτερον της κατά πολύ φανταστικής, υποκειμενικής άποψης που υποτίθεται πως έχει για τη χώρα αυτή ο υπόλοιπος κόσμος. Από τη στιγμή που κάποιες χώρες εποφθαλμιούν έναν τόπο, οι ειδήσεις ασχολούνται αναγκαστικά με λόγους και αιτίες. Δυστυχώς, έχω αντιληφθεί ότι, αν εξαιρέσουμε τις παπαρούνες του, στο σημερινό Αφγανιστάν δεν υπάρχει τίποτα που να προκαλεί τις βλέψεις των άλλων. Έτσι το Αφγανιστάν ακούγεται ελάχιστα ή και καθόλου στις ανά τον κόσμο ειδήσεις και η λύση των προβλημάτων του στο άμεσο μέλλον αποτελεί μακρινό όνειρο.

Αν, όπως το Κουβέιτ, το Αφγανιστάν διέθετε πετρέλαιο και πετροδολάρια, μέσα σε τρεις μέρες οι Αμερικανοί θα κατάρferναν να το επανακτήσουν από το Ιράκ. Τα έσοδα, άλλωστε, από την πώληση του πετρελαίου θα κάλυπταν το κόστος της παρουσίας του αμερικανικού στρατού. Όταν υπήρχε ακόμα η Σοβιετική Ένωση, τα δυτικά ΜΜΕ στράφηκαν στο Αφγανιστάν που πολεμούσε εναντίον του Ανατολικού Μπλοκ και δοκιμαζόταν από τον κομμουνιστικό ζυγό. Οι Σοβιετικοί τελικά υποχώρησαν και η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε. Γιατί, τότε, οι ΗΠΑ, που κόπονται για την υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, δεν ανέλαβαν υπεύθυνη δράση για τις δέκα εκατομμύρια γυναίκες που στερούνται το δικαίωμα στην εκπαίδευση και σε οποιαδήποτε άλλη κοινωνική δραστηριότητα ή για την εξάλειψη της φτώχειας και του λιμού, που προκαλεί τόσους θανάτους;

Η απάντηση είναι: διότι το Αφγανιστάν δεν έχει τίποτα ποθητό να προσφέρει. Το Αφγανιστάν δεν είναι δα και καμιά όμορφη κοπέλα, για να σκιρτούν οι καρδιές των επίδοξων μνηστήρων της. Δυστυχώς, σήμερα θυμίζει περισσότερο γυναίκα γριά και ανέραστη. Όποιος θελήσει να την πλησιάσει, απλώς θα της πληρώσει τα σάβανα. Και ξέρουμε ότι στην εποχή μας η φράση του Σα'Ντι «όλοι οι άνθρωποι είμαστε μέλη ενός και του ίδιου σώματος» δεν έχει καμιά ιδιαίτερη σημασία.

Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΟΥ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ ΣΕ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ

Δεν υπάρχουν επίσημες στατιστικές στο Αφγανιστάν για τα τελευταία είκοσι χρόνια. Έτσι, όλα τα στοιχεία και οι αριθμοί που ακολουθούν είναι σχετικοί και κατά προσέγγιση. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, μέχρι το 1992 το Αφγανιστάν είχε πληθυσμό 20 εκατομμυρίων. Μέσα στα προηγούμενα είκοσι χρόνια και μετά τη σοβιετική κατοχή, περίπου 2,5 εκατομμύρια Αφγανών σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια πολεμικών εχθροπραξιών ή πέθαναν από πείνα ή έλλειψη ιατρικής περίθαλψης. Με άλλα λόγια, κάθε χρόνο 125 χιλιάδες άνθρωποι (ή 340 άνθρωποι την ημέρα, ή 14 άνθρωποι την ώρα, ή 1 άνθρωπος κάθε πέντε λεπτά) χάνουν τη ζωή τους λόγω της τραγικής αυτής κατάστασης. Στον κόσμο μας, όταν πριν από λίγο καιρό το άτυχο πλήρωμα του Κουρσοκ πάλευε με το θάνατο, οι δορυφορικοί σταθμοί

μετέδιδαν σχετικές ανταποκρίσεις όλο το εικοσιτετράωρο. Στον κόσμο μας, η καταστροφή του αγάλματος του Βούδα συζητιόταν ολημερίς κι ολονυχτίς. Κι όμως, κανείς δεν μιλά για τον τραγικό θάνατο που βρίσκει ένας Αφγανός κάθε πέντε λεπτά επί 20 συνεχόμενα έτη.

Ο αριθμός των αφγανών προσφύγων δίνει μία ακόμα πιο τραγική εικόνα. Σύμφωνα με πιο ακριβή στατιστικά στοιχεία, στο Ιράν και το Πακιστάν ζουν 6,3 εκατομμύρια αφγανοί πρόσφυγες. Αν ο αριθμός αυτός διαιρεθεί με χρόνια, μέρες, ώρες και λεπτά, προκύπτει ότι στα τελευταία είκοσι χρόνια, ένας άνθρωπος γίνεται πρόσφυγας κάθε λεπτό. Ο αριθμός αυτός δεν περιλαμβάνει αυτούς που μετακινούνται από βορρά προς νότο και αντίστροφα, για να γλιτώσουν από τις συνέπειες του εμφυλίου.

Προσωπικά δεν θυμάμαι κανένα άλλο έθνος το οποίο, παρά τη μείωση του πληθυσμού του κατά 10% λόγω θνησιμότητας και 30% λόγω μετανάστευσης ή προσφυγιάς, να αντιμετωπίστηκε με τόση αδιαφορία από τον υπόλοιπο κόσμο. Ο συνολικός αριθμός των Αφγανών που σκοτώθηκαν ή εγκατέλειψαν τη χώρα τους είναι ίσος με τον πληθυσμό ολόκληρης της Παλαιστίνης. Κι όμως, η φιλική διάθεση των Ιρανών προς το Αφγανιστάν δεν φτάνει ούτε στο 10% εκείνης που δείχνουν προς την Παλαιστίνη ή τη Βοσνία, μολοντί και κοινή γλώσσα έχουν με τους Αφγανούς και κοινά σύνορα.

Περνώντας τα σύνορα προς Αφγανιστάν στο τελωνείο της Ντογκαρούν, είδα μία πινακίδα που προειδοποιούσε

τους επισκέπτες για κάποια παράξενα στην όψη αντικείμενα. Τα αντικείμενα αυτά ήταν νάρκες. Η πινακίδα έλεγε: «Κάθε 24 ώρες, 7 άτομα στο Αφγανιστάν πέφτουν θύματα ναρκών. Να είστε προσεκτικοί, για να μην είστε ένα απ' αυτά σήμερα ή αύριο». Σε έναν καταυλισμό του Ερυθρού Σταυρού, βρήκα πιο αξιόπιστα στοιχεία. Η ομάδα από τον Καναδά, που είχε έρθει για να αφοπλίσει τις νάρκες, θεώρησε ότι το πρόβλημα ήταν πραγματικά τεράστιο, απελπίστηκε εντελώς και γύρισε πίσω. Με βάση αυτά τα ίδια στοιχεία, για τα επόμενα πενήντα χρόνια οι Αφγανοί πρέπει ομαδικά να πατάνε πάνω στις νάρκες, ώστε να γίνει η χώρα τους ξανά ασφαλής και κατοικήσιμη. Η αιτία είναι ότι κάθε πολιτική ή θρησκευτική ομάδα έχει βάλει νάρκες εναντίον των αντιπάλων ομάδων, χωρίς να έχει κάποιο χάρτη ή σχεδιάγραμμα που να επιτρέπει την ασφαλή συλλογή τους. Η ναρκοθέτηση δεν έγινε με τη στρατιωτική λογική, κατά την οποία οι νάρκες τοποθετούνται κατά τη διάρκεια του πολέμου και συλλέγονται μόλις επανέλθει η ειρήνη. Είναι σαν το έθνος αυτό να έχει βάλει τις νάρκες εναντίον του ίδιου του εαυτού του. Κι όταν βρέχει πολύ, το νερό παρασύρει τις νάρκες, με αποτέλεσμα δρόμοι που προηγουμένως ήταν ασφαλείς να γίνονται επικίνδυνοι.

Οι παραπάνω στατιστικές αποκαλύπτουν πόσο επικίνδυνο είναι το περιβάλλον στο Αφγανιστάν, πράγμα που οδηγεί τους κατοίκους σε αδιάκοπη μετανάστευση. Οι Αφγανοί αντιλαμβάνονται πόσο επίφοβη είναι η κατάσταση τους. Υπάρχει συνεχώς ο φόβος της πείνας και του

θανάτου. Γιατί να μην μεταναστεύσουν, λοιπόν, οι Αφγανοί; Ένα έθνος με ποσοστό μετανάστευσης 30% αναμφίβολα θεωρεί ότι δεν υπάρχει ελπίδα για το μέλλον. Από το 70% του πληθυσμού που παραμένει, το 10% σκοτώνεται ή πεθαίνει· το υπόλοιπο 60% ή δεν καταφέρνει να περάσει τα σύνορα, ή περνά τα σύνορα, αλλά τους απελαύνουν οι αρχές των γειτονικών χωρών.

Η επικίνδυνη αυτή κατάσταση έχει σταθεί εμπόδιο σε οποιαδήποτε ξένη παρουσία στο Αφγανιστάν. Κανένας επιχειρηματίας δεν θα διακινδύνευε να επενδύσει εκεί, εκτός αν μιλάμε για έμπορο ναρκωτικών· οι πολιτικοί αναλυτές προτιμούν να πετούν απευθείας προς τις χώρες της Δύσης. Έτσι, είναι δύσκολο να μελετηθεί η κατάσταση και να αντιμετωπιστεί η κρίση που διέρχεται το Αφγανιστάν. Επί του παρόντος, δεν υπάρχουν πολιτικοί αναλυτές στο Αφγανιστάν, με εξαίρεση τους επίσημους απεσταλμένους τριών κρατών και τους ανεπίσημους απεσταλμένους άλλων δύο κρατών. Αυτό οφείλεται στις κυρώσεις που επέβαλαν τα Ηνωμένα Έθνη και στην αδυναμία χειρισμού των θεμάτων ασφαλείας. Αντί για πολιτικές αναλύσεις έχουμε μόνο εικασίες που γίνονται εξ αποστάσεως. Αυτό επιδεινώνει τη σύγχυση που επικρατεί σε ό,τι αφορά την κρίση που διέρχεται μια χώρα, η οποία δοκιμάζεται από μια μεγάλη τραγωδία μακριά απ' τα μάτια του υπόλοιπου κόσμου.

Στην περιοχή της πόλης Χεράτ, είδα περίπου είκοσι χιλιάδες άντρες, γυναίκες και παιδιά να λιμοκτονούν. Δεν μπορούσαν να περπατήσουν από την αδυναμία, και κείτονταν

στο χρώμα περιμένοντας το αναπόφευκτο. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα του πρόσφατου λιμού. Την ίδια ακριβώς μέρα, η γιαπωνέζα Σαντάκο Ογκάτα, μέτεπειτα Επίτροπος των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, επισκέφθηκε αυτούς τους ανθρώπους και τους υποσχέθηκε ότι ο υπόλοιπος κόσμος θα τους βοηθήσει. Έπειτα από τρεις μήνες άκουσα στο ιρανικό ραδιόφωνο μια ανακοίνωση της Επιτρόπου Ογκάτα που έλεγε ότι κάθε χρόνο, στην επικράτεια του Αφγανιστάν πεθαίνουν από πείνα ένα εκατομμύριο άνθρωποι.

Κατέληξα, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι το άγαλμα του Βούδα δεν καταστράφηκε από ανθρώπινη επέμβαση. Κατέρρευσε μόνο του, από ντροπή· ντροπή για την άγνοια του κόσμου σχετικά με την κατάσταση στο Αφγανιστάν. Κατέρρευσε, διότι ήξερε πως στην περίπτωση αυτή, το μεγαλείο του δεν μπορούσε να προσφέρει τίποτα.

Στο Ντουςανμπέχ, στην περιοχή του Τατζικιστάν, είδα εκατό χιλιάδες Αφγανούς να μετακινούνται από νότο προς βορρά με τα πόδια. Ήταν κόλαση. Πουθενά στον κόσμο δεν παρουσιάζονται τέτοιες σκηνές από τα ΜΜΕ. Τα πεινασμένα παιδιά, θύματα του πολέμου, είχαν περπατήσει ξυπόλυτα χιλιόμετρα και χιλιόμετρα. Αργότερα, το ίδιο κύμα προσφύγων δέχθηκε επίθεση από εσωτερικούς εχθρούς και αντιμετώπισε την άρνηση του Τατζικιστάν να του παράσχει άσυλο. Οι πρόσφυγες πέθαιναν κατά χιλιάδες στην ακαθόριστη μεθοριακή ζώνη μεταξύ Αφγανιστάν και Τατζικιστάν, και κανείς δεν ήταν εκεί για να δει τι γινόταν. Όπως θέτει το θέμα η κυρία Γκολροκσάρ, η γνωστή ποιήτρια του

Τατζικιστάν: «Δεν θα ήταν παράξενο να πεθάνει κάποιος από πόνο επειδή ένωσε στην καρδιά του την τραγωδία του Αφγανιστάν. Όμως τότε, γιατί κανείς δεν πέθανε ακόμα;»

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ, ΜΙΑ ΧΩΡΑ ΔΙΧΩΣ ΠΡΟΣΩΠΟ

Υπάρχουν διάφοροι λόγοι που το Αφγανιστάν είναι μια χώρα δίχως πρόσωπο. Οι Αφγανές είναι γυναίκες δίχως πρόσωπο, πράγμα που σημαίνει ότι τα δέκα από τα είκοσι εκατομμύρια του πληθυσμού είναι, στην ουσία, αόρατα. Ένα έθνος του οποίου ο μισός πληθυσμός είναι αόρατος, ακόμα και μεταξύ των ίδιων των γυναικών, είναι έθνος δίχως πρόσωπο. Τα τελευταία χρόνια δεν υπάρχει στο Αφγανιστάν τηλεόραση· μόνο μερικές δισελίδες ασπρόμαυρες εφημερίδες, η *Σαριάτ*, η *Χιβάντ* και η *Ανίζ*, που δημοσιεύουν αποκλειστικά κείμενα και καθόλου εικόνες. Αυτά είναι όλα κι όλα τα ΜΜΕ στο Αφγανιστάν. Η ζωγραφική και η φωτογραφία είναι απαγορευμένες για θρησκευτικούς λόγους. Επιπροσθέτως, αυτός είναι και ο λόγος που απαγορεύεται η είσοδος στους ξένους δημοσιογράφους· και αν ακόμα τους επιτρέψουν την είσοδο, τους απαγορεύουν να τραβούν φωτογραφίες.

Στο σύγχρονο Αφγανιστάν δεν γίνονται παραγωγές κινηματογραφικών ταινιών· δεν υπάρχουν καν αίθουσες κινηματογράφου. Προηγουμένως υπήρχαν δεκατέσσερις αίθουσες που προέβαλλαν ινδικές ταινίες και κινηματογρα-

φικά στούντιο που αναλάμβαναν μικρές παραγωγές ταινιών οι οποίες μιμούνταν τις ινδικές· όμως κι αυτά έχουν απαγορευτεί. Στον κόσμο του κινηματογράφου, όπου παράγονται δύο με τρεις χιλιάδες ταινίες ετησίως, το Αφγανιστάν δεν συμμετέχει καθόλου. Κι όμως, στο Χόλιγουντ γυρίστηκε ένα έργο της σειράς *Ράμπο*, που ήταν βασισμένο στην ιστορία του Αφγανιστάν.

Όλη η ταινία γυρίστηκε στο Χόλιγουντ και δεν πήρε μέρος ούτε ένας Αφγανός. Η μοναδική αληθοφανής σκηνή ήταν εκείνη όπου ο Ράμπο πηγαίνει στην Πεσαβάρ, στο Πακιστάν· κι αυτό όμως τελικά ήταν αποτέλεσμα έντεχνου μοντάζ! Η ταινία αυτή είναι η μόνη που απεικόνισε το Αφγανιστάν, αλλά απλώς σαν φόντο για σκηνές δράσης που συναρπάζουν το κοινό. Αυτά έχει να μας πει το Χόλιγουντ για μία χώρα, της οποίας το 10% του πληθυσμού αποδεκατίζεται, το 30% καταλήγει στην προσφυγιά και ένα εκατομμύριο περίπου των κατοίκων της πεθαίνει από πείνα;

Οι Ρώσοι παρήγαγαν δύο ταινίες, που αφορούσαν τις αναμνήσεις ρώσων στρατιωτών κατά τη διάρκεια της κατάληψης του Αφγανιστάν. Μετά την απόσυρση των ρωσικών στρατευμάτων, οι Μουτζαχεντίν έκαναν μερικές ταινίες προπαγανδιστικού πολεμικού περιεχομένου, που δεν απεικόνιζαν την πραγματική κατάσταση του Αφγανιστάν ούτε στο παρελθόν ούτε και στο παρόν. Οι ταινίες δείχνουν μια χούφτα ηρωικούς Αφγανούς που πολεμούν στην έρημο.

Στο Ιράν γυρίστηκαν δύο ταινίες σχετικά με την κατάσταση των αφγανών μεταναστών: *Παρασκευή* και *Βροχή*.

Εγώ γύρισα τον *Ποδηλάτη* και το *Κανταχάρ*. Αυτή είναι όλη κι όλη η απεικόνιση του Αφγανιστάν στον ιρανικό και παγκόσμιο κινηματογράφο. Ακόμα και στην παγκόσμια τηλεόραση υπάρχει ένας ελάχιστος αριθμός σχετικών ντοκιμαντέρ. Ίσως να είναι μια παγκόσμια απόφαση να μείνει το Αφγανιστάν μια χώρα δίχως πρόσωπο.

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΔΙΧΩΣ ΠΡΟΣΩΠΟ

Το Αφγανιστάν αποσχίστηκε από το Ιράν. Πριν από 250 χρόνια, κατά την εποχή του Σάχη Ναντίρ, αποτελούσε ιρανική επαρχία, μέρος της ευρύτερης περιοχής του Κορασάν. Ένα βράδυ, κατά την επιστροφή του από την Ινδία, ο Ναντίρ δολοφονήθηκε στο Γκουτσάν. Ο Αχμάντ Αμπνταλί, αφγανός αξιωματούχος στο στρατό του Ναντίρ, αποστάτησε με 4.000 άντρες υπό τις διαταγές του, και κήρυξε την ανεξαρτησία μίας εδαφικής περιοχής του Ιράν. Έτσι δημιουργήθηκε το Αφγανιστάν.

Εκείνη την εποχή οι κάτοικοι του Αφγανιστάν ήταν κατά πλειοψηφία κτηνοτρόφοι, και χωρισμένοι σε φυλές, που η καθεμιά τους είχε τους δικούς της αρχηγούς. Ο Αχμάντ Αμπνταλί ανήκε στη φυλή των Παστούν· συνεπώς, δεν μπορούσε να επιβληθεί ως απόλυτος άρχοντας στις άλλες φυλές, όπως οι Τατζίκοι, οι Χάζαροι και οι Ουζμπέκοι. Έτσι, για τη διακυβέρνηση της χώρας αποφασίστηκε κάθε φυλή να κυβερνάται από τους δικούς της αρχηγούς· με τη

σειρά τους, οι αρχηγοί αυτοί θα συνενώνονταν σε μία ομοσπονδία φυλάρχων, γνωστή ως «Λόγια Τζίργκα». Από τότε, δεν εμφανίστηκε στο Αφγανιστάν άλλο, πιο δίκαιο και πιο κατάλληλο σύστημα διακυβέρνησης. Δύο πράγματα δείχνει η χρήση του συστήματος Λόγια Τζίργκα: πρώτον, η οικονομία του Αφγανιστάν εξακολουθεί να βασίζεται στην κτηνοτροφία. Δεύτερον, η χώρα εξακολουθεί να κυβερνάται από τις φυλές, χωρίς να υπάρχει αίσθηση εθνικής ενότητας. Ο Αφγανός δεν θεωρεί τον εαυτό του Αφγανό, μέχρι να εγκαταλείψει την πατρίδα του και να αντιμετωπίσει τον οίκτο ή την περιφρόνηση των ξένων. Μέσα στο Αφγανιστάν, ο καθένας είναι Παστούν, Χάζαρος, Ουζμπέκος ή Τατζίκος – και όχι απλώς Αφγανός.

Σε σύγκριση με το Ιράν, το Αφγανιστάν παρουσιάζει μεγάλες διαφορές, μολοντί μέχρι πριν 250 χρόνια οι δύο χώρες είχαν κοινή ιστορία. Στο Ιράν θεωρούμε τους εαυτούς μας κατά πρώτο λόγο Ιρανούς· η εθνική μας ενότητα είναι το πρώτο μέσο καθορισμού της κοινής μας ταυτότητας. Αντίθετα, στο Αφγανιστάν, όλοι είναι κατά πρώτο λόγο μέλη μίας φυλής, και η ένταξη στη φυλή είναι η πρώτη βαθμίδα καθορισμού της ταυτότητας του ατόμου. Αυτή είναι η πιο καταφανής διαφορά μεταξύ Ιρανών και Αφγανών, όσον αφορά την αίσθηση του έθνους. Στις προεδρικές εκλογές στο Ιράν, η καταγωγή του υποψήφιου δεν έχει ιδιαίτερη σημασία και δεν αποτελεί λόγο υπερψήφησης ή καταψήφησης.

Στο Αφγανιστάν, από την εποχή του Αχμάντ Αμπνταλί

μέχρι σήμερα που οι Ταλιμπάν ελέγχουν πάνω από το 95% της χώρας, οι κυρίως ηγέτες προέρχονται πάντα από τη φυλή των Παστούν. Οι Τατζίκοι δεν απέκτησαν ποτέ εξουσία, εκτός από δύο περιόδους: την εννιάμηνη περίοδο ηγεσίας του Χαμπιμπουλά Γκαλεκανί, γνωστή ως περίοδο Μπατσέχ Σαγκά, και τη διετή περίοδο κατά την οποία κυβερνούσε ο τατζίκος Μπουρχανουντίν Ραμπανί. Κι όμως, από την εποχή του Αχμάντ Αμπνταλί, ο λαός του Αφγανιστάν ευχαρίστως αποδέχεται την ομοσπονδιακή εξουσία των φυλάρχων. Τι δείχνει το φαινόμενο αυτό, αν συγκριθεί με την κατάσταση στο Ιράν;

Στο Ιράν, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Σάχη Ρεζά, ο διαχωρισμός μεταξύ των ιρανικών φυλών αμβλύθηκε και παραχώρησε τη θέση του στην αίσθηση εθνικής ενότητας. Τέτοιο πράγμα δεν συνέβη στο Αφγανιστάν. Ακόμα και οι Μουτζαχεντίν ποτέ δεν πολέμησαν τους ξένους εισβολείς ενωμένοι· κάθε φυλή πολεμούσε τους ξένους στη δική της περιοχή. Στο γύρισμα του *Κανταχάρ*, όταν βρισκόμουν στους προσφυγικούς καταυλισμούς στα σύνορα Ιράν-Αφγανιστάν, διαπίστωσα ότι ακόμα και Αφγανοί που ζούσαν στους καταυλισμούς σε δύσκολες συνθήκες επί δέκα και παραπάνω χρόνια, δεν δέχονταν την ονομασία «Αφγανός» ως προσδιορισμό της εθνικής τους ταυτότητας. Οι διαφορές μεταξύ τους εντοπίζονταν στο ότι άλλος ήταν Τατζίκος, άλλος Χάζαρος και άλλος Παστούν.

Μέχρι σήμερα, δεν γίνονται διαφυλετικοί γάμοι στο Αφγανιστάν, ούτε και διεξάγονται εμπορικές συναλλαγές

μεταξύ των φυλών. Με την παραμικρή αφορμή, ελλοχεύει ο κίνδυνος μαζικής αιματοχυσίας. Μια φορά είδα να αρχίζει βίαιη σύγκρουση μεταξύ δύο φυλετικών ομάδων, επειδή κάποιος προσπάθησε να παρακάμψει την ουρά για να πάρει ψωμί.

Στον προσφυγικό καταυλισμό Νιατάκ (σύνορα Ιράν-Αφγανιστάν), ο οποίος στεγάζει πέντε χιλιάδες άτομα, δύσκολα βλέπεις να παίζουν μαζί τα παιδιά των Παστούν και τα παιδιά των Χαζάρων. Πολλές φορές δημιουργούνται επεισόδια μεταξύ των παιδιών. Οι Τατζίκοι και οι Χάζαροι θεωρούν ότι οι Παστούν είναι οι χειρότεροι εχθροί τους, και αντιστρόφως. Αποφεύγουν ακόμα και να προσεύχονται στα ίδια τεμένη. Συναντήσαμε μεγάλη δυσκολία όταν θελήσαμε να βάλουμε τα παιδιά τους να καθίσουν το ένα δίπλα στο άλλο, για να δουν μία ταινία. Μας πρότειναν να παρακολουθήσουν την ταινία χωριστά, παιδιά Χαζάρων και παιδιά Παστούν εναλλάξ· όμως, τελικά, η πρόβλη της ταινίας ματαιώθηκε.

Παρά τις πολλές ασθένειες που μαστιζαν τον καταυλισμό και την έλλειψη ιατρικού προσωπικού, όταν ερχόταν κανένας γιατρός από την πόλη, η διοίκηση του καταυλισμού δεν έδινε προτεραιότητα στα πιο επείγοντα περιστατικά. Η προτεραιότητα στην περίθαλψη οριζόταν από τη φυλή του ασθενή. Όρισαν μία μέρα για την εξέταση των Χαζάρων, και άλλη μέρα για την εξέταση των Παστούν. Οι επιπλέον ταξικές διακρίσεις μεταξύ των μελών της φυλής των Παστούν τούς εμπόδιζαν να προσέρχονται στο ιατρείο την ίδια μέρα.

Όταν γυρίζαμε σκηνές στις οποίες χρειαζόνταν κομπάρσοι, έπρεπε να διαλέξουμε ανάμεσα σε Χαζάρους ή Παστούν, μολονότι το σύνολο των πέντε χιλιάδων προσφύγων βρισκόταν στην ίδια μοίρα. Κι όμως, ο φυλετικός διαχωρισμός καθόριζε κάθε απόφαση. Φυσικά, η πλειοψηφία των προσφύγων δεν είχε προηγούμενη επαφή με τον κινηματογράφο· και, όπως η γιαγιά μου, ευχαριστούσαν το Θεό που δεν είχαν πατήσει ποτέ το πόδι τους σε κινηματογραφική αίθουσα.

Ο διαχωρισμός των φυλών στο Αφγανιστάν είναι αποτέλεσμα της οικονομίας, η οποία βασίζεται στην κτηνοτροφία. Κάθε αφγανική φυλή είναι έγκλειστη σε μία κοιλάδα οριοθετημένη από γεωγραφικά τείχη· λόγω του ορεινού περιβάλλοντος και της συγκεκριμένης φύσης της οικονομίας, στενά οριοθετημένο είναι και το πολιτισμικό πλαίσιο της κάθε φυλής. Η αίσθηση του «έθνους» στις κλειστές κοινωνίες των φυλών είναι προϊόν της κτηνοτροφικής οικονομίας που αναπτύσσεται στις βαθιές κοιλάδες του Αφγανιστάν. Η πίστη στη φυλή είναι βαθιά όσο και αυτές οι κοιλάδες. Το Αφγανιστάν είναι κατά 75% χώρα ορεινή· μόνο το 7% της ορεινής έκτασής του προσφέρεται για γεωργική εκμετάλλευση. Η βιομηχανία δεν είναι καθόλου αναπτυγμένη.

Μόνη πηγή οικονομικών πόρων του Αφγανιστάν είναι οι βοσκότοποι, φυσικά σε εποχές που δεν επικρατεί ανομβρία. Έτσι, το Αφγανιστάν εξαρτάται οικονομικά από την κτηνοτροφία, η οποία αποτελεί το αίτιο για το φυλετικό

διαχωρισμό. Αυτός, με τη σειρά του, οδηγεί σε μακροχρόνιες εσωτερικές διαμάχες, που αναστέλλουν τον εκσυγχρονισμό της χώρας, ενώ παράλληλα την εμποδίζουν να αποκτήσει ενιαία εθνική ταυτότητα. Ο λαός δεν πιστεύει ούτε στο κράτος που ονομάζεται Αφγανιστάν ούτε στην ιδιότητα του Αφγανού. Οι διάφορες φυλές του Αφγανιστάν δεν είναι ακόμη έτοιμες να ενταχθούν σε μία μεγαλύτερη συλλογική ενότητα υπό το όνομα «λαός του Αφγανιστάν». Η πραγματική αιτία των συρράξεων δεν είναι, όπως λανθασμένα πιστεύεται, ο θρησκευτικός πόλεμος, αλλά οι διαμάχες μεταξύ των φυλών. Οι Τατζίκοι, που σήμερα μάχονται τους Ταλιμπάν, είναι σουνίτες Μουσουλμάνοι· το ίδιο και οι Ταλιμπάν.

Η σοφία του Αχμάντ Αμπνταλί, που δημιούργησε το σύστημα της ομοσπονδιακής διαφυλετικής κυβέρνησης, δεν έχει ακόμα αναγνωριστεί πλήρως. Ο Αμπνταλί ήταν πιο διορατικός από αυτούς που σχεδιάζουν την επικράτηση μίας φυλής έναντι όλων των άλλων, ή ενός ατόμου έναντι ενός ολόκληρου έθνους – σε εποχές μάλιστα που ο φυλετικός διαχωρισμός και η οικονομική υποδομή δεν είχαν ακόμη υποστεί ανεπανόρθωτες βλάβες.

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΕΣ ΑΦΓΑΝΙΚΕΣ ΦΥΛΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΞΗΣ:

Οι Παστούν, που αριθμούν περίπου έξι εκατομμύρια, είναι η πολυπληθέστερη φυλή του Αφγανιστάν. Ακολουθούν οι

Τατζίκοι, με πληθυσμό περίπου τεσσάρων εκατομμυρίων. Τρίτοι και τέταρτοι αντίστοιχα έρχονται οι Χάζαροι, με τέσσερα εκατομμύρια, και οι Ουζμπέκοι, με ένα δυο εκατομμύρια. Οι υπόλοιπες είναι μικρές φυλές, όπως οι Αϊμάχ, οι Φαρς, οι Μπαλούχ, οι Τουρκμένοι και οι Κεζελμπάς. Οι Παστούν κατοικούν κυρίως στο νότο, οι Τατζίκοι στο βορρά και οι Χάζαροι στις κεντρικές περιοχές. Αυτή η γεωγραφική συγκέντρωση σε διαφορετικές περιοχές θα οδηγήσει είτε στην απόλυτη και οριστική διάλυση είτε στη διαιώνιση της εξάρτησης από τον αρχηγό της φυλής μέσω του συστήματος της Λόγια Τζίργκα. Η μόνη εναλλακτική λύση σε σχέση με τα δύο παραπάνω σενάρια προϋποθέτει αλλαγές στην οικονομική υποδομή και αντικατάσταση της φυλετικής με την εθνική ταυτότητα.

Αν σήμερα στο Ιράν έχουμε τη δυνατότητα να εκλέγουμε έναν πρόεδρο χωρίς να δεσμευόμαστε από τοπικιστικές προκαταλήψεις, αυτό οφείλεται στην ύπαρξη του πετρελαίου, η οποία έχει επιφέρει μεταβολές στην οικονομική μας υποδομή, ειδικά μέσα στον περασμένο αιώνα. Δεν έχει σημασία αν το Ιράν διαθέτει μεγάλες ποσότητες ή καλή ποιότητα πετρελαίου· το θέμα είναι ότι, όταν μία βασικά αγροτική χώρα ξαφνικά γίνει πετρελαιοπαραγωγός, αλλάζει άρδην η οικονομική υποδομή της και έχει τη δυνατότητα να πρωταγωνιστήσει στα πολιτικά πράγματα. Η χώρα εξάγει μία πολύτιμη πρώτη ύλη και, σε αντάλλαγμα, εισπράττει το πλεόνασμα της παραγωγής των βιομηχανικών χωρών.

Η οικονομική αυτή μεταβολή επιφέρει πρώτα απ' όλα

μια αλλαγή στην κοινωνικο-οικονομική υποδομή· αυτή, με τη σειρά της, αλλάζει την παραδοσιακή νοοτροπία και επιβάλλει μία νοοτροπία πιο σύγχρονη: η χώρα εξάγει πετρέλαιο και καταναλώνει τα προϊόντα των βιομηχανικών χωρών. Αν παραλείψουμε το χρήμα, ως συμβολικό μέσο συναλλαγής, δίνουμε πετρέλαιο και παίρνουμε σε αντάλλαγμα καταναλωτικά αγαθά. Όμως, το Αφγανιστάν δεν διαθέτει τίποτα ανταλλάξιμο για την παγκόσμια αγορά, εκτός από τα ναρκωτικά· έτσι απομονώνεται και περιθωριοποιείται. Ίσως, αν το Αφγανιστάν δεν είχε χωριστεί από το Ιράν πριν από 250 χρόνια, η μοίρα του να ήταν διαφορετική, ανάλογα με το μερτικό του στα κέρδη απ' το πετρέλαιο.

Η ποσότητα του όπιου, για την οποία θα μιλήσω εκτενέστερα αργότερα, είναι πολύ ασήμαντη για να τη συγκρίνουμε με το πετρέλαιο του Ιράν. Κατά το 2000, το πλεονασματικό εισόδημα του Ιράν από την πώληση του πετρελαίου ξεπέρασε τα 10 δισεκατομμύρια δολάρια. Οι συνολικές πωλήσεις όπιου στο Αφγανιστάν δεν ξεπέρασαν το μισό δισεκατομμύριο δολάρια. Εμείς, οι Ιρανοί, παίξαμε το ρόλο μας στην παγκόσμια οικονομία και, καθώς πια καταναλώνουμε τα προϊόντα των άλλων, καταλάβαμε ότι έχουμε επιλογές· έτσι μπορέσαμε κάπως να εκσυγχρονιστούμε. Όμως, ο κόσμος του αφγανού αγρότη περιορίζεται στην κοιλάδα του· η μόνη ασχολία του είναι η κτηνοτροφία, εφόσον δεν υπάρχει ανομβρία· και η λύση των κοινωνικών προβλημάτων του επαφίεται στην εξουσία της φυλής. Πώς, λοιπόν, μπορεί να δημιουργηθεί το υπόβαθρο για μια οικο-

νομική και πολιτισμική εξέλιξη που θα του επιτρέψει να παίξει κάποιο ρόλο στο παγκόσμιο εμπόριο;

Επιπλέον, κάπου 80 δισεκατομμύρια δολάρια από τον τζίρο του παγκόσμιου εμπορίου ναρκωτικών εξαρτώνται από τη διατήρηση της παρούσας κατάστασης στο Αφγανιστάν· αν αυτή η κατάσταση αλλάξει, αυτά τα 80 δισεκατομμύρια δολάρια είναι το πρώτο πράγμα που θα απειληθεί. Όμως, το Αφγανιστάν δεν επιτρέπεται να καρπωθεί μεγάλα κέρδη, μιας και τα κέρδη αυτά θα μπορούσαν να επιφέρουν αλλαγές στην τωρινή κατάσταση. Μολονότι πριν από 250 χρόνια το Ιράν και το Αφγανιστάν είχαν κοινή ιστορία, μέσα στον 20ό αιώνα και εξαιτίας του πετρελαίου η ιστορία του Ιράν πήρε έναν άλλο δρόμο, που για πολύ καιρό ακόμα το Αφγανιστάν δεν θα είναι σε θέση ν' ακολουθήσει.

Το όπιο είναι το μοναδικό προϊόν που έχει να προσφέρει στον κόσμο το Αφγανιστάν. Κι όμως, είτε λόγω της φύσης του προϊόντος είτε λόγω της ασήμαντης ποσότητας αυτού του βρόμικου κι όμως εθνικού πλούτου, το όπιο δεν μπορεί να συγκριθεί με το πετρέλαιο. Προσθέτουμε το εισόδημα των 500 εκατομμυρίων δολαρίων από την πώληση όπιου και εκείνο των 300 εκατομμυρίων δολαρίων από την πώληση του φυσικού αερίου που παράγεται στο βόρειο Αφγανιστάν· αν διαιρέσουμε το σύνολο των 800 εκατομμυρίων δολαρίων που προκύπτει με τον πληθυσμό των 20 εκατομμυρίων, το αποτέλεσμα είναι 40 δολάρια ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα. Αν διαιρέσουμε το ποσό αυτό με τις 365 μέρες του έτους, προκύπτει ότι σε κάθε Αφγανό θα

αναλογούσαν υπό κανονικές συνθήκες περίπου 10 σεντς ημερησίως, ή το ισότιμο μισής φραντζόλας ψωμιού. Όμως τα ετήσια εισοδήματα της χώρας πηγαίνουν στην κυβέρνηση και τις τοπικές συμμορίες· έτσι δεν γίνεται δίκαιη μοιρασιά. Αυτό το εισόδημα, συνεπώς, είναι ανεπαρκές για την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων της χώρας, και τόσο χαμηλό που αδυνατεί να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική υποδομή του Αφγανιστάν.

ΓΙΑΤΙ ΤΟ 30% ΤΩΝ ΑΦΓΑΝΩΝ ΕΧΟΥΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙ;

Παραδοσιακά, οι κτηνοτρόφοι μετακινούνται για να λύσουν τα προβλήματα της επιβίωσής τους. Οι γεωργοί και οι κάτοικοι των αστικών περιοχών δεν μετακινούνται τόσο συχνά. Ο πρώτος λόγος για τις μετακινήσεις των αφγανών κτηνοτρόφων έχει να κάνει με την αναπαραγωγή των ζώων τους. Οι κτηνοτρόφοι μετακινούνται προς τις θερμότερες περιοχές που διαθέτουν βλάστηση, προσπαθώντας να αποφύγουν τα κρύα ξεροτόπια. Η κινητικότητα είναι στοιχείο της ζωής των κτηνοτρόφων. Ο δεύτερος λόγος είναι η έλλειψη σταθερής βιοποριστικής ασχολίας. Οι Αφγανοί μετακινούνται για να αποφύγουν τα δεινά της ανεργίας. Το μεροκάματο του Αφγανού εξαρτάται από την εργασία που προσφέρει σε άλλες χώρες.

Κάθε πρωί που ξυπνά, ένας Αφγανός έχει να αντιμετωπίσει τέσσερις έγνοιες. Πρώτον, το κοπάδι του, που εξαρ-

τάται από την ύπαρξη νερού. Η δεύτερη έγνοια του είναι ο πόλεμος υπέρ κάποιας πολιτικής ή θρησκευτικής ομάδας· γενικά, η έλλειψη εργασίας ωθεί τους Αφγανούς να καταταγούν στο στρατό. Η εξασφάλιση του επιούσιου για τον ίδιο και την οικογένειά του είναι ένας άλλος λόγος που τον κάνει να μετακινείται. Κι αν όλα τα παραπάνω αποτύχουν, προσχωρεί στο εμπόριο ναρκωτικών. Λίγοι φτάνουν μέχρι το σημείο να κάνουν αυτή την τελευταία κίνηση. Και είναι αδύνατον να συσχετίσουμε τις δυνατότητες εργασίας που προσφέρει ένα έθνος των 20 εκατομμυρίων με το εισόδημα των 500 εκατομμυρίων δολαρίων που προκύπτει από την καλλιέργεια της παπαρούνας. Συνεπώς, είναι άτοπο να προσάψουμε στο λαό του Αφγανιστάν το χαρακτηρισμό «λαθρέμποροι όπιου»· ο χαρακτηρισμός αυτός ισχύει για ελάχιστους Αφγανούς.

Η ΑΦΓΑΝΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΕΧΕΙ ΕΜΒΟΛΙΑΣΤΕΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΚΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΥ

Ο Αμανουλάχ Χαν, που κυβερνούσε το Αφγανιστάν από το 1919 έως το 1928, ήταν σύγχρονος του Σάχη Ρεζά και του Κεμάλ Ατατούρκ. Ο ίδιος προσωπικά είχε αδυναμία σε οτιδήποτε σύγχρονο. Το 1924 ο Αμανουλάχ πήγε ταξίδι στην Ευρώπη· γύρισε με μία Ρολς Ρόις και γνωστοποίησε το αναμορφωτικό του πρόγραμμα. Το σχέδιό του περιλάμβανε αλλαγή στον τρόπο ντυσίματος. Είπε στη γυναίκα

του να πετάξει τα πέπλα της, και ζήτησε από τους Αφγανούς να αφήσουν τα παραδοσιακά ενδύματά τους και να φορέσουν κοστούμια, κατά τα δυτικά πρότυπα. Σε αντίθεση με τις αφγανικές συνήθειες, ο Αμανουλάχ κατάργησε την αντρική πολυγαμία.

Οι συντηρητικοί αμέσως αντιτάχθηκαν στις εκσυγχρονιστικές προσπάθειες του Αμανουλάχ. Καμία από τις φυλές των κτηνοτρόφων δεν δέχτηκε αυτές τις αλλαγές· μάλιστα, ξεσηκώθηκαν εναντίον του. Στην περίπτωση αυτή, ο εκμοντερνισμός χωρίς το ανάλογο κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο ήταν μία εμβόλιμη επιβολή πολιτισμικού νεωτερισμού σε μία πρωτόγονη κοινωνία, της οποίας η οικονομία βασιζόταν στην κτηνοτροφία· η κοινωνία αυτή δεν διέθετε ούτε βιομηχανία ούτε γεωργία ούτε καν τα αναγκαία μέσα να εκμεταλλευτεί τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους της. Εδώ δεν επιτρέπονταν καν οι γάμοι μεταξύ διαφορετικών φυλών.

Αυτός ο επιφανειακός, επιπόλαιος και κοντόφθαλμος εκμοντερνισμός λειτούργησε σαν εμβόλιο, που έκανε το λαό του Αφγανιστάν να αναπτύξει αντισώματα εναντίον κάθε μορφής εκσυγχρονισμού· μέσα στις επόμενες δεκαετίες, καμία μορφή εκσυγχρονισμού δεν μπόρεσε να διεισδύσει στο Αφγανιστάν, όσο λογική ή αναγκαία και να ήταν. Ακόμα και σήμερα, δεν έχουν δημιουργηθεί οι αναγκαίες βάσεις για τον εκσυγχρονισμό της χώρας, όπως η εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πόρων και η εξαγωγή φτηνών πρώτων υλών με αντάλλαγμα καταναλωτικά

αγαθά. Και οι πιο προοδευτικοί Αφγανοί πιστεύουν πως η κοινωνία τους δεν είναι ακόμα έτοιμη για τη χειραφέτηση των γυναικών. Όταν η πιο προοδευτική ομάδα (από εκείνες που συμμετείχαν στον εμφύλιο) θεωρούσε ότι είναι ακόμα πολύ νωρίς για να ψηφίζουν οι γυναίκες, είναι λογικό και επόμενο οι πιο συντηρητικοί να αποκλείουν τις γυναίκες από τη μόρφωση και από κάθε κοινωνική δραστηριότητα. Έτσι, δέκα εκατομμύρια γυναίκες παραμένουν αιχμάλωτες μέσα στην μπούρκα τους. Αυτή είναι, λοιπόν, η αφγανική κοινωνία εβδομήντα χρόνια μετά την εκσυγχρονιστική προσπάθεια του Αμανουλάχ, ο οποίος προσπάθησε να επιβάλει τη μονογαμία σε ένα ανδροκρατούμενο Αφγανιστάν, όπου οικογένεια νοείται μόνο το χαρέμι.

Μέχρι και το 2001, η πολυγαμία είναι γεγονός αποδεκτό ακόμα και από τις γυναίκες στους προσφυγικούς καταυλισμούς, στα σύνορα του Ιράν με το Αφγανιστάν. Παρακολούθησα δύο γάμους, έναν της φυλής Παστούν και έναν των Χαζάρων, και άκουσα τους καλεσμένους να εύχονται στο γαμπρό να είναι ακόμα πιο πλούσιοι οι επόμενοι γάμοι του. Σε κάποια άλλη περίπτωση, η οικογένεια της νύφης έλεγε: «Αν αντέχει ο γαμπρός οικονομικά, καλό είναι να παίρνει μέχρι τέσσερις γυναίκες. Έτσι, δεν τηρεί μόνο τη θρησκευτική παράδοση, αλλά βοηθάει συνάμα και ένα τσούρμο πεινασμένους».

Όταν πήγα στον καταυλισμό στο Σαβέχ για να καταγράψω γαμήλια τραγούδια για την ταινία *Κανταχάρ*, είδα να παντρεύουν ένα κοριτσάκι δύο χρονών με ένα επτά-

χρονο αγοράκι. Ούτε το αγοράκι ούτε το κοριτσάκι, που είχε ακόμα πιπίλα στο στόμα, ήταν σε θέση να διαλέξουν. Αν σκεφτεί κανείς ότι αυτό είναι το πρόσωπο της παραδοσιακής κοινωνίας, η εκσυγχρονιστική προσπάθεια του Αμανουλάχ ήταν σκέτος πιθηκισμός της ζωής κάποιου άλλου τόπου. Υπάρχουν ακόμα στο Αφγανιστάν άνθρωποι που πιστεύουν ότι, αν μία γυναίκα αντικαταστήσει την μπούρκα με ένα πιο ελαφρύ πέπλο, θα τη χτυπήσει η οργή του Θεού και θα μεταμορφωθεί αμέσως σε μαύρη πέτρα. Θα έπρεπε, μάλλον, να ελευθερώσει κάποιος με το ζόρι μία γυναίκα από την μπούρκα της, ώστε εκείνη να συνειδητοποιήσει πόσο αβάσιμη είναι αυτή η πρόληψη και να μπορέσει να κάνει η ίδια τις επιλογές της.

Υπάρχει και ένας ακόμα τρόπος θεώρησης της εκσυγχρονιστικής προσπάθειας του Αμανουλάχ. Στις παραδοσιακές κοινωνίες συχνά απαντά το φαινόμενο να συγκαλύπτει κανείς αυτό που πραγματικά είναι, για να «καμουφλάρει» την κοινωνική του τάξη. Στο Ιράν οι πλούσιοι από τζάκι, που φοβούνται την οργή των φτωχών, κάνουν το σπίτι τους εσωτερικά να μοιάζει με παλάτι, αλλά απέξω να φαίνεται σαν ταπεινό χωριατόσπιτο. Δηλαδή, η αριστοκρατία έχει ανάγκη να καλύπτεται από ένα μανδύα υποτιθέμενης φτώχειας.

Η αντίθεση στον εκσυγχρονισμό δεν είναι ίδιον των συντηρητικών. Πολλές φορές αποτελεί αντίδραση των μη εχόντων κατά των εχόντων. Για τη φτωχή κοινωνία της εποχής του Αμανουλάχ, ήταν τιμή και δείγμα ευγενικής κα-

ταγωγής να κατέχει κανείς άλογο, και όχι μουλάρι, όπως οι περισσότεροι. Όμως μία Ρολς Ρόις αποτελούσε προσβολή στους φτωχούς και τους στερπημένους. Η μάχη μεταξύ παράδοσης και εκσυγχρονισμού ανάγεται πολλές φορές στον «πόλεμο» μεταξύ Ρολς Ρόις και μουλαριού· είναι, δηλαδή, ένας «πόλεμος» μεταξύ φτώχειας και πλούτου.

Τα μόνα σύγχρονα αντικείμενα στο σημερινό Αφγανιστάν είναι τα όπλα. Ο πανεθνικός εμφύλιος πόλεμος, που —κοντά στην πολιτική και στρατιωτική δραστηριότητα που προκάλεσε— έχει δημιουργήσει και νέες θέσεις εργασίας, αποτελεί μία αγορά για σύγχρονα όπλα. Οι Αφγανοί δεν μπορούν πια να πολεμούν με μαχαίρια και λόγχες, ακόμα κι αν είναι πίσω σε κάθε άλλον τομέα. Η αγορά όπλων είναι θέμα ύψιστης σημασίας. Οι σύγχρονοι πύραυλοι δίπλα στις γενειάδες και τις μπούρκες είναι σύμβολα υπέρτατου εκμοντερνισμού· είναι ό,τι κοντινότερο στον καταναλωτισμό και στη σύγχρονη κουλτούρα. Για τους αφγανούς Μουτζαχεντίν τα όπλα δίνουν το οικονομικό έναυσμα για τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Αν αφαιρεθούν από τους Αφγανούς όλα τα όπλα, αν τελειώσει ο πόλεμος και όλοι χωνέψουν την ιδέα ότι κανείς δεν θα πολεμάει πια κανέναν, όλοι οι Μουτζαχεντίν θα αναγκαστούν να φύγουν μετανάστες λόγω της απελπιστικής οικονομικής κατάστασης της χώρας τους.

Η παράδοση και ο εκσυγχρονισμός, ο πόλεμος και η ειρήνη, η αίσθηση ταυτότητας στα πλαίσια της φυλής και η αίσθηση του ενιαίου έθνους πρέπει να εξεταστούν σε σχέση

με την οικονομική κατάσταση και την έλλειψη θέσεων εργασίας. Μία μακροπρόθεσμη λύση μπορεί να βασιστεί μόνο σε ένα οικονομικό θαύμα, και όχι σε μία πανεθνική επίθεση από βορρά προς νότο ή αντίστροφα. Μήπως τέτοια οικονομικά θαύματα δεν έχουν ξαναγίνει αλλού;

Δεν ήταν ένα θαύμα η αποχώρηση των Σοβιετικών; Η επιβολή της κυριαρχίας των Μουτζαχεντίν, δεν ήταν κι εκείνη ένα μικρό θαύμα από μέρους τους; Μήπως και η ξαφνική επικράτηση των Ταλιμπάν δεν μπορεί να θεωρηθεί κι αυτή θαύμα; Τότε, γιατί το πρόβλημα παραμένει; Ο εκουγχρονισμός, τον οποίο συζητάμε, αντιμετωπίζει σ' αυτό το σημείο δύο θεμελιώδη προβλήματα. Το ένα έχει να κάνει με την οικονομική κατάσταση, και το άλλο είναι η ανοσία της παραδοσιακής αφγανικής κοινωνίας σε κάθε μορφή πρόωρου εκουγχρονισμού.

Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

Το Αφγανιστάν έχει έκταση 700.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Το 75% της χώρας είναι ορεινό. Οι κάτοικοι ζουν σε βαθιές κοιλάδες, περιτριγυρισμένες από πανύψηλα βουνά. Τα άγρια αυτά βουνά δεν εμποδίζουν μόνο την επικοινωνία του ενός τόπου με τον άλλο και τη διεξαγωγή του εμπορίου, αλλά λειτουργούν και ως πολιτισμικά φράγματα, που αποτρέπουν τις πνευματικές ανταλλαγές

μεταξύ των αφγανικών φυλών. Έτσι εξηγείται γιατί δεν υπάρχουν εθνικές οδοί στο Αφγανιστάν.

Η έλλειψη δρόμων δεν αποτελεί εμπόδιο μόνο για τους επίδοξους κατακτητές, αλλά και για τους επιχειρηματίες και εμπόρους, των οποίων η δραστηριότητα θα μπορούσε να φέρει την οικονομική ανάπτυξη. Εκτός, λοιπόν, από την εισβολή πιθανών εχθρών, τα βουνά αυτά αναχαιτίζουν και τις πολιτισμικές, καθώς και τις εμπορικές ανταλλαγές. Μία χώρα κατά 75% ορεινή δυσκολεύεται τόσο να δημιουργήσει αγορές στις εν δυνάμει βιομηχανικές της πόλεις, όσο και να προωθήσει τα αγροτικά της προϊόντα στις αστικές περιοχές. Επίσης, παρά τη χρήση σύγχρονων όπλων, οι πόλεμοι διαρκούν περισσότερο και τελειώνουν χωρίς συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

Στο παρελθόν το Αφγανιστάν ήταν πέρασμα για τα καραβάνια που, ακολουθώντας το Δρόμο του Μεταξιού, έφευγαν από την Κίνα μέσω της Ινδίας και περνούσαν από το Κανταχάρ. Η ανακάλυψη θαλάσσιων οδών και —αργότερα— η καθιέρωση των εναέριων διαδρομών μετέβαλε το Αφγανιστάν από καίριο πέρασμα του αρχαίου εμπορικού δρόμου σε νεκρό σημείο. Ο Δρόμος του Μεταξιού προοριζόταν για καραβάνια από καμήλες και άλογα, και δεν είχε τα χαρακτηριστικά μιας σύγχρονης οδού. Μέσα από τα ίδια στενά και φιδογουριστά μονοπάτια, έφτασαν ως την Ινδία ο Σάχης Ναντίρ, ο Μέγας Αλέξανδρος και ο Μαχμούντ Γκαζναβίντ. Στους κακοτράχαλους αυτούς δρόμους υπήρχαν πρωτόγονα ξύλινα γεφύρια, που έχουν υποστεί σοβαρές ζημιές κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια, λόγω των πολέμων.

Σήμερα πια, έπειτα από δύο δεκαετίες πολέμου, εμφυλίου και μη, ίσως ο λαός να επιθυμεί την επιβολή της ισχυρότερης ομάδας, η οποία θα καταφέρει να δώσει συγκεκριμένη κατεύθυνση στην ιστορική πορεία του Αφγανιστάν, όποια και αν είναι αυτή. Κι όμως, εμπόδιο πάλι στέκονται αυτά τα ίδια τα βουνά. Ίσως οι πραγματικοί μαχητές στο Αφγανιστάν να είναι αυτά τα αγέρωχα βουνά που δεν υποκύπτουν, και όχι ο πεινασμένος λαός του. Η αντίσταση των Τατζίκων, με αρχηγό τον Αχμάντ Σαχ Μασούντ, χρωστά την επιβίωσή της στην κοιλάδα του Παντζίρ. Αν το Αφγανιστάν δεν ήταν ορεινό, οι Σοβιετικοί θα το είχαν κατακτήσει χωρίς δυσκολία· ή, όπως το Κουβέιτ, θα γινόταν εύκολη λεία για τους Αμερικανούς, οι οποίοι θα το έφερναν πιο κοντά στα οικονομικά κέντρα της Κεντρικής Ασίας. Αν το Αφγανιστάν δεν ήταν τόσο κακοτράχαλο, θα είχε διαφορετική οικονομική, στρατιωτική, πολιτική και πολιτισμική εξέλιξη. Να το θεωρήσουμε άραγε αυτό μία ατυχία γεωγραφικής φύσης;

Φανταστείτε έναν στρατηγό ο οποίος πρέπει διαρκώς να ανεβαίνει και να κατεβαίνει βουνά. Ακόμα κι αν κατάφερνε να κατακτήσει ολόκληρο το Αφγανιστάν, θα έπρεπε να φροντίσει να κρατά υπό τον έλεγχό του τα βουνά, για να εξασφαλίσει τον ανεφοδιασμό του στρατού του. Τα βουνά αυτά έχουν σώσει το Αφγανιστάν τόσο από ξένους εχθρούς όσο και από ντόπιους «φίλους». Επιφανειακά, ο πόλεμος μεταξύ ΕΣΣΔ και Αφγανιστάν ερμηνεύεται ως αντίσταση ενός λαού στον κατακτητή· αν, όμως, εξετάσουμε το θέμα

σε βάθος, βλέπουμε ότι απλώς κάθε φυλή υπεράσπιζε την κοιλάδα μέσα στην οποία ήταν παγιδευμένη. Κι όταν ο εχθρός έφευγε, και πάλι οι αυτόχθονες θεωρούσαν την κοιλάδα τους κέντρο του κόσμου. Επιπλέον, τα βουνά αυτά δυσκολεύουν πολύ την ανάπτυξη της γεωργίας.

Μόνο το 15% της έκτασης της χώρας είναι κατάλληλο για γεωργική εκμετάλλευση, και από αυτό μόνο το μισό καλλιεργείται. Ο λόγος που αναπτύχθηκε περισσότερο η κτηνοτροφία είναι πως στις πλαγιές των βουνών υπάρχουν εκτεταμένοι βοσκότοποι. Το Αφγανιστάν είναι θύμα της ίδιας του της μορφολογίας. Δεν υπάρχουν δρόμοι στα βουνά, και η κατασκευή τους είναι πολυδάπανη. Όσοι δρόμοι υπάρχουν είναι είτε δρόμοι στρατιωτικοί ή στενά, κρυφά μονοπάτια που χρησιμοποιούνται από τους λαθρέμπορους. Ο μοναδικός δρόμος για φορτηγά περνά κατά μήκος των συνόρων. Πώς, όμως, ένας συνοριακός δρόμος να λειτουργήσει σαν κύρια αρτηρία της χώρας και να συμβάλει στη διευκόλυνση κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών δοσοληψιών; Οι ελάχιστες εθνικές οδοί που υπήρχαν, καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Ποιος θα είχε όφελος να πληρώσει για να ανοιχθούν σήραγγες σ' αυτά τα άγρια και πανύψηλα βουνά; Τι κέρδος θα μπορούσε να αποφέρει μία τόσο δαπανηρή επιχείρηση; Λένε ότι το Αφγανιστάν είναι γεμάτο από ανεξερεύνητα κοιτάσματα ορυκτών. Όμως, από ποιο δρόμο να περάσουν αυτοί οι ενδεχομένως εκμεταλλεύσιμοι πόροι, για να φτάσουν στις αγορές του κόσμου;

Ποιος θα τολμήσει να επενδύσει σε ορυχεία, χωρίς να γνωρίζει σε πόσο χρονικό διάστημα θα αποδειχτεί κερδοφόρα η επένδυσή του; Τι κέρδος πρέπει να έχει ο επενδυτής για να αποσβέσει το κόστος του εγχειρήματος; Λένε πως το υπέδαφος του Αφγανιστάν είναι γεμάτο μεταλλεύματα. Όμως πού να τα πάει κανείς τα μεταλλεύματα για να τα πουλήσει, και από ποιο δρόμο να τα περάσει; Και ποιος αιθεροβάμων θα επενδύσει σε μεταλλεύματα τα οποία κάποτε ίσως και να αποφέρουν κέρδος; Μήπως η έλλειψη δρόμων «έπεισε» Σοβιετικούς και Αφγανούς ότι είναι μάταιο να προσπαθήσει κανείς την εξόρυξη; Το Αφγανιστάν, πάντως, είναι γεμάτο αρχαία, κρυφά μονοπάτια που είναι πολύ χρήσιμα στο λαθρεμπόριο ναρκωτικών. Για λαθρεμπόριο βρίσκεις όσους δαιδαλώδεις δρομάκους θέλεις· αλλά για την πάταξη των λαθρεμπορών χρειάζονται δρόμοι ευθείς, που δεν υπάρχουν. Είναι αδύνατον να γνωρίζει κανείς το σύνολο των αμέτρητων μονοπατιών, και δεν γίνεται να στήνονται μπλόκα σε ένα μονοπάτι την ημέρα. Στην καλύτερη περίπτωση να περιμένει κανείς σε κάποιον κόμβο για να ελέγξει ένα διερχόμενο καραβάνι.

Ένας λαθρέμπορος συνελήφθη κοντά στην πόλη Σεμνάν, στο Ιράν· είχε περπατήσει ξυπόλυτος από το Κανταχάρ, κουβαλώντας ένα σακί με όπιο. Όταν τον συνέλαβαν, οι πατούσες του είχαν καεί από το περπάτημα· όμως αυτός συνέχιζε την πορεία του. Στα βουνά του Αφγανιστάν το νερό είναι περισσότερο συμφορά παρά ευλογία. Το χειμώνα προκαλεί παγετό και την άνοιξη πλημμύρες· το καλοκαίρι, η έλ-

λειψή του φέρνει ξηρασία. Αυτό συμβαίνει σε ορεινές περιοχές που δεν διαθέτουν φράγματα. Τα ανεξέλεγκτα ύδατα και το σκληρό έδαφος δυσκολεύουν την ανάπτυξη της γεωργίας. Αυτή είναι η γεωγραφική εικόνα του Αφγανιστάν: δύσβατο, με έδαφος που δεν προσφέρεται για καλλιέργεια, και ορυκτό πλούτο που δεν προσφέρεται για εκμετάλλευση, λόγω του αυξημένου κόστους μεταφοράς. Το Αφγανιστάν θεωρείται, βέβαια, ένα ζωντανό μουσείο φυλών, εθνοτήτων και γλωσσών· και αυτό το φαινόμενο απορρέει από την ιδιότητα και δύσκολη γεωγραφική μορφολογία του. Η απομόνωση των φυλετικών ομάδων, η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ τους και οι περιορισμένες δοσοληψίες συντελούν στην πλήρη διατήρηση του παραδοσιακού τρόπου ζωής.

Είναι φυσικό για αυτή την κακοτράχαλη χώρα με το ξηρό κλίμα, από την έκταση της οποίας μόλις το 7% χρησιμοποιείται για τη γεωργία και η μισή γεωργική παραγωγή της τελεί υπό την απειλή της ξηρασίας, να στραφεί στην καλλιέργεια της μήκωνος της υπονοφόρου για να συντηρήσει τους κατοίκους της. Υπό κανονικές συνθήκες και εφόσον δεν αυξηθεί η τιμή του ψωμιού, η ωφέλεια κάθε Αφγανού από τον τζίρο των ναρκωτικών είναι ένα καρβέλι ψωμί. Με την τωρινή οικονομική του κατάσταση και χωρίς να υπάρχει αναπτυξιακή δραστηριότητα, το Αφγανιστάν καταφέρνει να κρατά το λαό του μισοχορτάτο. Ο πλούτος, όμως, ανήκει στις συμμορίες που εμπορεύονται τα ναρκωτικά, ή κατασπαταλάται από ασταθή αφγανικά καθεστώτα· ο λαός δεν παίρνει μερίδιο.

Το βασικό ερώτημα που δημιουργείται, λοιπόν είναι: πού βρίσκεται ο λαός του Αφγανιστάν τα μέσα για να συντηρείται; Άλλοι πηγαίνουν στο Ιράν να δουλέψουν οικοδόμοι, άλλοι στρατεύονται και πάνε στον πόλεμο, και κάποιοι μελετούν τα ιερά κείμενα στις σχολές των Ταλιμπάν. Σύμφωνα με στατιστικές υπάρχουν κάπου 2.500 σχολές Ταλιμπάν, που μπορούν να στεγάζουν από 300-1.000 σπουδαστές. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι πεινασμένα ορφανά. Στις σχολές αυτές ο οποιοσδήποτε μπορεί να βρει ένα κομμάτι ψωμί και ένα πιάτο σούπα, να μελετήσει το Κοράνι, να μάθει προσευχές και –αργότερα– να ενταχτεί στις δυνάμεις των Ταλιμπάν. Αυτή είναι η μοναδική λύση που προσφέρεται για την εξεύρεση εργασίας.

Η μορφολογία του εδάφους έχει καταστήσει επαγγέλματα τη μετανάστευση, το λαθρεμπόριο και τον πόλεμο. Κι εγώ αναρωτιέμαι: πώς θα ανταποκριθεί το ΝΑΤΟ στις ανάγκες του λαού έπειτα από την πιθανή νίκη του κατά των Ταλιμπάν; Θα επιδιώξει τη συνέχιση του πολέμου με κάποια άλλη αφορμή; Θα φροντίσει να αυξήσει την παραγωγή όπλου; Ή θα χορεύει συστηματικά το χορό της βροχής για να λύσει το πρόβλημα της ξηρασίας;

Στα σύνορα με το Ιράν τα Ηνωμένα Έθνη πληρώνουν κάθε Αφγανό που εθελοντικά επιστρέφει στο Αφγανιστάν με 20 δολάρια. Οι εθελοντές αυτοί μεταφέρονται με λεωφορεία στις πρώτες πόλεις που συναντά κανείς μπαίνοντας στο Αφγανιστάν ή αποβιβάζονται στις παραμεθόριες περιοχές. Το αξιοσημείωτο είναι ότι –λόγω της ανεργίας– οι

Αφγανοί σύντομα επιστρέφουν, και, αν δεν τους γνωρίσουν, ξαναμπαίνουν στη σειρά των εθελοντών για να πάρουν άλλα 20 δολάρια. Οι άνεργοι Αφγανοί μετατρέπουν κάθε προτεινόμενη βοήθεια σε επάγγελμα. Όμως, αν θεωρήσουμε και τον πόλεμο επάγγελμα, ελάχιστοι είναι οι αφγανοί ηγέτες που βρήκαν το θάνατο επιδιώκοντάς τον.

Η παρατεταμένη εμπόλεμη κατάσταση δίνει την ευκαιρία στις ΗΠΑ, τη Ρωσία και τις έξι χώρες που συνορεύουν με το Αφγανιστάν να ενισχύουν η καθεμία τις φιλικά προς αυτήν προσκείμενες δυνάμεις. Αυτού του τύπου η «γενναιοδωρία» συνήθως αποσκοπεί στη συνέχιση του πολέμου ή στην εξισορρόπηση δυνάμεων· στην περίπτωση του Αφγανιστάν, όμως, το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία θέσεων εργασίας. Μην ξεχνάμε ότι προηγήθηκε μια διετής περίοδος ξηρασίας, που αποδεκάτισε τα κοπάδια. Η θνησιμότητα, όπως ανακοινώθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη, υπολογίζεται σε ένα εκατομμύριο άτομα μέσα στους προσεχείς μήνες. Αυτό δεν έχει να κάνει με τον πόλεμο, αλλά με τη φτώχεια και την πείνα. Όποτε η κτηνοτροφία απειλείται από την έλλειψη νερού, η μετανάστευση αυξάνει και οι πολεμικές επιχειρήσεις εντείνονται.

Ο μέσος όρος ζωής ενός Αφγανού είναι 41,5 έτη, και η θνησιμότητα σε νήπια κάτω των δύο ετών υπολογίζεται σε 182-200 θανάτους στα χίλια. Το 1960 ο μέσος όρος ζωής έφτανε τα 34 έτη· ήρθε το 2000 και ακόμα ο δείκτης είναι στα 41 έτη. Στην πραγματικότητα, όμως, ο μέσος όρος ζωής είναι ακόμα χαμηλότερος απ' ό,τι ήταν το 1960.

Δεν θα ξεχάσω ποτέ εκείνες τις νύχτες που περάσαμε στην έρημο όσο γυρίζαμε το *Κανταχάρ*. Ψάχνοντας με τους φακούς, βλέπαμε ομάδες μισοπεθαμένων προσφύγων, σαν κοπάδια χαμένα στην έρημο. Όταν μεταφέραμε στα νοσοκομεία της Ζαμπόλ αυτούς που νομίζαμε ότι πεθαίνουν από χολέρα, διαπιστώναμε ότι στην πραγματικότητα πέθαιναν από την πείνα. Εκείνες τις μέρες είδα τόσο κόσμο να πεθαίνει από πείνα, που μέχρι σήμερα στενοχωριέμαι όταν κάθομαι να φάω.

Στην περίοδο 1986-1989 υπήρχαν στο Αφγανιστάν περίπου 22 εκατομμύρια πρόβατα· αντιστοιχούσε δηλαδή ένα πρόβατο κατ' άτομο. Αυτό θεωρείται παραδοσιακά ο πλούτος μίας κτηνοτροφικής χώρας, όπως το Αφγανιστάν. Ο πλούτος αυτός χάθηκε στον πρόσφατο λιμό. Φανταστείτε την κατάσταση ενός έθνους κτηνοτρόφων που μένουν χωρίς κοπάδια. Στο σημερινό Αφγανιστάν, η μεγαλύτερη μάστιγα είναι η φτώχεια, και ο μόνος τρόπος να λυθεί το πρόβλημα είναι η οικονομική αναμόρφωση της χώρας.

Αν, αντί να υποστηρίζω τους πραγματικούς μαχητές, δηλαδή τους κοινούς θνητούς που πασχίζουν να επιβιώσουν, είχα πάει προς υποστήριξη των Μουτζαχεντίν, γρήγορα θα είχα γυρίσει πίσω στη χώρα μου. Αν ήμουν κυβερνήτης μίας από τις γειτονικές χώρες, θα έδινα βάρος στις οικονομικές και όχι στις πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις με το Αφγανιστάν. Και -ας μου συγχωρεθεί η έκφραση- αν ήμουν ο Θεός, θα προίκιζα το Αφγανιστάν με κάτι που να μπορεί να βγει σε καλό για την ξεχασμένη αυτή γωνιά

της γης. Όμως, αυτά τα γράφω πιστεύοντας ότι στην εποχή μας δεν έχουν πια αντίκρισμα· πέρασε πια η εποχή του Σα'Ντι, που έλεγε ότι «όλοι οι άνθρωποι είμαστε μέλη ενός και του ίδιου σώματος».

Ο Δρ. Καμάλ Χουσεΐν από το Μπανγκλαντές, σύμβουλος των Ηνωμένων Εθνών για τα θέματα του Αφγανιστάν, επισκέφθηκε το γραφείο μας το καλοκαίρι του 2000 και μας είπε ότι μάταια έστελνε αναφορές στα Ηνωμένα Έθνη επί δέκα χρόνια. Είχε έρθει για να με βοηθήσει να κάνω μία ταινία που ενδεχομένως θα αφύπνιζε τον κόσμο. Εγώ του είπα: «Ψάχνω για τον πιο αποτελεσματικό τρόπο».

Πρέπει να προσθέσουμε ότι το Αφγανιστάν υπέφερε περισσότερο από την αδιαφορία του κόσμου, παρά από τις ξένες επεμβάσεις. Και πάλι θα τονίσουμε ότι, αν το Αφγανιστάν ήταν Κουβέιτ, με μεγάλα εισοδήματα από την πώληση πετρελαίου, η ιστορία θα είχε εξελιχθεί διαφορετικά. Όμως το Αφγανιστάν δεν διαθέτει πετρέλαιο, και οι γύρω χώρες συνεχώς απελαύνουν τους κακοπληρωμένους αφγανούς εργάτες. Όπως εξηγήσαμε νωρίτερα, είναι φυσικό όταν μειώνονται οι επιλογές εύρεσης εργασίας, ο κόσμος να στρέφεται στο λαθρεμπόριο ή να εντάσσεται στις δυνάμεις των Ταλιμπάν· ή, ακόμα, να σωριάζεται σε μια γωνιά του δρόμου στη Χεράτ, στο Μπαμιάν, στην Καμπούλ ή στο Κανταχάρ και να πεθαίνει εξαιτίας της αδιαφορίας του υπόλοιπου κόσμου.

Κάποτε έτυχε να βρίσκομαι σε έναν καταυλισμό κοντά στη Ζαμπόλ, γεμάτο παράνομους μετανάστες. Δεν ήμουν

οίγουρος αν ήταν καταυλισμός ή φυλακή. Στους Αφγανούς που είχαν εγκαταλείψει την πατρίδα τους λόγω της πείνας ή λόγω των επιθέσεων των Ταλιμπάν το κράτος είχε αρνηθεί να δώσει άσυλο· οι έγκλειστοι περίμεναν να τους γυρίσουν πίσω στο Αφγανιστάν. Όλα φαίνονταν νόμιμα και ορθολογικά οργανωμένα. Όποιος εισέρχεται παράνομα σε μία χώρα και συλλαμβάνεται, απελαύνεται. Όμως αυτοί οι άνθρωποι πέθαιναν από την πείνα. Πήγαμε εκεί για να βρούμε κομπάρσους για την ταινία μου. Ρώτησα τη διοίκηση, και μου είπαν ότι ο καταυλισμός δεν μπορούσε να θρέψει τόσα άτομα· οι έγκλειστοι είχαν να φάνε μία εβδομάδα. Μόνο νερό είχαν, για να πίνουν. Προσφερθήκαμε να τους φέρουμε φαγητό, κι εκείνοι παρακαλούσαν να πηγαίνουμε στον καταυλισμό κάθε μέρα.

Φέραμε τροφές για 400 Αφγανούς, ηλικίας από 1 μηνός μέχρι 80 χρονών. Υπήρχαν πολλά μικρά παιδιά, που λιποθυμούσαν από πείνα στις αγκαλιές των manάδων τους.

Για μία ώρα περίπου μοιράζαμε ψωμί και φρούτα κλαίγοντας. Οι αρχές εξέφρασαν τη λύπη τους και μας είπαν ότι η έγκριση του σχετικού κονδυλίου ήταν χρονοβόρα· συνεχώς μας τόνιζαν ότι ο αριθμός των εισερχόμενων προσφύγων ξεπερνούσε κατά πολύ τις δυνατότητες στέγασης του καταυλισμού. Αυτή είναι η ιστορία μίας χώρας που ρημάχτηκε από την ίδια τη φύση της, την ιστορία της, την οικονομία, την πολιτική και τη σκληρότητα των γειτόνων της.

Καθώς τον απέλαυναν από το Ιράν, ένας αφγανός ποιητής εξέφρασε τα συναισθήματά του με ένα ποίημα· κι έφυγε.

Οδοιπόρος ήρθα, οδοιπόρος φεύγω.
Φεύγει ο ξένος που δεν έχει κομπόδεμα,
και το παιδί που δεν έχει κούκλα να παίξει, θα φύγει κι αυτό.
Απόψε θα λυθούν τα μάγια της εξορίας μου,
διπλωμένο το άδειο τραπέζι θα μπει στην άκρη.
Με πόνο στην καρδιά πλανιόμουν στους ορίζοντες.
Εμένα είδαν όλοι να πλανιέμαι.
Θα αφήσω πίσω μου αυτά που δεν έχω.
Οδοιπόρος ήρθα, οδοιπόρος φεύγω.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Στη σύγχρονη οικονομία, η παραγωγή του κάθε προϊόντος βασίζεται στη ζήτηση που έχει το συγκεκριμένο προϊόν. Η παραγωγή ναρκωτικών ανά τον κόσμο εξαρτάται κι αυτή από τη ζήτηση των καταναλωτών. Η παγκόσμια αγορά των ναρκωτικών περιλαμβάνει στους κόλπους της την Ινδία, την Ολλανδία, τις ΗΠΑ, δηλαδή όχι μόνο φτωχά κράτη, αλλά και αναπτυγμένα. Σύμφωνα με εκθέσεις που συνέταξαν τα Ηνωμένα Έθνη κατά το 2000, στο τέλος της δεκαετίας του 1990 υπήρχαν στον κόσμο περίπου 180 εκατομμύρια χρήστες ναρκωτικών. Με βάση την ίδια έκθεση, το 90% του παρόνομου όπριου καθώς και το 80% της ηρωίνης παράγεται σε δύο χώρες, μία εκ των οποίων είναι το Αφγανιστάν. Το 50% όλων των ναρκωτικών ουσιών, δηλαδή, παράγεται στο

Αφγανιστάν. Ίσως υπολογίσατε ότι αφού το 50% αξίζει μισό δις δολάρια, τότε το σύνολο της παγκόσμιας παραγωγής ναρκωτικών θα αξίζει ένα δις. Κι όμως, δεν είναι έτσι.

Μολονότι το Αφγανιστάν εισπράττει μισό δις από την παραγωγή ναρκωτικών, ο πραγματικός τζίρος ανέρχεται σε 80 δις δολάρια. Καθώς το προϊόν ταξιδεύει στα διάφορα μέρη του κόσμου, η τιμή ανεβαίνει μέχρι και 160 φορές πάνω από την αρχική. Ποιος καρπούται, λοιπόν, τα 80 δις;

Ας πούμε ότι η ηρωίνη εισέρχεται στο Τατζικιστάν σε μία ορισμένη τιμή, και εξέρχεται έχοντας διπλάσια τιμή. Το ίδιο συμβαίνει και στο Ουζμπεκιστάν. Μέχρι να φτάσει το προϊόν στους καταναλωτές στην Ολλανδία, η τιμή έχει ανέβει 160-200 φορές. Το εκάστοτε κέρδος καταλήγει στις τσέπες των ανθρώπων του υπόκοσμου της κάθε χώρας που μεσολαβεί μέχρι τον τελικό προορισμό: οι τοπικές «μαφίες» ασκούν επιρροή και στην πολιτική κατάσταση της χώρας τους.

Σε πολλές χώρες της Κεντρικής Ασίας η διακίνηση ναρκωτικών βουλώνει τρύπες στον κρατικό προϋπολογισμό. Αλλιώς πρέπει να υποθέσουμε ότι το χρήμα αυτό καταλήγει στις τσέπες των λαθρεμπόρων που μεταφέρουν τα ναρκωτικά με τα πόδια από την περιοχή του Κανταχάρ. Πώς, όμως, να ταυτίσει κανείς αυτό το ξυπόλυτο τάγμα με τους πραγματικούς νονούς των ναρκωτικών;

Αν δεν υπήρχε τόσο μεγάλο κέρδος από την πώληση ναρκωτικών, το Ιράν θα μπορούσε, για παράδειγμα, να παραγγείλει στο Αφγανιστάν ένα φόρτωμα σιταριού αξίας

μισού δις δολαρίων· έτσι θα δημιουργούσε και αντικίνητρο για την καλλιέργεια της παπαρούνας. Όμως, το κέρδος αυτό των 79,5 δις δολαρίων είναι υπερβολικά δελεαστικό για το σινάφι του υπόκοσμου· έτσι δεν καταργούν την καλλιέργεια της παπαρούνας. Το αστείο είναι ότι ο αφγανός παραγωγός ναρκωτικών δεν είναι και χρήστης. Η χρήση ναρκωτικών απαγορεύεται στο Αφγανιστάν, η παραγωγή τους όμως είναι ελεύθερη. Η θρησκευτική δικαιολογία που προτάσσεται είναι ότι «στέλνουν θανατηφόρα δηλητήρια στους εχθρούς του Ισλάμ στην Ευρώπη και στην Αμερική». Η λογική αυτή είναι εντελώς ανεργμίστη, αν σκεφτεί κανείς πόσο ευεργετικό είναι το κονδύλιο των ναρκωτικών στον κρατικό προϋπολογισμό του Αφγανιστάν.

Ο συνολικός παγκόσμιος τζίρος από το εμπόριο ναρκωτικών ανέρχεται σε 400 δις δολάρια· οι Αφγανοί είναι τα θύματα της παράνομης αυτής αγοράς. Γιατί το μερίδιο του Αφγανιστάν δεν ξεπερνά το ένα οκτακοσιοστό του συνολικού τζίρου; Όποιος κι αν είναι ο λόγος, το εμπόριο ναρκωτικών που κινεί αυτά τα 400 δις, έχει ανάγκη από ένα χώρο που παράγει άφθονα ναρκωτικά, ενώ, παράλληλα, δεν χρειάζεται να λογοδοτεί γι' αυτό στον υπόλοιπο κόσμο. Αν στο Αφγανιστάν υπήρχαν κανονικοί δρόμοι στη θέση των μπουλάρδρομων, αν έπαυε ο πόλεμος και άρχιζε να αναπτύσσεται η οικονομία, αν βρίσκονταν αντικίνητρα, που θα απομάκρυναν τον κόσμο από την καλλιέργεια των ναρκωτικών, πού θα κατέληγαν τότε οι έμποροι ναρκωτικών με τον παχύλο τζίρο τους;

Επιστρέφοντας από το Κανταχάρ τον Σεπτέμβριο του 2000 και στο δρόμο προς Τεχεράνη, συνάντησα τον Κυβερνήτη του Κορασάν· μου είπε ότι το ίδιο όπιο, που κόστιζε 50 δολάρια στη Χεράτ, όταν έφτανε στη Μασάντ είχε τιμή 250 δολάρια. Και όταν ο αγώνας κατά των λαθρεμπόρων εντεινόταν, αντί να ανεβαίνει η τιμή του όπιου, κατέβαινε· στη Μασάντ μπορεί να το πουλούσαν στην τιμή των 500 δολαρίων, αλλά στη Χεράτ μόλις έφτανε τα 75 δολάρια. Αυτό οφειλόταν στην ένδεια και στην πείνα. Τα αφγανικά πρόβατα, που κάποτε κόστιζαν 20 δολάρια το κεφάλι, τώρα πωλούνται προς 1 δολάριο το κεφάλι στις παραμεθόριες περιοχές· αλλά επειδή η υγεία τους δεν είναι καλή, δεν έχουν ζήτηση· και στα σύνορα γίνονται έλεγχοι για την πάταξη της λαθραίας εισαγωγής προβάτων στο Ιράν.

Μολονότι η παπαρούνα δεν έχει την καθοριστική σπουδαιότητα που έχει το πετρέλαιο ως πλουτοπαραγωγικός πόρος, μπορεί κατά κάποιον τρόπο να θεωρηθεί ισοτίμη με το πετρέλαιο· ο προϋπολογισμός των χωρών της Κεντρικής Ασίας ενισχύεται με κρυφά κονδύλια που προέρχονται από τη διακίνηση ναρκωτικών. Έτσι εξηγείται η σταθερή αδιαφορία της παγκόσμιας κοινότητας απέναντι στα πολυετή οικονομικά προβλήματα του Αφγανιστάν. Γιατί να σταθεροποιηθεί η κατάσταση στο Αφγανιστάν; Και πώς αλλιώς να εξοικονομηθούν 80 δις δολάρια; Όπως έχει η κατάσταση, το κερδοφόρο προϊόν παράγεται εξολοκλήρου στο έδαφος του Αφγανιστάν.

Η διακίνηση ναρκωτικών είναι ενδιαφέρον πεδίο εργα-

σίας για πολλούς. Όταν ήμουν στο Αφγανιστάν πριν από μερικούς μήνες, έλεγαν ότι κάθε μέρα ένα αεροπλάνο φορτωμένο ναρκωτικά πετά από το Αφγανιστάν απευθείας στα κράτη του Περσικού. Το 1986, που έκανα έρευνα για να γυρίσω τον *Ποδηλάτη*, ταξίδεψα από τη Μιρτζαβά του Αφγανιστάν ως την Κουέτα και την Πεσαβάρ, στο Πακιστάν. Το ταξίδι κράτησε κάμποσες μέρες. Στη Μιρτζαβά πήρα ένα πολύχρωμο λεωφορείο, σαν κι αυτά που ίσως έχετε δει στην ταινία *Ο Ποδηλάτης*. Η εμφάνιση των επιβατών ήταν κι αυτή ασυνήθιστη: άντρες με μακριές γενειάδες, τουρμπάνια και φαρδιά καφτάνια.

Στην αρχή, δεν κατάλαβα ότι η κούφια σκεπή του λεωφορείου ήταν γεμάτη ναρκωτικά. Το λεωφορείο μάς πήγαινε μέσα από εκτάσεις χωμάτινες, χωρίς να υπάρχει σ' αυτές δρόμος. Οι ρόδες του λεωφορείου βούλιαζαν μέσα στο μαλακό χώμα, που υπήρχε παντού ολόγυρα. Φτάσαμε σε μία σουρεαλιστική πύλη, σαν αυτές στα έργα του Νταλί· η πύλη ούτε χώριζε ούτε ένωνε τίποτε. Ήταν απλώς μία ονειρική πύλη στη μέση της ερήμου. Το λεωφορείο σταμάτησε στην πύλη. Εκεί εμφανίστηκαν κάτι άντρες πάνω σε ποδήλατα, οι οποίοι ζήτησαν από τον οδηγό μας να κατεβεί. Μίλησαν για λίγο, και έπειτα έφεραν ένα σάκο με λεφτά, τα οποία μέτρησαν μαζί με τον οδηγό. Δύο από τους ποδηλάτες ανέλαβαν το λεωφορείο μας. Ο οδηγός μας και ο βοηθός του πήραν τα λεφτά, κι έφυγαν με τα ποδήλατα. Ο νέος οδηγός μάς ανακοίνωσε ότι μόλις είχε αγοράσει το λεωφορείο, μαζί με όλο το πε-

ριεχόμενό του· ανακαλύψαμε ότι, κοντά στο λεωφορείο, είχαμε πουληθεί κι εμείς.

Κάθε λίγο είχαμε και μια παρόμοια συναλλαγή· έτσι, μας αγόρασαν διαδοχικά πολλές ομάδες λαθρεμπόρων. Αντιληφθήκαμε ότι κάθε ομάδα είχε τον έλεγχο ενός ορισμένου τμήματος της διαδρομής· επίσης, κάθε φορά που το λεωφορείο άλλαζε ιδιοκτήτη, η τιμή του ανέβαινε. Στην αρχή το αντίτιμο ήταν ένας σάκος λεφτά. Μετά ανέβηκε στους δύο, και —πλησιάζοντας στο τέλος της διαδρομής— έγινε τρεις. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής είδαμε και караβάνια· βαριά οπλοπολυβόλα Ντούσκα ήταν φορτωμένα πάνω στις καμήλες. Αν ξεχνούσε κανείς την ύπαρξη του λεωφορείου και εκείνων των πολυβόλων, ήταν σαν να είχαμε ξαναγυρίσει στις απαρχές της ιστορίας. Κάθε τόσο φτάναμε σε σημεία πώλησης όπλων. Οι σφαίρες πουλιούνταν σε σάκους, σαν να ήταν φασόλια. Βαριά φορτία από σφαίρες τοποθετούνταν σε ζυγαριές, και αμέσως μετά γινόταν η ανάλογη συναλλαγή. Πώς, όμως, θα μπορούσε να ανθίσει το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, αν δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες;

Πήγα στο Κορασάν και, κατά μήκος των συνόρων, έψαξα για μια τοποθεσία κατάλληλη για γύρισμα. Μέχρι τη δύση του ηλίου, τα παραμεθόρια χωριά ερήμωσαν· οι χωρικοί έφευγαν, επειδή φοβούνταν τους λαθρεμπόρους. Μάλιστα, μας προέτρεψαν κι εμάς να φύγουμε. Όλοι έλεγαν ότι ο τόπος εκείνος ήταν πολύ επικίνδυνος· έτσι, μετά τη δύση του ηλίου έβλεπε κανείς να κυκλοφορούν ελάχιστα αυτοκίνητα. Μέσα στο σκοτάδι της νύχτας, οι δρόμοι θα γίνονταν

πέρασμα για τα καραβάνια των λαθρεμπόρων. Σύμφωνα με αυτόπτες μάρτυρες, τα καραβάνια αποτελούνται από ομάδες των 5-100 ατόμων, ηλικίας από 12-30 ετών. Καθένας από αυτούς κουβαλάει ένα σάκο ναρκωτικά στην πλάτη· μερικοί διαθέτουν φορητούς εκτοξευτές πυραύλων και καλάσνικοφ για την προστασία του καραβανιού.

Αν τα ναρκωτικά δεν ταξιδεύουν αεροπορικά, μπαίνουν σε φορτηγά. Αλλιώς, αναλαμβάνουν τα καραβάνια των λαθρεμπόρων, που μεταφέρουν το «εμπόρευμα» στην πλάτη τους.

Φανταστείτε τι γεγονότα συμβαίνουν στην πορεία των καραβανιών, καθώς αυτά περνάνε από χώρα σε χώρα, μέχρι να φτάσουν, για παράδειγμα, στο Άμστερνταμ. Φανταστείτε ακόμα πόσο φόβο και φρίκη φροντίζουν να δημιουργούν οι άνθρωποι των καραβανιών στους κατοίκους των διάφορων περιοχών, ώστε να μπορούν απρόσκοπτα να συνεχίζουν το επικερδές εμπόριό τους.

Στην Ταϊμπάντ ρώτησα έναν υπάλληλο του κράτους πόσους φόνους κάνουν οι λαθρέμποροι. Οι στατιστικές λένε ότι 105 άτομα δολοφονήθηκαν ή απήχθησαν μέσα στα προηγούμενα δύο χρόνια· απ' αυτούς, βρέθηκαν περίπου 80. Αστραπιαία έκανα τη διαίρεση: 105 άτομα προς 104 εβδομάδες, άρα αναλογεί ένα άτομο κάθε εβδομάδα. Οι στατιστικές αυτές αποδεικνύουν ότι η συγκεκριμένη περιοχή είναι εξαιρετικά επικίνδυνη· γι' αυτό και οι κάτοικοι αφήνουν τα χωριά τους το βράδυ. Πώς, λοιπόν, να μην μεταναστεύουν οι Αφγανοί στο Ιράν; Τα τελευταία 20

χρόνια στην περιοχή τους συνέβαινε ένας φόνος ανά πεντάλεπτο. Τι να κάνουν, δηλαδή; Να μείνουν στο Αφγανιστάν και να μην προσπαθήσουν να έρθουν στη χώρα μας, το Ιράν; Μήπως, κι αν ακόμα τους απελάσουμε, η κατάσταση αυτή δεν θα τους φέρει και πάλι πίσω;

Στο δρόμο, ρώτησα ένα σωρό κρατικούς υπαλλήλους για τις αιτίες των απαγωγών και των φόνων. Φαίνεται ότι στο έδαφος του Ιράν τα караβάνια πιέζουν τους χωρικούς. Αν καθυστερήσει την πληρωμή του ένας ιρανός λαθρέμπορος, ο ίδιος ή κάποιο μέλος της οικογένειάς του, απάγεται· μόλις πληρωθεί το χρέος, οι απαγωγείς τον αφήνουν ελεύθερο. Και αυτή η βία έχει οικονομική βάση. Στην Ντογκαρούν, κοντά στα σύνορα, οι τελωνειακοί έλεγαν ότι η περιοχή είναι εξαιρετικά επικίνδυνη εδώ και οκτώ χρόνια· κι όμως, οι εφημερίδες γράφουν ότι η κατάσταση αυτή υπάρχει μόνο τα δύο τελευταία χρόνια. Η μεταρρύθμιση του ιρανικού τύπου δίνει πια τη δυνατότητα να θίγονται ελεύθερα παρόμοια προβλήματα.

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

Εκτός από την εποχιακή μετακίνηση με τα κοπάδια τους, οι αφγανοί κτηνοτρόφοι δεν έκαναν ποτέ ταξίδια σε άλλες χώρες, μέχρι πριν από περίπου είκοσι χρόνια. Για το λόγο αυτό ακόμα και το πιο περιορισμένο ταξίδι αφήνει τη σφραγίδα του στη μοίρα των Αφγανών. Παράδειγμα, η πε-

ρίπτωση του Αμανουλάχ Χαν, ο οποίος έφυγε για να σπουδάσει στη Δύση μαζί με άλλους φοιτητές· αυτοί, όταν γύρισαν, έγιναν οι πρωτοπόροι της αποτυχημένης απόπειρας εκσυγχρονισμού του Αφγανιστάν. Οι λίγοι αφγανοί στρατιωτικοί που ταξίδεψαν στην ΕΣΣΔ, έγιναν αργότερα πρωτεργάτες ενός φιλοκομμουνιστικού πραξικοπήματος. Πάντως, η μετανάστευση του 30% του αφγανικού πληθυσμού κατά τις τελευταίες δεκαετίες δεν οφειλόταν σε ακαδημαϊκές ανησυχίες· ο πόλεμος και η φτώχεια εξώθησαν το λαό στη μετανάστευση, και, τώρα, ο μεγάλος αριθμός μεταναστών βαραίνει τις χώρες που τους έχουν δεχτεί. Η μετανάστευση 2,5 εκατομμυρίων Αφγανών προς το Ιράν και άλλων 3 εκατομμυρίων προς το Πακιστάν, έχει δημιουργήσει σοβαρό θέμα και στις δύο χώρες.

Όταν είπα στους υπευθύνους για την απέλαση των Αφγανών ότι οι Αφγανοί είναι «φιλοξενούμενοί μας», εκείνοι μου αντέταξαν ότι έπρεπε να πάρει τέλος πια αυτό το εικοσάχρονο πανηγύρι. Αν συνεχιζόταν η ίδια κατάσταση στις επαρχίες του Κορασάν, του Σιστάν και του Βαλουχιστάν, θα απειλούνταν η εθνική ταυτότητα των Ιρανών· υπήρχε ακόμα το ενδεχόμενο η κρίση να κορυφωνόταν με απαιτήσεις για ανεξαρτησία των εδαφικών αυτών περιοχών ή να χειροτέρευε η ήδη επικίνδυνη κατάσταση κατά μήκος των συνόρων.

Αντίθετα με το Πακιστάν, που είχε ετοιμάσει σχολές για την εκπαίδευση ισλαμιστών Μουτζαχεντίν (Ταλιμπάν), η Ιρανική Πολιτεία δεν ίδρυσε σχολές για την εκπαίδευση

των Αφγανών. Όταν γυρίζαμε τον *Ποδηλάτη*, πήγαινα στις γειτονιές των Αφγανών για να βρω πθοποιούς. Εκείνες τις μέρες κάποιος αφγανός αξιωματούχος μού δήλωσε ότι οι Αφγανοί θα ήθελαν να μπορούσαν οι νέοι τους να φοιτήσουν στα ιρανικά πανεπιστήμια· έτσι, όταν θα έφευγαν οι Ρώσοι, θα υπήρχαν στο Αφγανιστάν υπουργοί που να έχουν βγάλει τουλάχιστον ένα πανεπιστήμιο. Αλλιώς, με ένα τσούρμιο μαχητές, ίσως να κερδίζεις πολέμους, αλλά δεν μπορείς να διοικήσεις μία χώρα.

Αργότερα, μερικοί Αφγανοί έγιναν δεκτοί σε ιρανικά πανεπιστήμια. Κανείς τους όμως σήμερα δεν θέλει να επιστρέψει στην πατρίδα του· ως δικαιολογία προβάλλουν την πείνα και την έλλειψη ασφάλειας. Κάποιος απ' αυτούς ανέφερε ότι το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο στο Αφγανιστάν είναι χαμηλότερο από το χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο του Ιράν. Στη Χεράτ άκουσα ότι ο μηνιαίος μισθός του δημάρχου κατά το έτος 2000 ήταν 15 δολάρια. Αυτό ισοδυναμεί με 50 σεντς την ημέρα ή 4.000 ιρανικά ριάλ. Λόγω της εκτεταμένης μετανάστευσης των Αφγανών, η δουλεμπορία έγινε η νέα ασχολία του ιρανικού υπόκοσμου. Οι οικογένειες των Αφγανών που φτάνουν στα σύνορα, πρέπει να διανύσουν μεγάλη απόσταση ως την Τεχεράνη· και αφού, κατά πάσα πιθανότητα, θα συλληφθούν στη Ζαμπόλ, τη Ζαχεντάν, την Κερμάν ή κάποια άλλη πόλη καθ' οδόν, αφήνονται στα χέρια των δουλεμπόρων, που τους φορτώνουν στα φορτηγά τους. Οι δουλέμποροι ζητάνε 125 δολάρια (ένα εκατομμύριο ριάλ) για κάθε πρόσφυγα που μεταφέρουν στην Τεχεράνη.

Στο 99% των περιπτώσεων, η αφγανική οικογένεια δεν διαθέτει τόσα χρήματα. Τότε δίνονται ως όμηροι 1-2 κοπελίτσες 13-14 χρονών, και η υπόλοιπη οικογένεια μεταφέρεται στην Τεχεράνη από επαρχιακούς παράδρομους. Τα κορίτσια μένουν αιχμάλωτα μέχρι η οικογένειά τους να βρει δουλειά και να ξεπληρώσει το χρέος. Στις περισσότερες περιπτώσεις, το χρέος δεν εξοφλείται ποτέ. Αφού περάσει ένα τρίμηνο, μία δεκαμελής οικογένεια με χρέος 1.250 δολαρίων (δέκα εκατομμυρίων ριάλ) έχει να πληρώσει και τον τόκο. Έτσι, πολλές αφγανές κοπελίτσες μένουν σε ομηρία στις παραμεθόριες περιοχές ή γίνονται προσωπική περιουσία των λαθρεμπόρων. Ένας αξιωματούχος της περιοχής μου εκμυστηρεύτηκε ότι, σε μία μόνο από τις παραμεθόριες κωμοπόλεις, ο αριθμός των κοριτσιών που κρατούνταν όμηροι έφτανε τις 24.000.

Ένας φίλος μου, που έχτιζε ένα σπίτι στην Τεχεράνη, μου είπε για τους αφγανούς εργάτες του. Είχε προσέξει ότι δύο Ιρανοί έρχονταν κάθε τόσο και έπαιρναν από τους Αφγανούς τα περισσότερα χρήματά τους. Όταν ρώτησε γι' αυτό τους Αφγανούς, του είπαν ότι χρωστούσαν ακόμα τα χρήματα για την εισοδό τους στη χώρα και είχαν συμφωνήσει να εξοφλήσουν τους δουλεμπόρους αργότερα· παράλληλα, έπρεπε να αποταμιεύουν και ένα μέρος του μισθού τους, για να το πάνε στην οικογένειά τους στο Αφγανιστάν σε περίπτωση που θα τους απέλαυναν. Η κατάσταση για τους μετανάστες στο Πακιστάν είναι λίγο διαφορετική.

Στο Ιράν έρχονται κυρίως Χάζαροι. Οι Χάζαροι είναι

σιίτες και μιλούν περσικά. Η κοινή γλώσσα και θρησκεία τους, τους κάνει να προτιμούν το Ιράν. Όμως, έχουν την ατυχία να ξεχωρίζουν εμφανισιακά λόγω των μογγολικών χαρακτηριστικών τους, που αμέσως τους διαφοροποιούν από τους Ιρανούς. Αντιθέτως, ο Παστούν που πηγαίνει στο Πακιστάν γίνεται ένα με τους Πακιστανούς, διότι έχει κοινή γλώσσα, θρησκεία και καταγωγή. Μολονότι οι σιίτες Χάζαροι θεωρούν το Πακιστάν πιο φιλελεύθερο από το Ιράν, η εξεύρεση δουλειάς στο Ιράν είναι μια ελκυστικότερη προοπτική από την ελευθερία στο Πακιστάν. Αυτό δείχνει ότι ο επιούσιος μετρά περισσότερο από την ελευθερία: πρώτα λύνει ο άνθρωπος το πρόβλημα της επιβίωσής του, και μετά αρχίζει να αναζητά την ελευθερία. Πέρασαν άραγε οι Ιρανοί, που σήμερα κόπονται για την ελευθερία, καμία περίοδο πείνας;

Μην καταφέροντας να βρει ένα σωστό επάγγελμα στο Πακιστάν, ο πεινασμένος Παστούν, σουνίτης στο θρήσκευμα, αμέσως στρέφεται στις θεολογικές σχολές που παρέχουν φαγητό και στέγη.

Αντίθετα με το Ιράν, το οποίο ποτέ δεν αντιμετώπισε οργανωμένα το θέμα των αφγανών προσφύγων, το Πακιστάν εκπαιδευσε τους Αφγανούς και εγκαθίδρυσε στο Αφγανιστάν μία «δορυφορική» κυβέρνηση, τους Ταλιμπάν. Είναι φανεροί οι λόγοι που το Πακιστάν αντιμετώπισε την αφγανική μετανάστευση με περισσότερη σοβαρότητα. Πρώτος λόγος είναι η «γραμμή Ντουράν».

Πριν ανεξαρτητοποιηθεί το Πακιστάν, το Αφγανιστάν

είχε κοινά σύνορα με την Ινδία· οι δύο χώρες έρχονταν συχνά σε διαμάχη για την κυριαρχία στην περιοχή του Παστουνιστάν. Με τη «γραμμή Ντουράντ», οι Άγγλοι μοίρασαν την περιοχή αυτή μεταξύ των δύο χωρών βάζοντάς τους τον εξής όρο: έπειτα από εκατό χρόνια το Αφγανιστάν θα ανακτούσε τον έλεγχο του Παστουνιστάν, ακόμα και της περιοχής που προσωρινά είχε υπαχθεί στην Ινδία. Αργότερα, όταν το Πακιστάν ανεξαρτητοποιήθηκε από την Ινδία, το ινδικό τμήμα του Παστουνιστάν έγινε το μισό κράτος του Πακιστάν. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, εδώ και περίπου έξι χρόνια το Πακιστάν έπρεπε να επιστρέψει το Παστουνιστάν στο Αφγανιστάν. Αλλά πώς να συγκατατεθεί το Πακιστάν να παραχωρήσει στο Αφγανιστάν τη μισή επικράτειά του, τη στιγμή που ακόμα διεκδικεί τα εδάφη του Κασμίρ;

Η καλύτερη λύση για το Πακιστάν ήταν να κάνει Μουτζαχεντίν τους πεινασμένους Αφγανούς, και να αποκτήσει έτσι τον έλεγχο του Αφγανιστάν. Καθώς θα είχαν εκπαιδευτεί στο Πακιστάν, οι Ταλιμπάν δεν θα επεδίωκαν να ανακτήσουν το Παστουνιστάν και να στραφούν έτσι εναντίον των δασκάλων τους. Δεν είναι σύμπτωση που οι Ταλιμπάν εμφανίστηκαν ακριβώς στο τέλος της εκατοντάχρονης προθεσμίας. Επιφανειακά οι Ταλιμπάν μοιάζουν παράλογοι και επικίνδυνοι φανατικοί. Αν, όμως, τους εξετάσει κανείς από κοντά, βλέπει πεινασμένα και ορφανά παιδιά των Παστούν που σπουδάζουν θεολογία· και κίνητρο για τις σπουδές τους είναι η πείνα. Μέσα από τους Ταλιμπάν εκφράζονται τα εθνικά και πολιτικά συμφέροντα του Πακιστάν.

Ο φονταμενταλισμός στάθηκε η αιτία απόσχισης του Πακιστάν από τη δημοκρατική Ινδία του Γκάντι· ο ίδιος φονταμενταλισμός είχε ως αποτέλεσμα την επιβίωση του Πακιστάν και την επέκτασή του εις βάρος του Αφγανιστάν. Πριν από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, το Πακιστάν ήταν για τη Δύση ένα αμυντικό μετερίζι εναντίον της Κομμουνιστικής Ανατολής. Όταν διαλύθηκε η ΕΣΣΔ, όπως ο αφγανός μαχητής έχασε την ηρωική θέση που κατείχε στα ΜΜΕ, έτσι και το Πακιστάν βρέθηκε χωρίς καμία ιδιαίτερη στρατηγική σημασία· τότε, μάλιστα, το Πακιστάν πέρασε μια σοβαρή κρίση ανεργίας.

Σύμφωνα με τους νόμους της κοινωνιολογίας, κάθε κοινωνικός σχηματισμός αγοράζει και πουλά κάτι. Με βάση αυτό τον ορισμό, οι στρατοί πουλάνε τις υπηρεσίες τους στο δικό τους ή σε άλλα έθνη και κυβερνήσεις. Ποια ήταν η διεθνής καριέρα του Πακιστάν σε σχέση με τη Δύση; Το Πακιστάν έπαιζε το ρόλο μίας στρατιάς που επιφανειακά ανήκε στην Ανατολή, διέθετε όμως δυτικές πεποιθήσεις, και πουλούσε στρατιωτικές υπηρεσίες στις ΗΠΑ. Όταν έπαψε να υπάρχει η ΕΣΣΔ, έπαψε και η Δύση να έχει ανάγκη τις στρατιωτικές υπηρεσίες του Πακιστάν.

Σε ποια αγορά, λοιπόν, θα μπορούσε το Πακιστάν να προσφέρει τις στρατιωτικές του υπηρεσίες και να συνεχίσει τη ζωτικής σημασίας διεθνή καριέρα του; Να γιατί το Πακιστάν δημιούργησε τους Ταλιμπάν: για να έχει έμμεσα τον έλεγχο του Αφγανιστάν, και να κατασιγάσει τυχόν απαιτήσεις των Αφγανών για την επιστροφή του Παστου-

νιστάν. Ως απόρροια αυτού του τρόπου σκέψης, το Πακιστάν αντιμετωπίζει μία μεγάλη κρίση ανεργίας. Αν εγώ, ένας σκηνοθέτης, δεν μπορώ να γυρίσω ταινίες στην πατρίδα μου, θα σπκωθώ και θα φύγω από εκεί. Το ίδιο συμβαίνει και με τους στρατούς. Σε κάθε μεγάλη πολεμική προσπάθεια ενός έθνους, τεράστια αποθέματα ενέργειας χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία στρατιωτικών σωμάτων που παρέχουν στρατιωτικές υπηρεσίες. Μόλις τελειώσει ο πόλεμος, οι μονάδες αυτές ψάχνουν να βρουν άλλες αγορές, για να συνεχίσουν να παρέχουν αλλού τις υπηρεσίες τους. Αν δεν μπορέσουν να βρουν άλλη αγορά, αποθαρρύνονται τότε ή κάνουν κανένα πραξικόπημα ή μεταλλάσσονται σε ειρηνικούς οργανισμούς. Για παράδειγμα, υπάρχουν χώρες που χρησιμοποίησαν το στρατό τους για τον έλεγχο της κυκλοφορίας, για γεωργικές εργασίες ή για την κατασκευή δρόμων.

Συχνά, σε ευρύτερο πλαίσιο, έχουμε την κήρυξη πολέμων με σκοπό την αύξηση της ζήτησης στρατιωτικών υλικών και νέων κυβερνητικών παραγγελιών. Ας ξαναγυρίσουμε στο θέμα της μετανάστευσης· αντίθετα με το Ιράν, το Πακιστάν χρησιμοποίησε τους αφγανούς πρόσφυγες, προσφέροντάς τους θρησκευτικο-πολιτική εκπαίδευση· έτσι, δημιούργησε το στρατό των Ταλιμπάν.

Πριν από τη σοβιετική εισβολή, οι Αφγανοί ήταν απλοί κτηνοτρόφοι. Όταν έγινε η επίθεση των Σοβιετικών, κάθε Αφγανός έγινε Μουζαχεντίν για να υπερασπιστεί την κοιλάδα του· δημιουργήθηκαν διάφορες οργανώσεις και

ομάδες. Με την αναχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων, οι Αφγανοί δεν ξαναγύρισαν στην κτηνοτροφία τους· η νέα τους ασχολία ήταν πιο ελκυστική και κερδοφόρα. Οι διάφορες φατρίες και ομάδες άρχισαν να πολεμούν μεταξύ τους. Έξι κοντινές χώρες, οι ΗΠΑ και η Ρωσία, προσπαθούσαν να εισαγάγουν δικούς τους μισθοφόρους στις τάξεις των ιδιότυπων αυτών στρατιωτικών ομάδων. Ως αποτέλεσμα, δημιουργήθηκε ένα νέο «επάγγελμα». Ο εμφύλιος απέκτησε τέτοια ένταση, που, σε δύο μόνο χρόνια, οι ζημιές στη χώρα ήταν περισσότερες απ' ό,τι σ' όλο το διάστημα της σοβιετικής παρουσίας. Ο λαός είχε απαυδήσει με τον εμφύλιο· όταν, λοιπόν, το Πακιστάν έστειλε το στρατό των Ταλιμπάν, που κρατούσαν λευκές σημαίες και διέδιδαν συνθήματα για τον αφοπλισμό και την ειρήνη, ο κόσμος τούς καλωσόρισε. Σύντομα οι Ταλιμπάν είχαν τον έλεγχο στο μεγαλύτερο μέρος του Αφγανιστάν· τότε φάνηκαν και οι πακιστανικές τους καταβολές.

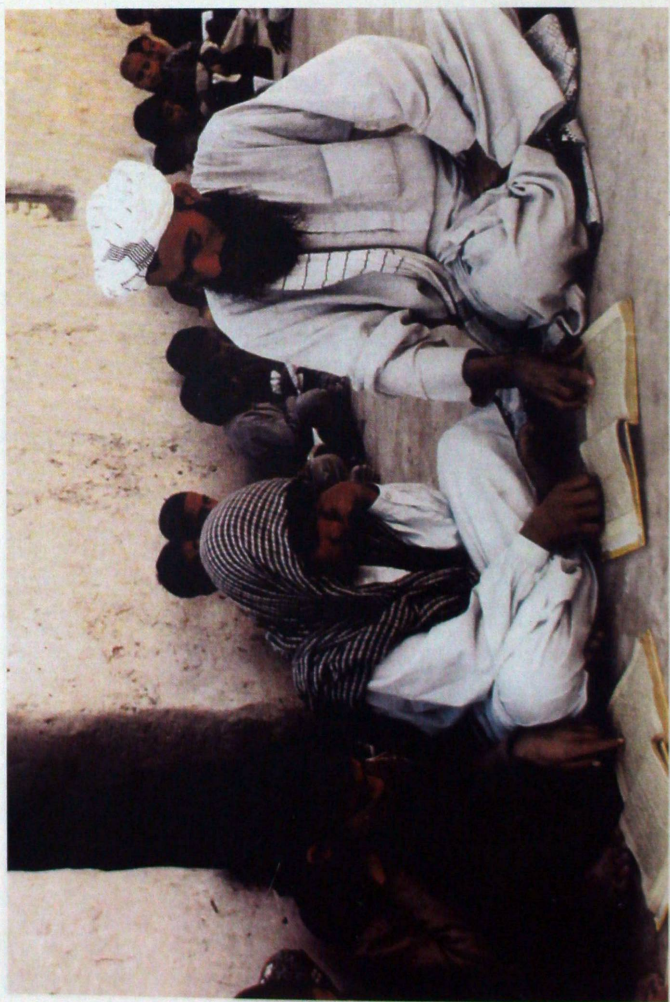
Έχει ασκηθεί σκληρή κριτική στους Ταλιμπάν για το φονταμενταλισμό τους, αλλά δεν έχουν εξεταστεί επαρκώς οι λόγοι που προκάλεσαν την εμφάνισή τους. Παρόλο που ο αφγανός ποιητής από τη Χεράτ επέστρεψε στο Αφγανιστάν «οδοιπόρος», τα ορφανά που περπάτησαν ως την Πεσαβάρ στο Πακιστάν επέστρεψαν για να κατακτήσουν το Αφγανιστάν με Τογιότα που τους προσέφεραν οι αραβικές χώρες.

Το Πακιστάν είχε πρόβλημα να συντηρήσει τον ίδιο το λαό του. Πώς, λοιπόν, τα κατάφερε να θρέψει, να εκπαι-

δεύσει και να εξοπλίσει τους Ταλιμπάν; Φυσικά, με τη βοήθεια αραβικών χωρών όπως η Σαουδική Αραβία ή τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Οι χώρες αυτές, ως ανταγωνίστριες του Ιράν, είχαν προκαλέσει στο παρελθόν ένταση στη Μέκκα αναζητούσαν, λοιπόν, μία θρησκευτική δύναμη ανάλογη με εκείνη του Ιράν. Η Σαουδική Αραβία και τα Εμιράτα, που κάποτε φοβούνταν μήπως τα σύγχρονα συμφέροντά τους απειληθούν από το σύνθημα «επιστροφή στο Ισλάμ», σκέφτηκαν ότι, αν είναι τελικά να γίνει η επιστροφή στο Ισλάμ, θα βόλεψε πολύ να επιλεχθεί η πιο οπισθοδρομική μορφή Ισλάμ, όπως αυτή των Ταλιμπάν. Αν προκρηυσσόταν διαγωνισμός για την επιστροφή στο Ισλάμ, με ζητούμενο τον πιο οπισθοδρομικό υποψήφιο, η νίκη θα ανήκε αναμφίβολα στους πιο πρωτόγονους οπαδούς του Ισλάμ: τους Ταλιμπάν.

Στον κόσμο του σήμερα, τα αποτελέσματα της μετανάστευσης είναι όλα μετρήσιμα, όσον αφορά θέματα πολιτισμικά, πολιτικά και οικονομικά. Για παράδειγμα, οι Τούρκοι μετανάστευαν στη Γερμανία και αναλάμβαναν εργασίες τις οποίες αρνούνταν να κάνουν οι Γερμανοί. Ενώ οι Γερμανοί δεν είχαν κίνητρα για τεκνοποίηση, οι Τούρκοι έκαναν συνεχώς παιδιά· τώρα προβλέπεται ότι στις επόμενες δεκαετίες η πλειοψηφία των κατοίκων της Γερμανίας θα είναι τουρκικής καταγωγής.

Με βάση αυτό το δεδομένο, η Γερμανία σύντομα θα αποκτήσει ταυτότητα τουρκική· είναι πολύ εύκολο να φανταστούμε ότι, σε 30 χρόνια ίσως, οι εκλογές στη Γερμανία

θα αναδείξουν καγκελάριο έναν Τούρκο. Άρα, η ανάγκη που υπήρχε κάποτε για τούρκους εργάτες, θα αλλάξει σταδιακά την εθνική ταυτότητα της Γερμανίας· είναι σαν να μας βγάζει τη γλώσσα η ίδια η ιστορία.

Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και όσον αφορά τη μετανάστευση Αφρικανών και Ασιατών στις ΗΠΑ. Στην αρχή, η εθνική ταυτότητα των ΗΠΑ οριζόταν από τους ευρωπαίους μετανάστες. Αργότερα, όμως, Ασιάτες και Αφρικανοί άρχισαν να φεύγουν στην Αμερική εξαιτίας επαναστάσεων ή προσβλέποντας σε πνευματικά ή οικονομικά επιτεύγματα. Αντίθετα με τους ευρωπαίους μετανάστες, οι Ασιάτες κι οι Αφρικανοί αύξησαν τον πληθυσμό τους. Σταδιακά, η βασικά ευρωπαϊκή αμερικανική ταυτότητα θα μεταβληθεί σε ταυτότητα ασιατική και αφρικανική· ως αποτέλεσμα, μπορεί να υπάρξουν συγκρούσεις μεταξύ των φυλετικών ομάδων.

Η αμερικανική κοινωνία εγκολπώθηκε το «διάλογο μεταξύ πολιτισμών», διότι ανησυχεί για πιθανές φυλετικές διαμάχες στο μέλλον. Αντίθετα απ' ό,τι πιστεύουν οι Ιρανοί, ο διάλογος στην Αμερική δεν αφορά διεθνή ανταλλαγή μεταξύ πολιτισμών· είναι ένα εσωτερικό θέμα ανάμεσα στις πολιτισμικές ομάδες που απαρτίζουν την αμερικανική κοινωνία.

Γιατί, όμως, ο ιρανός διανοούμενος, που εξ αποστάσεως προτείνει στρατηγικές λύσεις για τις άλλες ηπείρους, δεν μπορεί να βρει τρόπο να χρησιμοποιήσει προς όφελος της χώρας του τη μετανάστευση των Αφγανών; Η εξήγηση

είναι η παρακάτω: αντίθετα με τους Πακιστανούς, οι οποίοι θεωρούν το Αφγανιστάν πρόσφορο για εκμετάλλευση, οι Ιρανοί ανέκαθεν θεωρούσαν τους Αφγανούς έθνος λαθρέμπορων και φονταμενταλιστών. Πώς να πάει το μυαλό του ιρανού επενδυτή ότι η πείνα και ο μεγάλος αριθμός των ανέργων αποτελεί ευκαιρία για μια κερδοφόρα επένδυση στο Αφγανιστάν; Η μορφή της επένδυσης θα μπορούσε να έχει ως εξής: οι Αφγανοί θα είναι οι καταναλωτές, το κόστος των προϊόντων θα ορίζεται από την εργασία των φτηνών αφγανών εργατών και –πιθανότατα– τα πλεονάζοντα προϊόντα θα μπορούν να εξαχθούν.

Το Αφγανιστάν στάθηκε άτυχο όχι μόνο όσον αφορά τη γεωγραφική μορφολογία του, αλλά και όσον αφορά τις σχέσεις του με τις γειτονικές χώρες. Πριν από χρόνια τέθηκε ένα μεγάλο ερώτημα σχετικά με τον Φράνκο, το δικτάτορα της Ισπανίας. Μολονότι οι γείτονες της Ισπανίας είχαν δημοκρατικές κυβερνήσεις, ο Φράνκο ήταν επικεφαλής μίας δικτατορίας. Επηρεασμένη από τους γείτονές της, η Ισπανία γινόταν ολοένα και πιο δημοκρατική· σήμερα έχει φτάσει να είναι ένα σημαντικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το νόημα αυτής της ιστορίας είναι ότι οι γείτονες μπορούν να συμβάλλουν στην άνοδο της ποιότητας ζωής.

Το Αφγανιστάν περιβάλλεται από γείτονες οι οποίοι ή το θεωρούν απειλή, ή πιστεύουν ότι αποτελεί ευκαιρία για την επίλυση των δικών τους πολιτικών και στρατιωτικών προβλημάτων. Αν το Αφγανιστάν είχε γείτονες πιο δημοκρατικούς, που θα προσέβλεπαν σε οικονομική και πολιτισμική

συνεργασία, θα βρισκόταν ασφαλώς σε καλύτερη κατάσταση. Η φασιστική Ισπανία έγινε δημοκρατική λόγω της ευτυχούς γειτονίας με δημοκρατικές ευρωπαϊκές χώρες· το Αφγανιστάν του παραλίγο ανακαινιστή Αμανουλάχ Χαν, κατέληξε έρμαιο των Ταλιμπάν εξαιτίας της κακής διαγωγής των γειτόνων του. Μία αραβική παροιμία ταιριάζει στην περίπτωση: «Πρώτα ο γείτονας, μετά το σπίτι».

ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΤΑΛΙΜΠΑΝ;

Οι κοινωνιολόγοι λένε ότι το πρώτο που ζητά ένας λαός από την κυβέρνησή του είναι η ασφάλεια. Δεύτερο έρχεται το αίτημα για ευημερία, και ακολουθούν τα αιτήματα της ανάπτυξης και της ελευθερίας. Μετά την υποχώρηση των Σοβιετικών, το ξέσπασμα του άγριου εμφυλίου δημιούργησε πανεθνική έλλειψη ασφάλειας· η χώρα βρέθηκε σε πολύ δύσκολη κατάσταση. Κάθε ομάδα προσπαθούσε να κατοχυρώσει τη δική της θέση με συνεχή πόλεμο. Καμία, όμως, από αυτές δεν μπορούσε να παράσχει ασφάλεια στο έθνος. Η ειρωνεία είναι ότι, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, κάθε ομάδα προσπαθούσε να εγκαθιδρύσει ασφάλεια στο έθνος με μεθόδους που αυτόματα καταργούσαν την έννοια της εθνικής ασφάλειας.

Η εμφάνιση των θρήσκων Ταλιμπάν, που παρουσιάστηκαν ως αγγελιαφόροι της ειρήνης διακηρύσσοντας τον αφοπλισμό, γρήγορα αμείφθηκε με την αποδοχή του λαού.

Οι ανεπιτυχείς προσπάθειες των άλλων ομάδων είχαν ως βάση τους τη συνέχιση του πολέμου και την κατάργηση της ασφάλειας. Οι κάτοικοι της Χεράτ μιλάνε περσικά, ενώ οι Ταλιμπάν μιλάνε Παστούν. Όταν, όμως, ρώτησα στη Χεράτ για τους Ταλιμπάν, οι καταστηματάρχες μου είπαν ότι, προτού έρθουν οι Ταλιμπάν, οπλισμένοι και πεινασμένοι «αγωνιστές» τούς λήστευαν κάθε μέρα. Ακόμα κι εκείνοι που ήταν αντίθετοι με τους Ταλιμπάν, αναγνώριζαν ότι με την εμφάνισή τους είχε επικρατήσει μια σχετική ασφάλεια.

Δύο λόγοι συντέλεσαν στην επιβολή της ασφάλειας: πρώτον, ο δημόσιος αφοπλισμός και δεύτερον, οι αυστηρές τιμωρίες, όπως το κόψιμο του χεριού των κλεφτών. Οι τιμωρίες αυτές επιβάλλονταν με τέτοια σκληρότητα και γρηγοράδα, που αν έβαζε κανείς ένα κομμάτι ψωμί ανάμεσα στους 20.000 πεινασμένους κατοίκους της Χεράτ, κανείς δεν θα τολμούσε να απλώσει το χέρι του για να το πάρει.

Γνώρισα οδηγούς φορτηγών που, ενώ διέσχιζαν συνεχώς το Αφγανιστάν επί δύο χρόνια, ποτέ δεν κλείδωναν τα φορτηγά τους· κανείς δεν τους έκλεβε. Οι Αφγανοί δεν είχαν ανάγκη μόνο από οικονομική ασφάλεια· η προσωπική ασφάλεια των κατοίκων και ο τερματισμός των εχθροπραξιών ήταν εξίσου σοβαρά θέματα. Έχω ακούσει να λέγονται διάφορα· πριν από την έλευση των Ταλιμπάν, η ζωή και η τιμή των ανθρώπων ήταν στόχος βίαιων επιθέσεων από αντίπαλες ομάδες και φατρίες. Ο αφοπλισμός και οι εκτελέσεις διά λιθοβολισμού έχουν μειώσει δραστικά τον αριθμό τέτοιων περιστατικών.

Έχουμε, λοιπόν, 20 εκατομμύρια πεινασμένους· από αυτούς, το 30% εγκατέλειψε την πατρίδα του, το 10% έχει πεθάνει και το υπόλοιπο 60% μαστίζεται από πείνα. Σύμφωνα με εκθέσεις των Ηνωμένων Εθνών, στους προσεχείς μήνες περίπου ένα εκατομμύριο Αφγανοί θα πεθάνουν από πείνα. Σήμερα, όταν μπαίνει κανείς στο Αφγανιστάν, βλέπει ανθρώπους να κείτονται στο δρόμο, χωρίς δύναμη να κινηθούν, ούτε και όπλα για να πολεμήσουν. Ο φόβος της τιμωρίας τούς εμποδίζει να εγκληματήσουν. Το μόνο που τους απομένει είναι να κείτονται εκεί και να πεθαίνουν, καθώς η υπόλοιπη ανθρωπότητα αδιαφορεί. Είναι άκαιρο το ποίημα του Σα'Ντι που λέει ότι «όλοι οι άνθρωποι είμαστε μέλη ενός και του ίδιου σώματος».

Μόνο η καρδιά του Βούδα του Μπαμιάν δεν είχε γίνει ακόμα πέτρινη. Με όλο το μεγαλείο του, ο Βούδας ένωσε να τον καταβάλει η μεγάλη αυτή τραγωδία· και κατέρρευσε. Ο απελευθερωμένος από υλικές ανάγκες και γαλήνιος Βούδας ντράπηκε μπροστά σε ένα λαό που στερείται τα στοιχειώδη· έτσι το άγαλμα έπεσε. Ο Βούδας κατέρρευσε για να καταγγείλει στην ανθρωπότητα όλη αυτή τη φτώχεια, την άγνοια, την καταπίεση και το θάνατο. Όμως, η επιπόλαιη ανθρωπότητα κράτησε μόνο την πληροφορία για το γκρέμισμα του αγάλματος του Βούδα. Μία κινέζικη παροιμία λέει: «Του έδειχναν το φεγγάρι με το δάχτυλο, και ο πλίσθιος κοίταζε το δάχτυλο».

Κανείς δεν είδε το μισοπεθαμένο έθνος που έδειχνε ο Βούδας. Μήπως δηλαδή πρέπει να προσέχουμε το μέσο με

το οποίο μεταδίδεται μία είδηση, και να αγνοούμε την ουσία της ίδιας της είδησης; Τι είναι χειρότερο τελικά; Η άγνοια και ο φονταμενταλισμός των Ταλιμπάν ή η αδιαφορία της παγκόσμιας κοινότητας απέναντι στη μαύρη μοίρα του Αφγανιστάν;

Για να αποτυπώσω σε ταινία τους πεινασμένους Αφγανούς, επικοινωνήσα με τον Δρ. Καμάλ Χουσεΐν, εκπρόσωπο των Ηνωμένων Εθνών από το Μπανγκλαντές. Του είπα πως ήθελα άδεια για να πάω στο Βόρειο Αφγανιστάν, το οποίο ελέγχεται από τον Αχμάντ Σαχ Μασούντ, και στο Κανταχάρ, η οποία ελέγχεται από τους Ταλιμπάν. Αποφασίστηκε να ταξιδέψει μόνο μία μικρή ομάδα. Τελικά μόνο εγώ κι ο γιος μου πήραμε άδεια για να κάνουμε το ταξίδι, έχοντας μαζί μας μόνο μία μικρή βιντεοκάμερα. Θα πηγαίναμε πρώτα στο Ισλαμαμπάντ, στο Πακιστάν· από εκεί θα παίρναμε ένα μικρό δεκαθέσιο αεροπλάνο των Ηνωμένων Εθνών, που, μέσα στην εβδομάδα, έκανε μία πτήση προς το βορρά και μία προς το νότο.

Πέρασαν δύο εβδομάδες· έπειτα μας τηλεφώνησαν από το γραφείο των Ηνωμένων Εθνών και μας ρώτησαν πότε θα θέλαμε να φύγουμε. Εμείς ήμασταν έτοιμοι, αλλά εκείνοι μας είπαν ότι χρειαζόταν να περάσει ακόμα ένας μήνας. «Αφού αργότερα θα κάνει περισσότερο κρύο, θα πεθαίνουν και περισσότεροι άνθρωποι. Αυτό θα κάνει την ταινία σας πιο ενδιαφέρουσα» μας είπαν, και μου πρότειναν να κάνω το ταξίδι μέσα στον Φεβρουάριο. «Τι εννοείτε όταν λέτε πιο ενδιαφέρουσα;» τους ρώτησα. Μου

είπαν ότι ίσως έτσι να επισπευδόνταν η αφύπνιση της παγκόσμιας κοινότητας. Εγώ δεν ήξερα τι να τους πω.

Πέρασαν λίγα λεπτά σιωπής. Μετά τους ρώτησα αν θα μπορούσαμε να πάμε και στο βορρά και στο νότο. Οι Ταλιμπάν δεν το ήθελαν· δεν έχουν καλές σχέσεις με τους δημοσιογράφους. Υποσχέθηκα ότι θα δείξω στην ταινία μόνο αυτούς που πεθαίνουν από πείνα· και πάλι οι Ταλιμπάν δεν έδιναν έγκριση. Τους είπα ότι χρειάζονται νέα πρόσκληση από τα Ηνωμένα Έθνη για να πάω στο Πακιστάν. Αργότερα, έλαβα ένα φαξ που με παρέπεμπε στην Πρεσβεία του Πακιστάν στην Τεχεράνη. Χάρηκα, διότι ήδη είχα εξασφαλίσει βίζα από την Πρεσβεία του Πακιστάν, για να φέρω από την Πεσαβάρ κοστούμια για την ταινία *Κανταχάρ*.

Απευθύνθηκα στην Πρεσβεία του Πακιστάν, όπου η υποδοχή δεν ήταν πολύ θερμή. Σε λίγο, ήρθαν και με φώναξαν. Μία ευγενέστατη κυρία και ένας κύριος με συνόδεψαν σε μία αίθουσα. Είκοσι λεπτά ήμουν στην αίθουσα μαζί τους, και για ένα ολόκληρο τέταρτο εκείνοι μου μιλούσαν για την κόρη μου Σαμίρα και τη διεθνή επιτυχία της στον κινηματογράφο, αποφεύγοντας το κυρίως θέμα. Ανάμεσα στα άλλα, με ρώτησαν γιατί έκανα αίτηση για βίζα μέσω των Ηνωμένων Εθνών· μου είπαν ότι θα ήταν καλύτερα να απευθυνόμουν απευθείας στην Πρεσβεία τους. Επιπλέον, δεν θα ήθελαν η ταινία μου να παρουσιάζει λανθασμένη εικόνα της κυβέρνησης των Ταλιμπάν. Προτιμούσαν να πάω στο Πακιστάν, παρά στο Αφγανιστάν. Ένιωθα σαν να είμαι στην Πρεσβεία των Ταλιμπάν.

Τους ρώτησα αν είχαν δει τον *Ποδηλάτη*· τους είπα ότι ένα μέρος της ταινίας είχε γυριστεί στην Πεσαβάρ, και ότι η ταινία δεν ήταν πολιτικού περιεχομένου. Τους διαβεβαίωσα ότι οι προθέσεις μου ήταν ανθρωπιστικές, και ήθελα να βοηθήσω τον αφγανικό λαό, ειδικά για να λυθεί το πρόβλημα της πείνας. Αnéφερα ότι η ταινία μου είχε θέμα την ανεργία και την πείνα. Μου είπαν ότι στο Ιράν υπάρχουν 2,5 εκατομμύρια Αφγανοί· γιατί, λοιπόν, να μην γυρίσω την ταινία μου μ' αυτούς; Δεν είχε νόημα να συνεχίσουμε τη συζήτηση. Κράτησαν το διαβατήριό μου, και ευγενικά μου είπαν να φύγω. Λίγες μέρες αργότερα, μου έστειλαν πίσω το διαβατήριο μαζί με μία επιστολή που έλεγε ότι βίζα θα έπαιρνα μόνο αν ήθελα να πάω στο Πακιστάν ως τουρίστας· αν σκοπός μου ήταν να γυρίσω ταινία ή να πάω στο Αφγανιστάν, βίζα δεν θα μου έδιναν. Καθώς έφευγα από την Πρεσβεία, όλα αυτά που είχα διαβάσει ή είχα ακούσει για τους Ταλιμπάν χόρευαν μπροστά στα μάτια μου.

Θυμήθηκα μία σχολή Ταλιμπάν στην Πεσαβάρ, όπου με είχαν πάει μόλις μαθεύτηκε ότι είμαι Ιρανός. Θυμήθηκα ακόμα πως με είχαν συλλάβει και μου είχαν φορέσει και χειροπέδες, κατά τη διάρκεια των γυρισμάτων του *Ποδηλάτη*, πάλι στην Πεσαβάρ. Δεν μπορώ να καταλάβω πώς γίνεται και κάθε φορά που προτίθεται να κάνω ταινία για το Αφγανιστάν καταλήγω να διαπραγματεύομαι με το Πακιστάν!

Ο κόσμος μού λέει να προσέχω· πάντα υπάρχει ο κίνδυνος της απαγωγής ή των τρομοκρατικών ενεργειών στις παραμεθόριες περιοχές. Λέγεται ότι, μεταξύ των πόλεων

Ζαχεντάν και Ζαμπόλ, οι Ταλιμπάν δολοφονούν άτομα που υποψιάζονται ως αντιπάλους τους. Εγώ επιμένω ότι το θέμα μου είναι ανθρωπιστικό, και όχι πολιτικό. Τελικά, μία μέρα που είχαμε τελειώσει το γύρισμα κοντά στα σύνορα, συνάντησα μία ομάδα που είχε έρθει ή για να με σκοτώσει, ή για να με απαγάγει. Με ρώτησαν πού είναι ο Μαχμαλμπαφ. Εγώ είχα μακριά γενειάδα και φορούσα αφγανική ενδυμασία. Τους έστειλα στην αντίθετη κατεύθυνση, κι άρχισα να τρέχω· δεν μπόρεσα να καταλάβω αν τους έστειλε καμία πολιτική φατρία, ή αν τους είχαν στείλει τίποτα λαθρέμποροι για να ζητήσουν λύτρα.

Ας ξαναγυρίσω, όμως, στο θέμα της ασφάλειας. Οι Ταλιμπάν έχουν επιβάλει μία φαινομενική ηρεμία στο Αφγανιστάν με τον αφοπλισμό και την επιβολή τιμωριών όπως ο ακρωτηριασμός των κλεφτών, η εκτέλεση των μοιχών διά λιθοβολισμού και η θανάτωση των αντιπάλων τους. Στο ραδιοσταθμό Σαριάτ (τη φωνή των Ταλιμπάν), ο οποίος εκπέμπει επί δύο ώρες κάθε μέρα, δεν ακούγεται ποτέ τίποτα σχετικό με συρράξεις· δεν κοινοποιούν τέτοιες ειδήσεις για να ενισχύσουν το αίσθημα της εθνικής ασφάλειας. Για παράδειγμα, λένε ότι οι κάτοικοι της Τακμπάρ καλωσόρισαν τους Ταλιμπάν· κι ο ακροατής γνωρίζει ότι στην πραγματικότητα οι Ταλιμπάν επιτέθηκαν στην Τακμπάρ και την κατέλαβαν. Οι υπόλοιπες ειδήσεις που ακούγονται είναι σχετικές με την προσευχή της Παρασκευής ή με τον ακρωτηριασμό κάποιου κλέφτη στο Μπαμιάν· για το λιθοβολισμό ενός μοιχού στο Κανταχάρ ή την τιμωρία μερικών

μπαρμπέρηδων, που τόλμησαν να κόψουν κοντά τα μαλλιά των νεαρών πελατών τους κατά τα αλλόθρησκα δυτικά πρότυπα. Όπως και να έχει το πράγμα, με τον αφοπλισμό, τις τιμωρίες και τη σχετική προπαγάνδα, η αίσθηση εθνικής ασφάλειας που κυριαρχεί σήμερα στο Αφγανιστάν είναι διαφορετική από την αίσθηση της ανασφάλειας που υπήρχε προτού έρθουν οι Ταλιμπάν.

Το Αφγανιστάν δεν έχει πόρους, ώστε να μπορέσουν οι Ταλιμπάν να κάνουν κοινωνική πολιτική. Κι όμως, οι Ταλιμπάν είναι η μόνη κυβέρνηση που μπορεί να επιβάλλει ασφάλεια στη χώρα. Όσοι μάχονται τους Ταλιμπάν αποτελούν απειλή για την εθνική ασφάλεια, και όσοι τους υποστηρίζουν προβάλλουν το επιχείρημα ότι οι ίδιοι οι Αφγανοί πρέπει να κυβερνήσουν τη χώρα τους. Όποιος κι αν αναλάβει τη διακυβέρνηση του Αφγανιστάν, πρέπει πρώτα να φροντίσει για την εθνική ασφάλεια. Οποιοδήποτε είδος σύρραξης παραδίδει τη χώρα στην αβεβαιότητα· κι επειδή το Αφγανιστάν είναι κοινωνία φυλών, η ασφάλεια του έθνους θα απειληθεί και πάλι, όποιος κι αν αναλάβει τη διακυβέρνησή του. Όποιος προτίθεται να κυβερνήσει το Αφγανιστάν, πρέπει να καταφέρει να σώσει τη χώρα από τη φτώχεια και να προχωρήσει παραπέρα. Άλλο είναι η κριτική κατά των Ταλιμπάν, και άλλο η έλλειψη ελευθερίας στο Αφγανιστάν· ένα ανασφαλές και πεινασμένο έθνος επιζητά πρώτα την ευημερία και μετά την ελευθερία και την πρόοδο.

Απαντώντας στην ερώτηση «ποιοι είναι οι Ταλιμπάν», πρέπει να αναφέρουμε ότι πολιτικά οι Ταλιμπάν είναι εγκά-

θετη κυβέρνηση που υποστηρίζεται από το Πακιστάν. Ουσιαστικά, οι Ταλιμπάν είναι πρώην πεινασμένοι νέοι, που εκπαιδεύονται στις πακιστανικές σχολές παραγωγής Μουτζαχεντίν· κάποτε μπήκαν εκεί για να γεμίσουν το στομάχι τους, και αποφοιτώντας προωθήθηκαν στο Αφγανιστάν για να κάνουν εκεί πολιτικο-στρατιωτική καριέρα. Σύμφωνα με τις απόψεις μίας πολιτικής ομάδας, οι Ταλιμπάν είναι οι υποκινητές του φονταμενταλισμού στην περιοχή του Αφγανιστάν· μια άλλη πολιτική ομάδα υποστηρίζει ότι είναι οι ίδιοι Παστούν που κυβερνούν αποκλειστικά το Αφγανιστάν από την εποχή του Αχμάντ Αμπνταλί.

Σήμερα, 250 χρόνια μετά, οι Παστούν έχουν ανακτήσει την εξουσία έπειτα από μία εποχή εσωτερικού χάους. Διατείνονται ότι κατά τα τελευταία 250 χρόνια, εκτός από μία εννιάμηνη περίοδο κατά την οποία κυβερνούσαν οι Τατζίκοι και άλλα δύο χρόνια κατά τα οποία κυβερνούσε ο τατζίκος Ραμπανί, οι Παστούν είχαν πάντα τον έλεγχο του Αφγανιστάν· και η διακυβέρνηση του Αφγανιστάν έχει ανάγκη την πείρα τους.

Δεν καταλαβαίνω τι σημασία μπορούν να έχουν αυτά τα θέματα. Η δουλειά μου είναι να κάνω ταινίες· κι αν ασχολήθηκα με θέματα σαν κι αυτά, ήταν μόνο για να γράψω πιο εμπεριστατωμένα σενάρια. Όσο παραπάνω ασχολούμαι, τόσο πιο πολύπλοκη βρίσκω την υπόθεση. Συνεχώς τονίζω στον κόσμο ότι, όταν οι ΗΠΑ το θεώρησαν αναγκαίο, ανέκτησαν το Κουβέιτ από το Ιράκ μέσα σε τρεις μέρες. Γιατί, όμως, ενώ παριστάνουν τους εκουγ-

χρονιστές, δεν αναλαμβάνουν μία πρωτοβουλία για να σώσουν τα δέκα εκατομμύρια των γυναικών που είναι παγιδευμένες στις μπούρκες τους, χωρίς δικαίωμα στην εκπαίδευση και χωρίς συμμετοχή στην κοινωνία; Γιατί δεν βάζουν ένα τέλος σ' αυτή τη βαρβαρότητα, που πρόσφατα έχει γίνει γνωστή; Δεν έχουν τη δύναμη ή δεν διαθέτουν κίνητρα; Εγώ έχω βρει την απάντηση.

Το Αφγανιστάν δεν έχει πολύτιμους πόρους όπως το πετρέλαιο, και δεν διαθέτει πλεονασματικά εισοδήματα, όπως π.χ. το Κουβέιτ από την πώληση του πετρελαίου. Όμως, έχω και μία απάντηση ακόμα. Αν οι ΗΠΑ υποστηρίξουν τους Ταλιμπάν για λίγα ακόμα χρόνια, η άσχημη εικόνα που θα μεταδοθεί στον υπόλοιπο κόσμο για αυτή την ανατολική ιδεολογία θα δημιουργήσει απέχθεια· όπως η προσπάθεια εκμοντερνισμού του Αφγανιστάν δημιούργησε στους κατοίκους απέχθεια για ό,τι το σύγχρονο. Αν τόσο οι συντηρητικές όσο και οι πιο νεωτεριστικές ερμηνείες του Ισλάμ εξισωθούν με την αναχρονιστική ερμηνεία των Ταλιμπάν, ο κόσμος θα αποκτήσει αντισώματα εσαεί στην εξάπλωση του Ισλάμ. Κάποιοι θεωρούν ότι αυτή η εξήγηση είναι πολύ πρόχειρη, διότι είναι κλισέ· μου λένε να την ξεχάσω, και αυτό κάνω.

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΜΟΥΛΑΣ ΟΜΑΡ;

Στο φαινομενικά ατελείωτο ταξίδι μου προς το Κανταχάρ, άκουγα παντού να μιλάνε για τον μουλά Ομάρ. Ο τιμη-

τικός του τίτλος είναι Amir-al-M'umineen και σημαίνει «αυτός που προστάζει τους πιστούς». Σύμφωνα με τη γνώμη κάποιων ιρανών πολιτικών, ο μουλάς Ομάρ «δημιουργήθηκε» ως αντιστάθμισμα της ιρανικής πολιτικής. Κανείς, όμως, δεν γνωρίζει αρκετά για την προσωπική ζωή του. Άλλοι λένε ότι ο μουλάς Ομάρ είναι 40 χρονών, και τυφλός από το ένα μάτι· δεν υπάρχει όμως φωτογραφία του για να αποδειχτεί αν αυτό είναι αληθινό. Πώς έγινε και μέσα σε μια νύχτα ένα έθνος διάλεξε αρχηγό του έναν άνθρωπο του οποίου δεν κυκλοφορεί ούτε μία φωτογραφία; Μπαίνω στον πειρασμό να κάνω μία ταινία για τον μουλά Ομάρ· για πολιτικούς λόγους αναθεωρώ, αλλά η περιέργειά μου μένει άσβεστη.

Ας υποθέσουμε ότι το Πακιστάν έχει ετοιμάσει ένα ακριβές σενάριο για τα πράγματα στο μπαρουτοκαπνισμένο Αφγανιστάν, με τίτλο «αφοπλισμός», και ότι το σενάριο αυτό γίνεται καλόμετρο· με ποια λογική, όμως, κάνουν αρχηγό τον μουλά Ομάρ, που είναι στην ουσία ουρανοκατέβατος; Ένας εντελώς άγνωστος άνθρωπος, ένας άνθρωπος που ποτέ δεν τον έχει αντικρίσει κανείς, γίνεται αρχηγός μίας χώρας όπου κάθε φυλή ή φατρία διαθέτει ήδη δικό της αρχηγό. Ίσως αυτό να είναι και το μυστικό της επιτυχίας· αν οριζόταν αρχηγός του Αφγανιστάν κάποιος γνωστός άνδρας, όλοι θα μηχανεύονταν δικαιολογίες για να του αντιταχθούν.

Άκουσα και μια ιστορία για ένα τεϊοποτείο κοντά στα σύνορα· το τεϊοποτείο αυτό είχε τακτικούς αφγανούς πε-

λάτες και διέθετε μία τηλεόραση, πάνω στην οποία ήταν προσαρμοσμένος ένας καθαριστήρας από τζάμι αυτοκινητού. Έτσι, όποτε ήταν αναγκαίο, ο ιδιοκτήτης έριχνε λίγο νερό στην οθόνη και με τον καθαριστήρα γυάλιζε και πάλι το τζάμι. Ρώτησαν τον ιδιοκτήτη πώς και έκανε αυτή την πατέντα· κι εκείνος τους είπε ότι, όποτε η τηλεόραση έπιανε κάποια εκπομπή για τους Μουτζαχεντίν, οι αντίπαλοί τους έφτυναν την οθόνη· κι επειδή μασούσαν «νας», το σάλιο τους έβγαине χρωματιστό. Σε λίγη ώρα η οθόνη δεν φαινόταν καθόλου. Γι' αυτό και ο ιδιοκτήτης σκέφτηκε να χρησιμοποιήσει τον καθαριστήρα.

Από τη μια, η εικόνα των αφγανών ηγετών υπόκειται σε βαθιά κριτική και σάτιρα· από την άλλη, υπάρχει ανάγκη να βρεθεί ένας ηγέτης για να κυβερνήσει το Αφγανιστάν. Ο καλύτερος τρόπος να γεφυρωθεί αυτό το χάσμα είναι να επιβληθεί ένας «αόρατος» ηγέτης, που να μην μπορεί να γίνει στόχος κριτικής ούτε για την εμφάνιση ούτε και για το παρελθόν του· πρέπει, όμως, παράλληλα η παρουσία του να καταργήσει τους καθαριστήρες από τις τηλεοράσεις των παραμεθορίων περιοχών.

Αν αποφάσιζα να αγνοήσω την ντροπή του Βούδα, θα ονόμαζα το άρθρο αυτό «Αφγανιστάν, μία άμορφη χώρα». Όποιον και να ρωτήσω για τον μουλά Ομάρ, ακούω την ίδια απάντηση: ότι είναι εκπρόσωπος του Θεού πάνω στη γη, ότι έβαλε το Κοράνι στη θέση του συντάγματος της χώρας και του ανθρώπινου νόμου· είναι εξαιρετικά ευσεβής, όπως και οι οπαδοί του· οι αποδοχές του είναι πε-

νιχρές, όσα και τα 15 δολάρια που εισπράττει μηνιαίως ο δήμαρχος της Χεράτ· και ζει όπως και οι απλοί άνθρωποι, που πεθαίνουν στο δρόμο.

Αντιλαμβάνομαι ότι η εικόνα αυτού του αόρατου άνδρα φαίνεται ολοκληρωμένη και προσελκύει τη συμπάθεια του λαού. Στην Ανατολή κανείς δεν απαιτεί από τους ηγέτες να είναι σύγχρονοι, να διαθέτουν εξειδίκευση ή να είναι προικισμένοι με διορατικότητα σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα. Αρκεί οι ηγέτες να πλησιάζουν λιγάκι στην εικόνα του μέσου ανθρώπου: ο λαός μένει ικανοποιημένος. Ένας Αφγανός είπε ότι δεν τον πειράζει που ο ίδιος πεινάει· αφού και ο μουλάς Ομάρ συνεχώς νηστεύει, τότε οι δυο τους έχουν πολλά κοινά. Ο άνθρωπος αυτός ευχαριστούσε το Θεό που του έδωσε έναν τέτοιο ηγέτη.

Στη Χεράτ μίλησα με έναν φοιτητή ιατρικής· δεν ένιωθε άνετα διότι φοβόταν μήπως τον δει κανείς να μου μιλάει. Τον ρώτησα αν γνωρίζει πόσοι φοιτητές υπάρχουν συνολικά στο Αφγανιστάν. Συνεχίζοντας να βαδίζει και με το βλέμμα στραμμένο μπροστά, μου απάντησε: «Χίλιοι». «Τι σπουδάζουν;» τον ρώτησα. «Μόνο ιατρική και μηχανολογία». «Εσύ ποιο από τα δύο σπουδάζεις;». «Θεωρητική ιατρική» μου απάντησε. Τον ρώτησα τι σημαίνει αυτό· μου εξήγησε ότι ο μουλάς Ομάρ θεωρεί την πρακτική της ανατομίας αμαρτωλή. Τον ρώτησα αν είχε δει ποτέ του κάποια εικόνα του μουλά Ομάρ. «Όχι» μου είπε· και έφυγε.

Συζητώντας με πρόσφυγες που μιλούσαν Παστούν, συνάντησα κάποιον που, ενώ ο ίδιος δεν είχε δει τον μουλά

Ομάρ, γνώριζε άλλους που τον είχαν δει. Γνώρισα ακόμα ιρανούς πολιτικούς, που πίστευαν ότι ο μουλάς Ομάρ υπάρχει, και μάλιστα είναι και ωραίος άντρας. Μία ομάδα Αφγανών, που το βράδυ κοιμούνταν στο Ιράν και το πρωί περνούσαν τα σύνορα για να πουλήσουν χουρμάδες στο Αφγανιστάν, θεωρούσαν τον μουλά Ομάρ συναρπαστικό πρόσωπο. Μου είπαν ότι είναι ένας απλός ιερέας που ένα βράδυ είδε στον ύπνο του τον Μωάμεθ· ο Προφήτης τού ανάθεσε να σώσει το Αφγανιστάν. Και, αφού ο Θεός είναι με το μέρος του, ο μουλάς Ομάρ μπόρεσε να επιβληθεί στο Αφγανιστάν σε διάστημα ενός μόλις μηνός.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Υπολογίζεται ότι στο Αφγανιστάν δραστηριοποιούνται περίπου 180 διεθνείς οργανισμοί. Και αυτοί απέφυγαν να απαντήσουν στα μη πολιτικά ερωτήματά μου. Τελικά, ανακάλυψα ότι οι οργανισμοί αυτοί έχουν αναλάβει ορισμένες αποστολές· μία από αυτές είναι να μοιράζουν τρόφιμα στους πεινασμένους· μία δεύτερη είναι ο αγώνας για την ανταλλαγή αιχμαλώτων μεταξύ βορρά και νότου· και μία τρίτη αποστολή είναι να κατασκευάζουν τεχνητά μέλη για τα θύματα των ναρκών.

Ξεχνώντας τον ασήμαντο ρόλο των διεθνών οργανισμών, νιώθω γοητευμένος από τους νέους ανθρώπους οι οποίοι ήρθαν εδώ με τον Ερυθρό Σταυρό. Γνώρισα μία

19χρονη Αγγλίδα, η οποία μου δήλωσε ότι ήρθε «για να φανεί χρήσιμη». Στο Αφγανιστάν έχει την ευκαιρία να κατασκευάζει πλήθος τεχνητών μελών κάθε μέρα. Στην Αγγλία, μου είπε, δεν μπορούσε να βρει δουλειά που να της προσφέρει τόσο μεγάλη ικανοποίηση. Από τότε που ήρθε, έχει βοηθήσει εκατοντάδες ανθρώπους να ξαναεμπατήσουν, με τα τεχνητά μέλη που κατασκευάζει.

Νιώθω ότι οι διεθνείς οργανισμοί προσπαθούν να γιαιτρέψουν τις βαθιές και εκτεταμένες πληγές αυτού του έθνους κάνοντας ελάχιστα. Ο Δρ. Καμάλ Χουσεϊν, ο οποίος μάλλον βρέθηκε σε δύσκολη θέση όσον αφορά τη βίζα μου για το Πακιστάν, έχει σταματήσει να μου τηλεφωνεί.

ΑΦΓΑΝΗ, Η ΠΙΟ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Η αφγανική κοινωνία είναι πατριαρχική. Μπορεί κάλλιστα να ειπωθεί ότι τα δικαιώματα των δέκα εκατομμυρίων αφγανών γυναικών, που αποτελούν τον μισό πληθυσμό του Αφγανιστάν, είναι λιγότερα και από εκείνα που έχει η πιο άσημη και αδύναμη φυλή της χώρας. Η ίδια κατάσταση σχετικά με τις γυναίκες επικρατεί σε όλες τις φυλές. Ακόμα και σύμφωνα με τη θεώρηση των Τατζίκων, οι γυναίκες δεν έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν στις εκλογές· όμως, αυτό είναι το λιγότερο.

Όταν ήρθαν οι Ταλιμπάν, τα σχολεία θηλέων έκλεισαν για μεγάλο διάστημα απαγορευόταν στις γυναίκες να κυ-

κλοφορούν στους δρόμους. Ακόμα πιο τραγικό είναι ότι, ακόμα και πριν από την έλευση των Ταλιμπάν, μόνο μία στις είκοσι γυναίκες ήξερε ανάγνωση και γραφή. Αυτή η μέτρηση δείχνει ότι ο αφγανικός πολιτισμός είχε ήδη αποκλείσει από την εκπαίδευση το 95% των γυναικών· οι Ταλιμπάν απέκλεισαν και το υπόλοιπο 5%. Ας φανούμε, λοιπόν, ρεαλιστές, κι ας αναρωτηθούμε: η νοοτροπία των Αφγανών επηρεάστηκε από τους Ταλιμπάν; Ή, μήπως, η ήδη υπάρχουσα αφγανική νοοτροπία αποτέλεσε έρεισμα για την εμφάνιση των Ταλιμπάν;

Όταν ήμουν στο Αφγανιστάν, είδα γυναίκες με μπούρκες να ζητιανεύουν στους δρόμους ή να ψωνίζουν, φυσικά από μαγαζιά που πουλούσαν μεταχειρισμένα αντικείμενα. Μου τράβηξαν όμως την προσοχή κάποιες κυρίες, που έβγαζαν τα χέρια τους κάτω από την μπούρκα ζητώντας από παιδικής ηλικίας μικροπωλητές να τους βάψουν τα νύχια. Για μεγάλο διάστημα αναρωτιόμουν γιατί δεν αγόραζαν βερνίκι για να τα βάψουν μόνες τους στο σπίτι; Αργότερα διαπίστωσα ότι αυτή ήταν η πιο οικονομική λύση· ήταν πολύ ακριβότερο να αγοράσει μια γυναίκα βερνίκι νυχιών, παρά να πληρώσει για να της βάψουν τα νύχια. Σκέφτηκα, λοιπόν, και πάλι ότι αυτός ήταν καλός οiwονός· η γυναίκα που είναι φυλακισμένη στην μπούρκα της δεν έχει χάσει το κέφι της για ζωή και τη φιλαρέσκειά της, και—παρά τη φτώχεια της—προσπαθεί να περιποιηθεί τον εαυτό της όσο μπορεί. Αργότερα, όμως, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι δεν είναι σωστό να στερούμε από τη γυναίκα

τα δικαιώματά της στη ζωή, να τη φυλακίζουμε μέσα σε μια κοινωνία, ένα περιβάλλον ή ένα ένδυμα και, παρ' όλα αυτά, να χαιρόμαστε επειδή εκείνη εξακολουθεί να βράφεται.

Το φαινόμενο αυτό δείχνει ότι, παρά τους περιορισμούς που υφίσταται η Αφγανή, προσπαθεί να περιποιείται τον εαυτό της για να μην χαθεί ανάμεσα στις άλλες συζύγους του άντρα της. Η πολυγαμία είναι συνηθισμένη ακόμα και στους κύκλους των νέων, και έχει μετατρέψει σε χαρέμια πολλά αφγανικά νοικοκυριά. Ο γάμος συνεπάγεται οικονομικές δοσοληψίες τέτοιου επιπέδου, που είναι σαν να αγοράζει κανείς μία γυναίκα. Κι όμως, ενώ γύριζα την ταινία μου, είδα γέρους να παντρεύουν τις δεκάχρονες κόρες τους, κι έπειτα, με τα χρήματα της γαμήλιας δοσοληψίας, να σκέφτονται οι ίδιοι να παντρευτούν άλλες δεκάχρονες. Φαίνεται ότι ένα ορισμένο κεφάλαιο κυκλοφορεί από χέρι σε χέρι για να περνούν και τα κορίτσια από το ένα σπιτικό στο άλλο. Δεν είναι λίγες οι γυναίκες που έχουν διαφορά ηλικίας με τους άντρες τους από 30 έως και 50 χρόνια.

Οι γυναίκες αυτές ζουν μαζί στο ίδιο σπίτι, πολλές φορές και στο ίδιο δωμάτιο. Όχι απλώς έχουν υποταχθεί στα έθιμα αυτά, αλλά τα θεωρούν δεδομένα. Για το γύρισμα της ταινίας μου είχα φέρει πολλά φορέματα και μπουρκες από το Πακιστάν· πολλές γυναίκες, που συγκατατέθηκαν να συμμετάσχουν στην ταινία ως κομπάρσοι έπειτα από πολύωρες και εξοντωτικές συζητήσεις, ζήτησαν να τους δώσουμε μπουρκες αντί για χρήματα. Μία από

αυτές ήθελε μία μπούρκα για το γάμο της κόρης της· της κράτπσα, λοιπόν, την μπούρκα, έχοντας πάντα το φόβο μήπως γίνει μόδα και στο Ιράν.

Κάποτε, όταν ζητήσαμε τη συμμετοχή μίας Αφγανής στην ταινία, ο άντρας της μας είπε: «Μήπως μας έχετε για άσεμνους που εκθέτουν τις γυναίκες τους σε κοινή θέα;». Του είπα ότι η γυναίκα του θα εμφανιζόταν στην ταινία ντυμένη από την κορφή ως τα νύχια· αλλά μου αντέταξε ότι, αφού θα φαινόταν πως ήταν γυναίκα κάτω από την μπούρκα, και μόνο αυτό ήταν άσεμνο.

Πολλές φορές αναρωτήθηκα: ήταν οι Ταλιμπάν που έφεραν την μπούρκα, ή η μπούρκα που έφερε τους Ταλιμπάν; Είναι τα πολιτικά πράγματα που επιδρούν στον πολιτισμό ενός έθνους ή ο πολιτισμός του έθνους διαμορφώνει και την πολιτική του κατάσταση;

Στον καταυλισμό Νιατάκ, στο Ιράν, οι ίδιοι οι Αφγανοί έκλεισαν τα δημόσια λουτρά για άντρες και γυναίκες, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι όποιος περνά την πόρτα τους γνωρίζοντας ότι από την άλλη μεριά του τοίχου υπάρχουν γυμνοί εκπρόσωποι του άλλου φύλου, διαπράττει ανόμμημα.

Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχουν στο Αφγανιστάν γυναίκες γιατροί. Αν μία γυναίκα χρειαστεί να πάει στο γιατρό, πρέπει να συνοδεύεται από το γιο ή το σύζυγο, ή τον πατέρα της, μέσω των οποίων θα συνεννοηθεί με το γιατρό. Όσον αφορά το γάμο, το «ναι» το λέει ο πατέρας ή ο αδερφός, και όχι η νύφη.

Η ΒΙΑ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Όπως λέει ο Φρόντ, η ανθρώπινη επιθετικότητα πηγάζει από τη ζώωδη φύση του ανθρώπου, την οποία ο πολιτισμός καλύπτει μόνο στοιχειωδώς· το λεπτό διαχωριστικό μεταξύ των δύο καταργείται με την παραμικρή σύγκρουση ή πολεμική ενέργεια· έτσι, προβάλλει περίτρανα και πάλι η αγριότητα και η ζώωδης φύση των ανθρώπων. Πιστεύω ότι, ακόμα και στους πιο αναπτυγμένους πολιτισμούς, η βία δεν έχει ξεπεραστεί· απλώς τα μέσα για την επιβολή της είναι πιο επιτηδευμένα.

Τι διαφορά έχει ο θάνατος από μαχαίρι, λόγχη ή σπαθί και ο θάνατος από σφαίρα, χειροβομβίδα, νάρκη ή πυραυλο; Στις περισσότερες περιπτώσεις η κριτική εναντίον της βίας αναφέρεται περισσότερο στα μέσα με τα οποία αυτή επιβάλλεται. Ο σημερινός κόσμος δεν θεωρεί το θάνατο δέκα εκατομμυρίων Αφγανών βίαιο και άδικο, λόγω παραλείψεων εκ μέρους της παγκόσμιας κοινότητας. Ο θάνατος του 10% του πληθυσμού του Αφγανιστάν λόγω του εμφυλίου πολέμου και του πολέμου με τη Σοβιετική Ένωση, δεν θεωρείται βία· όμως, ο αποκεφαλισμός ενός ανθρώπου με μαχαίρι, αποτελεί για πολύ καιρό κύριο θέμα στις ειδήσεις της δορυφορικής τηλεόρασης.

Φυσικά και είναι αποκρουστικό το θέαμα του αποκεφαλισμού ενός ανθρώπου· όμως, δεν είναι αποκρουστικός και ο θάνατος επτά ανθρώπων την ημέρα από τις νάρκες; Γιατί το μαχαίρι θεωρείται βία ενώ οι νάρκες όχι; Στόχος

της κριτικής στη Δύση δεν είναι η βία στο Αφγανιστάν, αλλά τα μέσα με τα οποία επιβάλλεται αυτή η βία. Η Δύση κηρύττει παγκόσμιο πένθος για την καταστροφή ενός αγάλματος· όταν, όμως, έχει να κάνει με το θάνατο εκατομμυρίων, το ρίχνει στις στατιστικές. Όπως έθεσε το θέμα ο Στάλιν: «Ο θάνατος ενός ανθρώπου είναι μια τραγωδία· ο θάνατος ενός εκατομμυρίου ανθρώπων είναι στατιστική».

Το Αφγανιστάν είναι ένα έθνος που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη φυλών· η ιεραρχία μεταξύ των φυλών κυριαρχεί. Οι φυλές αυτές αντιστάθηκαν με πείσμα στους ξένους εισβολείς· όμως, το ίδιο έκαναν και όποτε υπήρχε σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ τους. Μολονότι το Αφγανιστάν αποκαλείται «μουσείο φυλών και εθνοτήτων», κανείς τουρίστας δεν έχει επισκεφθεί αυτό το μουσείο. Μέσα από το Αφγανιστάν πέρασαν μόνο ο Σάχης Ναντίρ, όταν ήθελε να κατακτήσει την Ινδία, και οι Σοβιετικοί, τότε που ζητούσαν να φτάσουν σε ζεστές θάλασσες. Οι Αφγανοί έχουν μάθει καλά την αγριότητα της φύσης· αλλά και από τους εκάστοτε εισβολείς δεν εισέπραξαν άλλο παρά αγριότητα.

Η ΜΟΙΡΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Το Αφγανιστάν ανεξαρτητοποιήθηκε από το Ιράν πριν από 250 χρόνια. Αναγνωρίστηκε ως κράτος πριν από 150 χρόνια· σύμφωνα με άλλες πηγές, η αναγνώρισή του έγινε πριν από 82 χρόνια. Τα σύνορά του ορίστηκαν πριν από περίπου έναν αιώνα από τους Άγγλους, με τη «γραμμή

Ντουράντ». Αντιμετώπισε μία πρόωρη προσπάθεια εκσυγχρονισμού πριν από 77 χρόνια. Πριν από μία εικοσαετία υπέστη την εισβολή των Σοβιετικών· εδώ και 10 χρόνια επικρατεί στα εδάφη του εμφύλιος πόλεμος. Περίπου το 40% του πληθυσμού του Αφγανιστάν έχει βρει τραγικό θάνατο ή έχει καταφύγει στην προσφυγιά.

Πάντως, η χώρα αυτή και οι κάτοικοί της παραμελήθηκαν, θεωρήθηκαν απειλή ή χρησιμοποιήθηκαν ως μέσο απειλής εναντίον τρίτων. Καθώς περνούσα τα σύνορα, είδα τα ιρανικά πυροβόλα στραμμένα προς το Αφγανιστάν· όταν μπήκα στο Αφγανιστάν, είδα τα πυροβόλα τους στραμμένα στο Ιράν. Τα κανόνια στην κάθε μεριά των συνόρων έδειχναν ότι η μία χώρα θεωρούσε την άλλη απειλή.

Στην αφγανική πλευρά έμαθα ότι ο στρατιωτικός διοικητής της περιοχής είχε καλέσει τον ιρανό πρόξενο και του είπε ότι τα σπίτια τους είναι χτισμένα με πηλό, οπότε τι πάνε να καταστρέψουν τα ιρανικά κανόνια; Όπως το έθεσε ο ίδιος: «Εσείς βομβαρδίζετε τα σπίτια μας, αλλά, μόλις πέσει μια βροχή, εμείς θα πάρουμε τη λάσπη και θα τα ξαναχτίσουμε. Δεν είναι κρίμα, όμως, τα δικά μας κανόνια να καταστρέψουν τα δικά σας όμορφα σπίτια; Δεν φτάνει να πέσει μια βροχή για να ξαναφτιάξετε γυαλί, σίδερο και πλακάκια, και να τα ξαναχτίσετε. Γιατί δεν έρχεστε εδώ να μας βοηθήσετε να φτιάξουμε το δρόμο προς Χεράτ;»

Καθώς ταξίδευα από την Ντογκαρούν στη Χεράτ, είχα την αίσθηση ότι πλέω σε μια ταραγμένη θάλασσα. Θυμήθηκα κάποτε, που βρέθηκα σε μια θύελλα στον Περσικό

Κόλπο κατά τη διάρκεια γυρισμάτων. Τα κύματα σήκωναν τη μικρή μας βάρκα κάμποσα μέτρα ψηλά, και μας πετούσαν πάλι πάνω στην επιφάνεια του νερού. Ο βαρκάρης μάς είπε ότι, αν η βάρκα μπάταρε, θα πνιγόμασταν όλοι. Τώρα είδα και πάλι κύματα σαν κι εκείνα, μόνο που αυτά ήταν κύματα από χώμα. Στην αρχή του δρόμου το αμάξι κατηφόριζε και αμέσως μετά ανηφόριζε· στα μισά του ταξιδιού, το αμάξι πάλευε με τους χωματίιους όγκους. Μολονότι αυτή η περιοχή είναι επίπεδη και περιλαμβάνει το μη ορεινό τμήμα του Αφγανιστάν, ο δρόμος είναι χειρότερος από τους φιδογυριστούς δρόμους του Ιράν.

Έφτασα στη Χεράτ και είδα τους δρόμους της γεμάτους μισοπεθαμένους ανθρώπους. Δεν είχα πια το θάρρος να αντιμετωπίσω την κατάσταση σαν να ήταν ένα ακόμα θέμα ταινίας· σκεφτόμουν να παρατήσω τον κινηματογράφο και να ψάξω να βρω άλλη δουλειά. Όταν ρώτησαν τον Μασούντ, τον αφγανό επικεφαλής του στρατού, τι δουλειά θα ήθελε να κάνουν τα παιδιά του, είπε: «Να γίνουν πολιτικοί». Αυτό σημαίνει ότι ο πόλεμος είναι μία αδιέξοδη λύση στο μυαλό του στρατάρχη· πιστεύει ότι η λύση στα προβλήματα του Αφγανιστάν θα είναι πολιτική και όχι στρατιωτική. Κατά τη δική μου γνώμη, η μόνη λύση για το Αφγανιστάν είναι ο αυστηρός επιστημονικός εντοπισμός των προβλημάτων του και η αποκάλυψη της πραγματικής ταυτότητας ενός έθνους, του οποίου η πραγματική εικόνα παραμένει ασαφής, όχι μόνο για την παγκόσμια κοινότητα αλλά ακόμα και για τον εαυτό του.

ΜΙΑ ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Μόλις οι βιομηχανικές χώρες διαπίστωναν ότι έχει δημιουργηθεί κορεσμός στην εσωτερική αγορά τους, στρέφονταν στις διεθνείς αγορές. Ως αντάλλαγμα για την αγορά των καταναλωτικών αγαθών, οι μη βιομηχανικές χώρες προσέφεραν ή κάποιο ειδικό προϊόν τους, ή φτηνά εργατικά χέρια. Στο παιχνίδι αυτό, το Αφγανιστάν, λόγω της ορεινής μορφολογίας του και της έλλειψης δρόμων, στάθηκε ανήμπορο να εκμεταλλευτεί επικερδώς τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους του.

Η κακή διαχείριση, η διασπορά του πληθυσμού λόγω της οικονομίας που βασιζόταν στην κτηνοτροφία και η έλλειψη ενωτικού πνεύματος μεταξύ των φυλών εμπόδισαν το Αφγανιστάν να προσφέρει στην παγκόσμια κοινότητα το εργατικό του δυναμικό με αντάλλαγμα άλλα αγαθά ή υπηρεσίες. Έτσι, το Αφγανιστάν έμεινε έξω από το στίβο της παγκόσμιας οικονομίας, και επιβίωνε με τα περιορισμένα έσοδά του από την κτηνοτροφία. Η εισβολή των Σοβιετικών είχε ως αποτέλεσμα μία πανεθνική αντίδραση, και οι κτηνοτρόφοι ξαφνικά έγιναν πολεμιστές. Μετά την υποχώρηση των Σοβιετικών, οι πολεμιστές αυτοί δεν ήθελαν να ξαναγυρίσουν στην κτηνοτροφία.

Ένας λόγος που ξέσπασε ο εμφύλιος ήταν η επιθυμία κατάληψης της εξουσίας. Από το ξέσπασμα του εμφυλίου και μετά, η ανασφάλεια και ο ρυθμός μετανάστευσης αυξήθηκαν κατά πολύ. Το 30% των αφγανών μεταναστών

πέτυχαν να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο στους ξένους τόπους· δεν ήθελαν πια να ζουν από την κτηνοτροφία και να εξαρτώνται από τις τυχόν περιόδους ξηρασίας· επιθυμούσαν να ζήσουν στα αστικά κέντρα. Αυτό δείχνει ότι, παρόλο που υπολείπεται σε εξέλιξη, το Αφγανιστάν θέλει κι αυτό να συμμετάσχει στο παιχνίδι του παγκόσμιου εμπορίου.

Ποιος, όμως, είναι ο πιο άμεσα ανταλλάξιμος πλουτοπαραγωγικός πόρος που θα επιτρέψει την είσοδο του Αφγανιστάν στον κόσμο της παραγωγής και της κατανάλωσης; Αναμφίβολα είναι τα φτηνά εργατικά χέρια. Το εργατικό δυναμικό του Αφγανιστάν είναι πιο πρόσφορο σε εκμετάλλευση από τις πρώτες ύλες που είναι θαμμένες και χαμένες στα ορεινά εδάφη του. Το πρίσμα μέσα από το οποίο η παγκόσμια κοινότητα βλέπει το Αφγανιστάν, πρέπει να πάψει να είναι στρατιωτικοπολιτικό και να δώσει τη θέση του σε μια προοπτική οικονομικής κατεύθυνσης. Πιθανόν η εξασφάλιση εργασίας να είναι η αιτία και η λύση συνάμα της τωρινής κρίσης· με τη βοήθεια της κρατικής μηχανής, και σύμφωνα με το προηγούμενο της Κίνας του Μάο, της Ινδίας του Γκάντι και της επίπονης αλλά πετυχημένης προσπάθειας που κατέβαλλε η Ιαπωνία μετά τον πόλεμο, το Αφγανιστάν θα μπορέσει να έχει κι αυτό συμμετοχή στο διεθνές εμπόριο και να επιβιώσει στην παγκόσμια αγορά. Θα καταφέρει να κερδίσει το πραγματικό μερίδιό του και να πληρώσει το κόστος των καταναλωτικών αγαθών, προσφέροντας το εργατικό δυναμικό

του· έτοι θα επωφεληθεί και από τα επιτεύγματα του σύγχρονου πολιτισμού.

Με βάση αυτή τη θεώρηση, οι αρρώστιες στο Αφγανιστάν δεν είναι πια καταστροφή· αποτελούν απλώς αντικείμενο εργασίας για τους αφγανούς γιατρούς. Η έλλειψη ειδικευμένων γιατρών δεν είναι ολέθρια· είναι αφορμή για την ταχεία εκπαίδευση νοσοκόμων. Η πείνα δεν είναι απειλή, απλώς είναι μία σίγουρη ένδειξη για την επιθυμία κατανάλωσης ψωμιού. Η έλλειψη ψωμιού δεν σημαίνει απελπισία· δείχνει ότι υπάρχει ζήτηση για σιτάρι. Ούτε και η έλλειψη σιταριού είναι αξεπέραστο πρόβλημα· απλώς σηματοδοτεί την ανάγκη να τιθασευτούν με αρδευτικά έργα τα άγρια ποτάμια.

Τα ποτάμια τιθασεύονται με φράγματα· τα φράγματα, που χτίζονται από εργάτες, φέρνουν παραγωγή σιταριού· το σιτάρι γίνεται ψωμί· το ψωμί χορταίνει τους πεινασμένους, και όταν περισσεύει, γίνεται πλεόνασμα. Από αυτό το πλεόνασμα ξεκινά η ανάπτυξη· και ανάπτυξη σημαίνει πολιτισμός.

Όπως είχε πει και ο Στάλιν: «Ο θάνατος ενός ανθρώπου είναι μια τραγωδία· ο θάνατος ενός εκατομμυρίου ανθρώπων είναι στατιστική». Από τότε που είδα μία δωδεκάχρονη Αφγανή —ίσα με την κόρη μου τη Χάνα— να ψυχorraγεί στην αγκαλιά μου από πείνα, προσπαθούσα να καταγγείλω αυτή την τραγωδία· όμως πάντα κατέληγα να δίνω στον κόσμο στατιστικές. Θεέ μου! Γιατί έχω γίνει τόσο αδύναμος, όπως το Αφγανιστάν; Νιώθω ανάγκη να

καταφύγω σε εκείνο το ποίημα της αιώνιας περιπλάνησης,
και ή να χαθώ όπως εκείνος ο άγνωστος ποιητής, ή να κα-
ταρρεύσω από ντροπή όπως ο Βούδας του Μπαμιάν.

*Οδοιπόρος ήρθα, οδοιπόρος φεύγω.
Φεύγει ο ξένος που δεν έχει κομπόδεμα,
και το παιδί που δεν έχει κούκλα να παίξει, θα φύγει κι αυτό.
Απόψε θα λυθούν τα μάγια της εξορίας μου,
διπλωμένο το άδειο τραπέζι θα μπει στην άκρη.
Με πόνο στην καρδιά πλανιόμουν στους ορίζοντες.
Εμένα είδαν όλοι να πλανιέμαι.
Θα αφήσω πίσω μου αυτά που δεν έχω.
Οδοιπόρος ήρθα, οδοιπόρος φεύγω.*

Μάρτιος 2001

Τα στατιστικά που περιέχονται σ' αυτό το άρθρο έχουν ληφθεί κυρίως από στοιχεία που έδωσαν τα Ηνωμένα Έθνη στα διεθνή πρακτορεία τύπου. Επίσης, ως πηγή χρησιμοποιήθηκε και το Πράσινο Βιβλίο του Υπουργείου Εξωτερικών του Ιράν, εκτός από τις περιπτώσεις που αφ-
γανοί ειδικοί έχουν δώσει διαφορετικά στοιχεία. Πάντως, οι πρό-
σφατες στατιστικές των Ηνωμένων Εθνών δείχνουν ότι, κάθε λεπτό
που περνάει, η τραγωδία του Αφγανιστάν εντείνεται και γίνεται όλο
και πιο οδυνηρή.

**ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΜΟΧΣΕΝ ΜΑΧΜΑΛΜΠΑΦ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ ΙΡΑΝ, ΜΟΧΑΜΑΝΤ ΚΑΤΑΜΙ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΕΛΑΣΗΣ
ΤΩΝ ΑΦΓΑΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΙΡΑΝ**

Αξιότιμε κύριε Κατάμι,
Φαίνεται πως οι Ιρανοί έχουν εγκαταλείψει τους από εικο-
σαετίας επισκέπτες τους και ξαφνικά αποφάσισαν να
αγνοήσουν τις ανθρωπιστικές και πολιτικές συνέπειες που
έχει η απέλαση των Αφγανών από το Ιράν. Μέσα στην
προηγούμενη εικοσαετία, το 30% των Αφγανών εγκατέ-
λειψαν την πατρίδα τους, η οποία μαστιζόταν από πείνα
και έλλειψη στοιχειώδους ασφάλειας. Η μοίρα, δηλαδή,
αυτών των ανθρώπων, η οποία έχει πληγεί από τον πόλεμο
και το λιμό, τους έφερε αντιμέτωπους με μία στυγνή ετυ-
μνηγορία: έπρεπε να αφήσουν τον τόπο τους. Όμως, μόνο
το 30% του πληθυσμού είχε τη δυνατότητα να συμμορ-
φωθεί μ' αυτή την ετυμνηγορία.

Το Ιράν υποδέχτηκε περίπου 2,5 εκατομμύρια προ-
σφύγων, περίπου το 40% του συνόλου των αφγανών με-
ταναστών. Τότε οι Ιρανοί είχαν καλωσορίσει θερμά τους

πεινασμένους και ταλαιπωρημένους από τον πόλεμο πρόσφυγες· είναι, εξάλλου, παγκοσμίως ξακουστή η ιρανική φιλοξενία. Όμως τώρα, και χωρίς να έχουν εκλείψει οι αιτίες της πείνας και του πολέμου που ακόμα ταλαιπωρούν το Αφγανιστάν, ο ιρανικός λαός αποφάσισε την άμεση απέλαση των προσφύγων. Αυτή η ενέργεια μοιάζει περισσότερο με απονενοημένο διάβημα, και όχι με το αποτέλεσμα κάποιου προσεκτικά μελετημένου σχεδίου. Το Αφγανιστάν αυτή τη στιγμή υποφέρει από λιμό και παρατεταμένη ξηρασία· για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, απαιτείται περισσότερο από ποτέ η προσοχή και η συνδρομή της διεθνούς κοινότητας, και ειδικά των γειτονικών χωρών.

Ξεχνάμε κάτι, εμείς οι Ιρανοί αν εμείς κουρασθήκαμε να είμαστε οικοδεσπότες, το ίδιο κουρασμένοι νιώθουν και οι φιλοξενούμενοί μας, οι πρόσφυγες από τη νέα τους ζωή, τη γεμάτη αβεβαιότητα και άσκοπες μετακινήσεις· το μόνο βέβαιο είναι ότι ποτέ τους δεν θα δέχονταν τέτοιον υποβιβασμό, αν υπήρχε τρόπος να τον αποφύγουν. Σας παρακαλώ θερμά, όχι ως άτομο, ούτε ως σκηνοθέτης, αλλά ως αυτόπτης μάρτυρας που γνωρίζει ότι, αν βλέπατε κι εσείς αυτά που είδα εγώ, θα δείχνατε ειλικρινή συμμόνια, όπως έχετε κάνει σε άλλες παρόμοιες περιστάσεις. Παρακαλώ, λοιπόν, να εξετάσετε ποιες είναι οι αιτίες που στους δρόμους της Χεράτ κείνται διάσπαρτα νεκρά σώματα Αφγανών, που δεν κατάφεραν να αντέξουν τη συμφορά τους. Ίσως το μέγεθος της καταστροφής που έχει

πλήξει τον αφγανικό λαό να γίνει φανερό μέσα από τα παρακάτω στατιστικά στοιχεία.

1. Μέσα στην περασμένη εικοσαετία, 2,5 εκατομμύρια Αφγανοί έχασαν τη ζωή τους είτε από πείνα είτε λόγω του πολέμου. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με άλλα, δείχνει ότι το Αφγανιστάν είναι ακατάλληλο προς διαβίωση, αφού κάθε κάτοικός του έχει πιθανότητες της τάξης του 10% να χάσει τη ζωή του ή να τραυματιστεί σοβαρά. Από το στοιχείο αυτό προκύπτει ότι μέσα στα τελευταία είκοσι χρόνια ένας Αφγανός πεθαίνει ή σκοτώνεται κάθε 5 λεπτά.
2. Στην περασμένη εικοσαετία πάνω από 6,5 εκατομμύρια Αφγανοί, δηλαδή πάνω από το 30% του συνολικού πληθυσμού, αναγκάστηκαν να φύγουν πρόσφυγες από το Αφγανιστάν. Στατιστικά, αυτό σημαίνει ότι, επί είκοσι χρόνια τώρα, ένας Αφγανός το λεπτό αναγκάζεται να εγκαταλείψει την πατρίδα του λόγω του πολέμου, της πείνας ή και των δύο αυτών παραγόντων σε συνδυασμό.
3. Το κύμα μετανάστευσης καθώς και η θνησιμότητα, έχουν αυξηθεί κατά τα τελευταία χρόνια λόγω της παρατεταμένης ξηρασίας. Σύμφωνα με πρόσφατα στατιστικά στοιχεία των Ηνωμένων Εθνών, μέσα στο επόμενο έτος το Αφγανιστάν θα αντιμετωπίσει σοβαρό πρόβλημα λιμού· τα ίδια στατιστικά επισημαίνουν ότι ο λιμός που θα

πλήξει το Αφγανιστάν μέσα στο επόμενο έτος θα είναι πιο σοβαρός και πιο καταστροφικός από εκείνον που είχε πλήξει την Αφρική πριν από είκοσι πέντε χρόνια. Κι όμως, παρά την πληθώρα τεχνολογικώς προηγμένων μέσων μαζικής ενημέρωσης, η διεθνής κοινότητα επιμένει να ασχολείται με θέματα λιγότερο σημαντικά και να αγνοεί παντελώς αυτή την επικείμενη καταστροφή. Η ανταπόκριση της σημερινής παγκόσμιας κοινότητας στο πρόβλημα του Αφγανιστάν είναι ανεπαρκής, αν συγκριθεί με την προ εικοσιπενταετίας αντιμετώπιση του λιμού στην Αφρική.

Η καταστροφή των βουδιστικών μνημείων αναστάτωσε την υψηλίο περισσότερο απ' ό,τι ο θάνατος εκατομμυρίων Αφγανών. Ίσως η διεθνής κοινότητα να προτιμά να αγνοεί τη δυστυχία αυτού του λαού, που πηγάζει από ιδιαίτερα τοπικά και εθνικά προβλήματα της περιοχής του. Όμως, είναι ανεπίτρεπτο εμείς οι Ιρανοί να δείξουμε αδιαφορία στη συμφορά που πλήττει το λαό του Αφγανιστάν· μόλις 250 χρόνια πριν, ο λαός αυτός ανήκε στο Ιράν, και, αν δεν είχε συντελεστεί τότε ο γεωγραφικός και πολιτικός διαχωρισμός των δύο λαών, η συμφορά του αφγανικού λαού θα μπορούσε να ήταν και δική μας.

4. Η μοίρα των απελαθέντων Αφγανών είναι, το πιθανότερο, να πεθάνουν από πείνα: ελάχιστοι από

αυτούς θα προσχωρήσουν στο κύκλωμα διακίνησης ναρκωτικών, για να εξασφαλίσουν στην οικογένειά τους κάποιες πιθανότητες επιβίωσης· άλλοι, πάλι, θα ενταχθούν σε εξτρεμιστικές τοπικές φατρίες, η δράση των οποίων κρατά τη χώρα παγιδευμένη σε εμφύλιο πόλεμο. Η κόλαση αυτή του εμφυλίου σίγουρα θα επηρεάσει και το λαό του Ιράν. Ιρανοί και Αφγανοί έχουν κοινό πολιτισμό και κοινή πολιτιστική κληρονομιά. Η απόσταση που χωρίζει τους λαούς μας είναι τόσο μικρή, που μπορεί κι ένα μικρό παιδί να την περπατήσει· και όντως, άπειρες φορές τη διανύσανε με τα πόδια τα προσφυγόπουλα από το Αφγανιστάν, είτε για να έρθουν στο Ιράν είτε για να γυρίσουν πίσω στη χώρα τους.

Πρόσφατα, ως πρόεδρος του Ιράν, με μεγάλη σοφία αποτρέψατε μία άσκοπη σύγκρουση μεταξύ Ιράν και Αφγανιστάν. Η σοφία σας αυτή είναι και πάλι αναγκαία για να βρεθεί η λύση στα προβλήματα που εξωθούν τους Αφγανούς στη μετανάστευση. Ακόμα κι αν ο ιρανικός λαός αδυνατεί να χειριστεί την κατάσταση και να συμβάλει στην εξεύρεση μίας αμοιβαία αποδεκτής λύσης, πρέπει να αντιμετωπίσουμε τους φιλοξενούμενούς μας με υπομονή τουλάχιστον ώσπου να ξεπεραστεί ο λιμός.

Επιτρέψτε μου να σας τονίσω ότι, με την απέλαση των Αφγανών, εκατομμύρια ανυπεράσπιστων ανθρώπων θα υποχρεωθούν να επιστρέψουν σε μια χώρα που μαστίζεται

από λιμό και πόλεμο, και να πεθάνουν. Ο εξαναγκασμός των προσφύγων σε επιστροφή θα αμαυρώσει τη θετική εικόνα της περίφημης ιρανικής φιλοξενίας, με την οποία υποδεχόμασταν τους αφγανούς γείτονές μας επί είκοσι ολόκληρα χρόνια. Και, στο αμέσως προσεχές μέλλον, η συμπονετική ψυχή σας θα βρεθεί να θρηνεί τη μαύρη μοίρα των αφγανών γειτόνων μας.

Με αμέριστη εκτίμηση,
Μοχσέν Μαχμαλμπάφ

ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΜΟΧΣΕΝ ΜΑΧΜΑΛΠΑΦ**ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΝΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ**

Προς την αυτού Εξοχήτητα

Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών

κύριο Κόφι Ανάν

Είστε επικεφαλής του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών σε μια περίοδο κατά την οποία τις διεθνείς σχέσεις χαρακτηρίζει ο αριθισμός και οι αμοιβαίες απειλές, και όχι ο αλτρουισμός και η αλληλοκατανόηση. Αν το Αφγανιστάν διέθετε κοιτάσματα πετρελαίου, όπως διαθέτει το Κουβέιτ, η παγκόσμια κοινότητα θα αντιδρούσε αστραπιαία στην παρουσία των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν. Όμως το Αφγανιστάν δεν έχει πετρέλαιο· έτσι, τα ΜΜΕ προτίμησαν να κουκουλώσουν τη συμφορά του κάτω από την Μπούρκα της Σιωπής και το Αφγανιστάν παρέμεινε παραγκωνισμένο, ώσπου οι πλούσιες χώρες ένωσαν να απειλούνται από τις φτωχές.

Φαίνεται, όμως, πως η προσοχή που προσελκύει ένα κράτος χρησιμοποιώντας τις απειλές είναι πιο βραχύβια από εκείνην που προσελκύει όταν διαθέτει προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης. Έτσι, παρά τις υποσχέσεις για την σωτηρία του Αφγανιστάν, στα επόμενα πέντε χρόνια η πα-

γκόσμια κοινότητα θα δώσει για το σκοπό αυτό μόνο 4,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Αν το ποσό αυτό διαιρεθεί με τα είκοσι εκατομμύρια του πληθυσμού στο Αφγανιστάν, βρίσκουμε ότι για την αναγέννηση του Αφγανιστάν και μέσα στο διάστημα των πέντε επόμενων χρόνων θα δοθούν σε κάθε Αφγανό 225 δολάρια· δηλαδή, σε κάθε Αφγανό αντιστοιχούν 45 δολάρια το χρόνο ή 4 δολάρια το μήνα.

Εσείς, ως επικεφαλής του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, δείχνετε στον πάμφτωχο Αφγανό πώς να τραφεί, πώς να ντυθεί, πώς να ξαναχτίσει το ισοπεδωμένο σπίτι του, πώς να καλλιεργήσει τη ναρκοθετημένη γη του και να την κάνει σιτοβολώνα, και πώς να φτιάξει σχολεία για να μορφωθούν τα παιδιά του, καθώς και το 95% των γυναικών και το 80% των ανδρών που ήταν αναλφάβητοι πριν ακόμα αναλάβουν την εξουσία οι Ταλιμπάν. Όμως, πώς θα γίνουν όλα αυτά μόνο με τέσσερα δολάρια το μήνα;

Η φτώχεια και η άγνοια έφεραν τους Ταλιμπάν στην εξουσία· αυτή τη φτώχεια και την άγνοια πρέπει να εξαλείψει η σημερινή σύγχρονη κυβέρνηση του Αφγανιστάν, και στη θέση τους να φέρει τη γνώση και την ευημερία.

Ένας μόνο τρόπος υπάρχει να ξαναζωντανέψετε την ελπίδα για το μέλλον, που έχει χαθεί στο Αφγανιστάν εδώ και είκοσι χρόνια· ως Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών, πρέπει να πείσετε τις αναπτυγμένες χώρες να σέβονται και να υπολογίζουν τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες παντού στον κόσμο· έτσι θα αποτραπεί το ξέσπασμα των ανταχού «υποανάπτυκτων» ενάντια στους «αναπτυγμένους».

Προσπερνώντας, όμως, τις επίσημες αναφορές, ας προχωρήσουμε σε κάποια αυτοκριτική. Τα τελευταία χρόνια στην πατρίδα μου, με τα πάμπολλα πανεπιστήμια, ζήτησαν άσυλο 746.000 Αφγανοί, νέοι και παιδιά, που είναι εντελώς αγράμματοι. Ως Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών, θα μπορούσατε να ζητήσετε από τις κυβερνήσεις του Ιράν και του Πακιστάν να ορίσουν τουλάχιστον έναν υπεύθυνο για την εκπαίδευση των Αφγανών σε κάθε σχολείο της στοιχειώδους, μέσης ή ανώτατης βαθμίδας· αυτό θα αποτελούσε σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού του Αφγανιστάν· θα μπορούσατε ακόμα να ζητήσετε από τις ΗΠΑ να ξοδέψουν για την ανάπτυξη του Αφγανιστάν ένα μόνο δολάριο παραπάνω από όσα ξόδεψαν για το βομβαρδισμό της χώρας. Πάντα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι οι Ταλιμπάν δεν είναι απλώς μία πολιτική ομάδα, αλλά και φορείς μίας συγκεκριμένης παιδείας. Αντίδοτο σ' αυτή την παιδεία είναι η μόρφωση και η αλλαγή των οικονομικών βάσεων, που μπορούν να επιτευχθούν με την ουσιαστική βοήθεια της παγκόσμιας κοινότητας.

Τέλος, επιτρέψτε μου να σας χαρίσω τρία αντίγραφα των ταινιών που έκανα για το Αφγανιστάν μέσα στα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, καθώς και ένα βιβλίο που έγραψα για το Αφγανιστάν πριν από τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001.

Διατελώ μετά τιμής,
Μοχσέν Μαχμαλμπαφ
31.01.2002

100

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILLINOIS 60607-7090
U.S.A.

Printed in Great Britain by the University Press, Cambridge

First published 1989
Second edition 1994
Third edition 1999

ISBN 0 521 55331 5 (hardback)
ISBN 0 521 55332 3 (paperback)

This book is printed on acid-free paper which has been manufactured using a process which is both environmentally friendly and energy efficient.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the Cambridge University Press.

The Cambridge University Press website contains supplementary material for this book. This material can be accessed at <http://www.cambridge.org/9780521553315>

In the U.S.A.: This book is registered at the Copyright Clearance Center, Inc., 222 Rosewood Drive, Danvers, MA 01923. Organizations in the U.S.A. who are also registered with C.C.C. may therefore copy material (beyond the limits permitted by sections 107 and 108 of U.S. copyright law) subject to payment to C.C.C. of the per-copy fee of \$12.00, code 0022-243X/1999 \$12.00.

This book is also registered with the Copyright Licensing Agency, 90 Tottenham Court Road, London W1P 0LP, UK. Organizations in the U.K. who are also registered with the CLA may therefore copy material (beyond the limits permitted by section 17 of the U.K. copyright law) subject to payment to CLA of the per-copy fee of £10.00.

For all other use, permission should be sought from Cambridge or the American Branch of Cambridge University Press.

ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΜΟΧΣΕΝ ΜΑΧΜΑΛΜΠΑΦ**ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ ΙΡΑΝ, ΜΟΧΑΜΑΝΤ ΚΑΤΑΜΙ.****ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΥ****ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΩΝ ΑΦΓΑΝΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΤΟ ΙΡΑΝ****Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ**

Ακόμα και πριν επιβληθεί το καθεστώς των Ταλιμπάν το 95% των Αφγανίδων και το 80% των Αφγανών δεν ήξεραν γράμματα. Εδώ και επτά χρόνια, από τότε δηλαδή που οι Ταλιμπάν ανέβηκαν στην εξουσία ο αναλφαβητισμός ανήλθε στο 100%. Μέσα στα 3,5 εκατομμύρια αφγανών προσφύγων που εγκαταστάθηκαν στο Πακιστάν, κάποιοι είχαν την ευκαιρία να φοιτήσουν στις ειδικές σχολές Ταλιμπάν. Στις σχολές αυτές, αντί να μαθαίνουν στα παιδιά των Αφγανών πώς να ζήσουν μια καλύτερη ζωή, τους δίδασκαν τη βία. Με την αποφοίτησή τους, τα προσφυγόπουλα που πήγαιναν στις σχολές Ταλιμπάν για να γλιτώσουν από την πείνα, στέλνονταν πίσω στο Αφγανιστάν ως ένοπλοι αγωνιστές Ταλιμπάν, και με το πρόσχημα αυτό βριαοπραγούσαν εναντίον των Αφγανών και των Αφγανίδων.

Από τα 2,5-3 εκατομμύρια αφγανών προσφύγων που

ήρθαν στο Ιράν εξαιτίας της ξηρασίας, της πείνας, της έλλειψης ασφάλειας και της πίεσης των φονταμενταλιστών, μόνο πενήντα χιλιάδες κατάφεραν να πάρουν κάρτα παραμονής· οι πενήντα χιλιάδες αυτοί Αφγανοί μένουν κυρίως σε προσφυγικούς καταυλισμούς. Όμως, ακόμα και μέσα στους καταυλισμούς δεν έχουν σχολεία λόγω έλλειψης πόρων· έτσι οι πρόσφυγες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα του αναλφαριθμητισμού, που χρόνια ταλαιπωρούσε το Αφγανιστάν. Στο Ιράν ζουν 2,5 εκατομμύρια παράνομοι αφγανοί πρόσφυγες· από αυτούς κανείς δεν έχει δυνατότητα να παρακολουθήσει αφγανικό σχολείο, ούτε τους επιτρέπεται να πηγαίνουν σε ιρανικά σχολεία. Συνεπώς, μπορούμε να πούμε πως το Αφγανιστάν είναι η μόνη χώρα στον πλανήτη που δεν έχει καθόλου σχολεία. Το μόνο μήνυμα ελπίδας είναι ότι τα τελευταία χρόνια περίπου διακόσιες χιλιάδες παιδιά Αφγανών μπόρεσαν να παρακολουθήσουν ιρανικά σχολεία· τα παιδιά αυτά είχαν αυτή την ευκαιρία, επειδή οι γονείς τους απέκτησαν άδεια παραμονής.

Αν, μέσα στα προηγούμενα είκοσι πέντε χρόνια, οι μεγάλες δυνάμεις βομβάρδιζαν αυτούς τους ανθρώπους με γνώσεις κι όχι με βόμβες, κι αν φύτευαν στη γη τους σιτάρι και όχι νάρκες, δεν θα είχαμε σήμερα 7,5 εκατομμύρια πρόσφυγες, 2,5 εκατομμύρια νεκρούς κι αυτή την έξαρση στην παραγωγή και διασπορά φονταμενταλιστών ανά τον κόσμο. Αν είναι να κυβερνήσει το Αφγανιστάν κάποια πανεθνική και όχι φυλετική κυβέρνηση, πρέπει αυτή να

απευθύνεται σε λαό που να έχει τουλάχιστον τη στοιχειώδη μόρφωση· μόνο έτσι θα είναι δυνατή η προώθηση των συμφερόντων της χώρας και η υποστήριξη των εξωστρεφών κινήσεων της εθνικής κυβέρνησης. Πώς θα μπορέσουν αυτοί οι άνθρωποι να χρησιμοποιήσουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και να διαβάσουν βιβλία; Πρώτον, τα έχουν στερηθεί και δεύτερον, για να μπορέσουν να τα χρησιμοποιήσουν χρειάζεται κάποια στοιχειώδης παιδεία. Πρέπει πάντα να θυμόμαστε ότι η σωτηρία του Αφγανιστάν προϋποθέτει τη σωτηρία των Αφγανών.

Στην τελευταία εικοσαετία, τα αναπτυξιακά σχέδια που εφαρμόστηκαν στο Αφγανιστάν έκαναν περισσότερο κακό παρά καλό. Ο κόσμος μας δεν ασχολείται καθόλου με την ανάπτυξη του Αφγανιστάν· ούτε καν υποσχέσεις δεν δίνει. Ο σκοπός του εν λόγω σχεδίου είναι η εξάλειψη του αναλφαβητισμού σε ένα μεγάλο μέρος παιδιών των αφγανών προσφύγων που έχουν εγκατασταθεί στο Ιράν. Η μόρφωση αυτών των παιδιών είναι αναγκαία· όμως, ούτε νομιμοποιητικά έγγραφα διαθέτουν ούτε και υπάρχουν οι κατάλληλες εγκαταστάσεις. Πάντως, με έναν ελάχιστο προϋπολογισμό της τάξης των 30 δολαρίων ανά παιδί και με εντατικά μαθήματα διάρκειας δέκα μηνών, έχουμε τη δυνατότητα να τους μάθουμε γράμματα· αν το σχέδιο αυτό καρποφορήσει μέσα στη δεκάμηνη αυτή περίοδο, είναι σαν να κάνουμε στα προσφυγάκια ένα εμβόλιο κατά της άγνοιας. Το αποτέλεσμα αυτό αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σπουδαιότητα αν ληφθούν υπόψη οι σημερινές συνθήκες:

δεν μπορούμε να στείλουμε τους πρόσφυγες πίσω σε μία χώρα που γίνεται ολοένα και πιο επικίνδυνη, ειδικά μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001. Επιπλέον, ο αριθμός των προσφύγων που φιλοξενούνται στις παραμεθόριες περιοχές συνεχώς αυξάνει.

Στη διάρκεια της χρονιάς του «διαλόγου μεταξύ πολιτισμών», θα έπρεπε να παρασχεθούν τα μέσα για την προώθηση του διαλόγου μεταξύ του Αφγανιστάν και των άλλων χωρών. Πώς, όμως, να χρησιμοποιήσουν αυτά τα μέσα οι Αφγανοί, που είναι αναλφάβητοι; Στις μέρες μας, η μοίρα των Ιρανών και εκείνη των Αφγανών είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους· για να κυριολεκτούμε, η μοίρα των Αφγανών είναι στενά συνδεδεμένη με τον ανθρώπινο πολιτισμό γενικά. Η εγκατάλειψη του Αφγανιστάν στην τύχη του σημαίνει ότι θα εξακολουθήσουν να εφαρμόζονται εκεί καταστροφικά σχέδια «ανάπτυξης», όπως αυτά της τελευταίας εικοσαετίας· ως αποτέλεσμα, θα απειληθεί και πάλι η παγκόσμια ειρήνη.

Αν, κάποια στιγμή στο μέλλον, οι αφγανοί πρόσφυγες γυρίσουν στην πατρίδα τους έχοντας μάθει γράμματα, δεν θα έχουν πια ανάγκη να χρησιμοποιούν τη γλώσσα του πολέμου. Αν, πάλι, μείνουν στο Ιράν, για να γλιτώσουν από την πείνα και την έλλειψη ασφάλειας, θα γνωρίζουν την κατάλληλη γλώσσα για να απευθύνονται στους οικοδεσπότες τους. Κάθε παιδί Αφγανού που μορφώνεται σε ιρανικό σχολείο, θα είναι κι ένας μικρός πρέσβης, που θα ενισχύει τις πολιτισμικές και φιλικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών.

Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Πέρυσι, όταν γύριζα την ταινία *Κανταχάρ* στις παραμεθόριες περιοχές, συνάντησα παιδιά αφγανών προσφύγων, αγόρια και κορίτσια, που φοβούνταν οποιαδήποτε μορφή απεικόνισης και έτρεχαν να κρυφτούν από την κάμερα. Όταν κάποιες γυναίκες δέχτηκαν να συνεργαστούν με την ομάδα μας, μας ζήτησαν να τις πληρώσουμε δίνοντάς τους μπουρκες και όχι χρήματα. Οι πρόσφυγες απέφευγαν να στέλνουν τους αρρώστους σε γιατρούς που ανήκαν σε άλλη φυλή.

Πέντε χιλιάδες κάτοικοι του καταυλισμού Νιατάκ, στα σύνορα με το Αφγανιστάν, είχαν χέρια σκασμένα και ματωμένα λόγω της έλλειψης νερού και των ανεπαρκών συνθηκών υγιεινής. Η κρέμα που είχαμε στο φαρμακείο μας δεν ήταν αρκετή για να γίνουν καλά τα χέρια τους, έτσι αναγκαστήκαμε να αγοράσουμε βαρέλια με βαζελίνη. Επίσης, οι πρόσφυγες δεν ήθελαν να χρησιμοποιήσουν το κοινόχρηστο λουτρό που κατασκευάστηκε γι' αυτούς δίπλα στον καταυλισμό.

Αποφασίσαμε να τροποποιήσουμε τη συμπεριφορά μιας ομάδας προσφύγων χρησιμοποιώντας ένα πειραματικό πρόγραμμα. Ζητήσαμε τη βοήθεια της Μορφωτικής Κίνησης του Ιράν. Μολονότι δεν υπήρχε καμία απαγόρευση για την εκπαίδευση των προσφύγων που είχαν κάρτες παραμονής, η Μορφωτική Κίνηση του Ιράν δεν είχε προβλέψει σχετικό κονδύλιο και δεν είχε στείλει δάσκαλο στον καταυλισμό.

Επιλέχθηκαν πέντε δάσκαλοι για μια περίοδο πέντε μηνών· οι μισθοί τους εξοικονομήθηκαν από τον προϋπολογισμό της ταινίας *Κανταχάρ*. Καθένας τους θα δίδασκε σε είκοσι μαθητές, αγόρια και κορίτσια, επί τέσσερις ώρες τη μέρα. Το πρόγραμμα κάλυπτε ένα σύνολο εκατό προσφυγόπουλων. Οι δάσκαλοι μάθαιναν στα παιδιά γραφή και ανάγνωση στα περσικά, ατομική και οικογενειακή υγιεινή, κοινωνικοποίηση, την αξία που έχει η εξάλειψη της βίας, και εξέταζαν τους λόγους που οδήγησαν το Αφγανιστάν στη σημερινή κατάσταση.

Λίγους μήνες μετά, γύρισα στο Νιατάκ για να δω τα αποτελέσματα των μαθημάτων· έμεινα κατάπληκτος. Παιδιά που, μολοντί είχαν χρόνια στο Ιράν, μέχρι πέρυσι δεν μιλούσαν άλλη γλώσσα εκτός από τη γλώσσα των Παστούν, είχαν μάθει να γράφουν, να διαβάζουν και να μιλούσαν τα περσικά μέσα σε πέντε μήνες. Δεν έτρεχαν πια να κρυφτούν, όταν έβλεπαν την κάμερα. Οι κρέμες και η βαζελίνη που τους φέραμε αυτή τη φορά δεν χρειάστηκαν· η κατάσταση ζωής τους δεν είχε αλλάξει, όμως τα στοιχεία υγιεινής που είχαν διδαχθεί επέδρασαν θετικά στις συνθήκες διαβίωσής τους.

Το πιο ενδιαφέρον είναι ότι μέσα στο χρόνο που μεσολάβησε τα ίδια τα παιδιά μελέτησαν τη συμπεριφορά τους· μας είπαν ότι την προηγούμενη φορά έτρεχαν να φύγουν μακριά μας και δεν χρησιμοποιούσαν τα κοινόχρηστα λουτρά διότι δεν ήξεραν τίποτα, δεν μιλούσαν περσικά και παρουσίαζαν βίαιη συμπεριφορά.

ΚΟΣΤΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Το κόστος της βασικής εκπαίδευσης εκατό προσφυγό-
πουλων από το Αφγανιστάν ανήλθε σε 1.200.000 περσικά
τομάν (περίπου 25.000 δολάρια)· με τα χρήματα αυτά πλη-
ρώσαμε τους δασκάλους, αγοράσαμε γραφική ύλη, οδο-
ντόβουρτσες και οδοντόκρεμες, βραβεύσαμε τους καλύτε-
ρους μαθητές και μαθήτριες και καλύψαμε το ενοίκιο για
τους διδακτικούς χώρους. Αυτό σημαίνει ότι το κόστος για
κάθε παιδί ήταν μόνο 12.000 περσικά τομάν, δηλαδή πε-
ρίπου 25 δολάρια!

Αν συγκριθεί ο ισχνός αυτός προϋπολογισμός με τα
υπέρογκα ποσά που ξοδεύονται από τα πολιτιστικά συμ-
βουλευτικά κέντρα για να διδάσκονται τα περσικά σε άλλες
χώρες, και το κόστος των άχρηστων σεμιναρίων για την
επέκταση και αναγέννηση της περσικής γλώσσας, αμέσως
μπορούμε να ξεχωρίσουμε ποια δραστηριότητα έχει μεγα-
λύτερη αξία. Αν συγκρίνουμε το ποσό των 12.000 τομάν
(25 δολάρια) με το κόστος που συνεπάγεται για τους Αμε-
ρικανούς κάθε εκτόξευση πυραύλου Κρουζ εναντίον του
Αφγανιστάν, το αποτέλεσμα μιλά από μόνο του. Με το κό-
στος ενός μόνο πυραύλου Κρουζ, 130.000 προσφυγό-
πουλα από το Αφγανιστάν θα μάθαιναν γραφή και ανά-
γνωση σε πέντε μήνες.

Πρόσφατα πληροφορήθηκα ότι πέρυσι η UNICEF είχε
εφαρμόσει στο Ιράν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα 396 διδα-
κτικών αιθουσών. Το πρόγραμμα αυτό ήταν παρόμοιο με το
δικό μας, αλλά υψηλότερου επιπέδου· στην εφαρμογή του

συνέδραμε και ένας ακόμα διεθνής οργανισμός. Τα μαθήματα γίνονταν εκτός προσφυγικών καταυλισμών, και απευθύνονταν αρχικά σε αναλφάβητους Ιρανούς. Όμως, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ της UNICEF και της Μορφωτικής Κίνησης του Ιράν, παραχωρήθηκε άδεια στα παιδιά των αφγανών προσφύγων, που δεν διέθεταν άδεια παραμονής, να παρίστανται στα μαθήματα ως παρατηρητές. Μ' αυτό τον τρόπο παρακάμφθηκε η απαγορευτική διάταξη.

Επισκεφθήκα αυτά τα σχολεία, που είχαν οργανωθεί σε τρεις μεθοριακές επαρχίες στις εσχατιές του Ιράν· είχα μαζί μου εκπροσώπους της UNICEF, και την κάμερά μου. Τα αποτελέσματα του προγράμματος ήταν εκπληκτικά. Η Μορφωτική Κίνηση του Ιράν εκτελούσε το πρόγραμμα, και η UNICEF επέβλεπε. Εκτός από τα γενικά διδακτικά βιβλία της Κίνησης, η UNICEF είχε εκπονήσει ένα εγχειρίδιο ειδικά για τους Αφγανούς· αυτό περιείχε βασικές γνώσεις οικιακής οικονομίας, οδηγίες για την αλληλοεκπαίδευση των παιδιών μεταξύ τους, υγιεινή, ατομικές μεθόδους λήψης αποφάσεων, ομαδική συμβουλευτική και ειδικό αφιέρωμα στην αναγκαιότητα ύπαρξης νόμων για τη δημιουργία μιας υγιούς κοινωνίας.

Παρακολούθησα μάθημα σε ένα τέμενος μιας φτωχογειτονιάς, στην πόλη Ζαχεντάν· η αίθουσα αυτή είχε αρχικά οργανωθεί από τη Μορφωτική Κίνηση για δέκα ιρανούς μαθητές. Περίπου είκοσι Αφγανόπουλα παρακολουθούσαν το μάθημα ως παρατηρητές. Τέσσερα μέτρα πιο πέρα, άλλα εκατό Αφγανόπουλα άκουγαν την παράδοση

του δασκάλου. Ρώτησα το δάσκαλο γιατί κάθονται έτσι τα παιδιά· μου απάντησε ότι η αίθουσα αυτή είχε αρχικά προβλεφθεί για δέκα ιρανούς μαθητές. Τα είκοσι Αφγανό-πouλα παρακολουθούσαν μαζί τους ως απλοί παρατηρητές, διότι δεν διέθεταν κρατική έγκριση για την κανονική συμμετοχή τους στο μάθημα· επομένως δεν έπαιρναν και βαθμούς. Μου είπε ακόμα ότι τα άλλα εκατό παιδιά, που κάθονταν τέσσερα μέτρα παραπέρα, ήταν σε ακόμα κατώτερη μοίρα από τους είκοσι «παρατηρητές».

Στο Παρίσι, υπέβαλα στην UNESCO μία πρόταση. Αν ενέκριναν το σχέδιο οι πολιτιστικοί πρέσβεις ανά τον κόσμο, 500.000 παιδιά αφγανών προσφύγων στο Ιράν θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν την πρώτη δημοτικού με κόστος περίπου 15 δολάρια ανά παιδί· με την εξοικονόμηση 30 δολαρίων ανά παιδί και ακολουθώντας ένα εντατικό δεκάμηνο πρόγραμμα, θα γινόταν εφικτή η εκπαίδευση των αφγανών προσφυγόπουλων στο Ιράν μέχρι το επίπεδο της τρίτης δημοτικού. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στην εξάλειψη του αναλφαριθμητισμού σε 500.000 παιδιά αφγανών προσφύγων, που ζουν στο Ιράν.

Η εκτέλεση του προγράμματος θα μπορούσε να ανατεθεί στη Μορφωτική Κίνηση του Ιράν· το πρόγραμμα θα μπορούσε εύκολα να υλοποιηθεί κατά την απογευματινή βάρδια των δασκάλων της Κίνησης. Το πλεονέκτημα του προγράμματος είναι ότι η εκτέλεσή του δεν απαιτεί άλλα έξοδα, εκτός από τα αρχικά 30 δολάρια ανά άτομο. Η σύληψη αυτή είναι εντελώς διαφορετική από τη συννηθι-

σμένη, όπου για την εκτέλεση ενός σχεδίου δαπανώνται 100 δολάρια για έξοδα διοίκησης και επίβλεψης, για να παρασχεθούν τελικά υπηρεσίες αξίας 10 δολαρίων σ' αυτούς που έχουν ανάγκη.

Αν ο αξιότιμος Πρόεδρος του Ιράν εγκρίνει τη συμμετοχή της Μορφωτικής Κίνησης του Ιράν σ' αυτό το σχέδιο για ένα ή δύο χρόνια, το Ιράν θα είναι άξιο κάθε επαίνου, αφού θα έχει υλοποιήσει ένα ουσιαστικό και πρωτοποριακό μέτρο για την εξάλειψη μιας από τις δύο βασικές πληγές του Αφγανιστάν, που είναι η πείνα και ο αναλφαβητισμός. Αν η UNESCO παραχωρήσει ποσό 7,5 δολαρίων ανά άτομο για άμεση πεντάμηνη εφαρμογή του σχεδίου —ή 15 δολάρια ανά άτομο για την εκτέλεση ενός εντατικού δεκάμηνου προγράμματος εκπαίδευσης—, ο αναλφαβητισμός μεταξύ των προσφυγόπουλων από το Αφγανιστάν θα εκλείψει και το πρόβλημα θα λυθεί.

Εκτός από την UNESCO και άλλοι διεθνείς οργανισμοί, καθώς και χορηγοί τόσο από το εξωτερικό όσο και από το εσωτερικό θα μπορούσαν να συνδράμουν στη χρηματοδότηση αυτού του σχεδίου· δεν θα υπήρχε καμία επιβάρυνση στον κρατικό προϋπολογισμό του Ιράν.

Η κινηματογραφική εταιρεία Μαχμαλμπάφ έχει ορίσει τη δική της προσφορά σε συνεννόηση με τη Μορφωτική Κίνηση του Ιράν· θα καλύψει τα έξοδα για την εκπαίδευση 10.000 προσφυγόπουλων σε 500 αίθουσες των 20 μαθητών καθεμία, για μια περίοδο δύο ετών. Μέσα στον προσεχή μήνα θα τεθούν σε λειτουργία 150 από αυτές τις

διδασκτικές αίθουσες σε 12 προσφυγικούς καταυλισμούς ανά τη χώρα.

Καθώς ταξίδευα σε άλλες χώρες για την παρουσίαση της ταινίας *Κανταχάρ*, γνώρισα πολλούς που, έχοντας δει την ταινία, έδειχναν μεγάλη προθυμία να αναλάβουν έστω και την ελάχιστη δράση για την εξάλειψη του αναλφαριθμητισμού των αφγανών προσφύγων στο Ιράν· για το σκοπό αυτό, μου ζητούσαν συνεχώς να τους δώσω κάποιον τραπεζικό λογαριασμό.

Αυτό που ζητώ από σας, αξιότιμε Πρόεδρε του Ιράν, είναι να δώσετε την έγκρισή σας στη Μορφωτική Κίνηση του Ιράν για να υλοποιήσει αυτό το σημαντικό εγχείρημα. Με τις παρούσες συνθήκες, η απαιτούμενη διάρκεια των μαθημάτων είναι ένα, το πολύ δύο χρόνια. Από την UNESCO θα ήθελα να ζητήσω να εγκρίνει το σχετικό κονδύλιο για την εφαρμογή του παραπάνω σχεδίου, που έχει αποδέκτες τους αφγανούς πρόσφυγες στο Ιράν. Με χαρά πρέπει εδώ να αναφέρω ότι, σύμφωνα με μία επιστολή που έλαβα από την UNESCO, η διοίκηση του Οργανισμού δείχνει μεγάλη προθυμία να συμβάλλει στην παροχή μόρφωσης και παιδείας στους Αφγανούς. Ίσως το σχέδιο αυτό να σταθεί αφορμή για να ιδρυθεί η Μορφωτική Κίνηση των Εκπατρισμένων Αφγανών, το έργο της οποίας θα μπορούσε να συνεχιστεί και στο έδαφος του Αφγανιστάν, όταν επιστρέψουν οι Αφγανοί.

Πρέπει πάντα να έχουμε κατά νου ότι το Αφγανιστάν έμεινε χρόνια ξεχασμένο από την παγκόσμια κοινότητα.

Ακόμα και σήμερα, το θυμούνται μόνο όταν είναι να το βομβαρδίσουν. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή για μια ριζική βελτίωση των συνθηκών στο Αφγανιστάν. Αργά ή γρήγορα, τα ΜΜΕ θα ξεπεράσουν την τρέχουσα τάση τους να ασχολούνται με το Αφγανιστάν, και θα αρχίσουν να κυνηγούν άλλες, πιο ενδιαφέρουσες ειδήσεις. Αν συμβεί κάτι τέτοιο, τα πάντα θα δυσκολέψουν. Όσον αφορά τη λύση των προβλημάτων του Αφγανιστάν, πρέπει να το πάρουμε απόφαση: ή τώρα, ή ποτέ.

Με αμέριστη εκτίμηση,
Μοχσέν Μαχμαλμπάφ

**Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΙΡΑΝ,
ΜΟΧΑΜΑΝΤ ΚΑΤΑΜΙ,
ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΜΟΧΣΕΝ ΜΑΧΜΑΛΜΠΑΦ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΞΑΛΕΙΨΗΣ ΤΟΥ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΥ
ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΩΝ ΑΦΓΑΝΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΤΟ ΙΡΑΝ**

Κοινοποίηση: Μοχσέν Μαχμαλμπάφ

Από το Γραφείο του Προέδρου

Προς τον φίλτατο Δόκτορα Αρέφ,
Ιδιαίτερο Γραμματέα του Προέδρου
Με θερμούς χαιρετισμούς

Ο αξιότιμος Πρόεδρος έλαβε γνώση της επιστολής του κυρίου Μοχσέν Μαχμαλμπάφ, με ημερομηνία 3 Νοεμβρίου 2001 και θέμα την εξάλειψη του αναλφαριθμητισμού στα παιδιά των αφγανών προσφύγων που ζουν στο Ιράν, καθώς και των συνημμένων εγγράφων και απεφάνθη ως ακολούθως:

«Ευχαριστούμε τον καλοπροαίρετο καλλιτέχνη, κύριο Μαχμαλμπάφ. Το σχέδιό του, που διέπεται από ανθρωπισμό, αξίζει τόσο την προσοχή μας όσο και την πρακτική

μας υποστήριξη. Κάθε μέτρο που αποσκοπεί στην ενίσχυση του στερημένου, αθώου και έντιμου λαού του Αφγανιστάν είναι θεμιτό. Ιδιαίτερη αξία όμως έχει ένα σχέδιο που απευθύνεται στα αγαπητά παιδιά. Όπως κάθε άνθρωπος, έτσι κι αυτά έχουν δικαίωμα να γνωρίσουν, να διαβάσουν και να συνειδητοποιήσουν τι γίνεται στον κόσμο γύρω τους· οι καιροί, όμως, στάθηκαν σκληροί απέναντί τους, και τα στέρησαν από πολλά βασικά τους δικαιώματα. Το σχέδιο αυτό θα μελετηθεί πάραυτα από την κυβερνητική επιτροπή πολιτισμικών θεμάτων, ώστε να εξεταστούν όλες οι πτυχές του. Στο βαθμό που είναι δυνατόν, και με τη χρήση των θεσμών και εγκαταστάσεων που διαθέτει η χώρα μας, το σχέδιο θα τεθεί σε εφαρμογή. Στην εφαρμογή του θα μπορούσε να συνδράμει και ο ίδιος ο κύριος Μαχμαλμπάφ.

Σεγιέντ Μοχάμαντ Κατάμι
14 Νοεμβρίου 2001»

Ο ΜΟΧΣΕΝ ΜΑΧΜΑΛΠΑΦ ΕΚΦΡΑΖΕΙ**ΤΗΝ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ,****ΜΟΧΑΜΑΝΤ ΚΑΤΑΜΙ****Αξιότιμε Πρόεδρε Κατάμι,**

Με την παρούσα επιστολή, επιτρέψτε μου να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς εσάς και το επιτελείο σας για την «κατάρνηση της απαγόρευσης συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία παιδιών Αφγανών και παιδιών που έχουν διακόψει το σχολείο και δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα».

Η άρση της απαγόρευσης στην εκπαίδευση των Αφγανών, που χρόνια κρατούσε αυτά τα παιδιά χειροπόδαρα αλυσοδεμένα, θα συμβάλλει στη γρήγορη εξέλιξη των παιδιών ενός από τους πλέον τυραννισμένους λαούς στην υφήλιο. Επιστρέφοντας στην πατρίδα τους, τα παιδιά αυτά θα πάρουν μαζί το καλύτερο ενθύμιο: την ικανότητα να διαβάζουν και να γράφουν την περσική γλώσσα.

Μόλις ανακοινώθηκε το νέο αυτό, είδα με τα μάτια μου τα παιδιά των Αφγανών να ζητωκραυγάζουν και τους γονείς τους να κλαίνε από χαρά.

Επιπλέον, το ειδικό κονδύλιο, που παραχωρήθηκε βάσει του διατάγματός σας στη Μορφωτική Κίνηση του

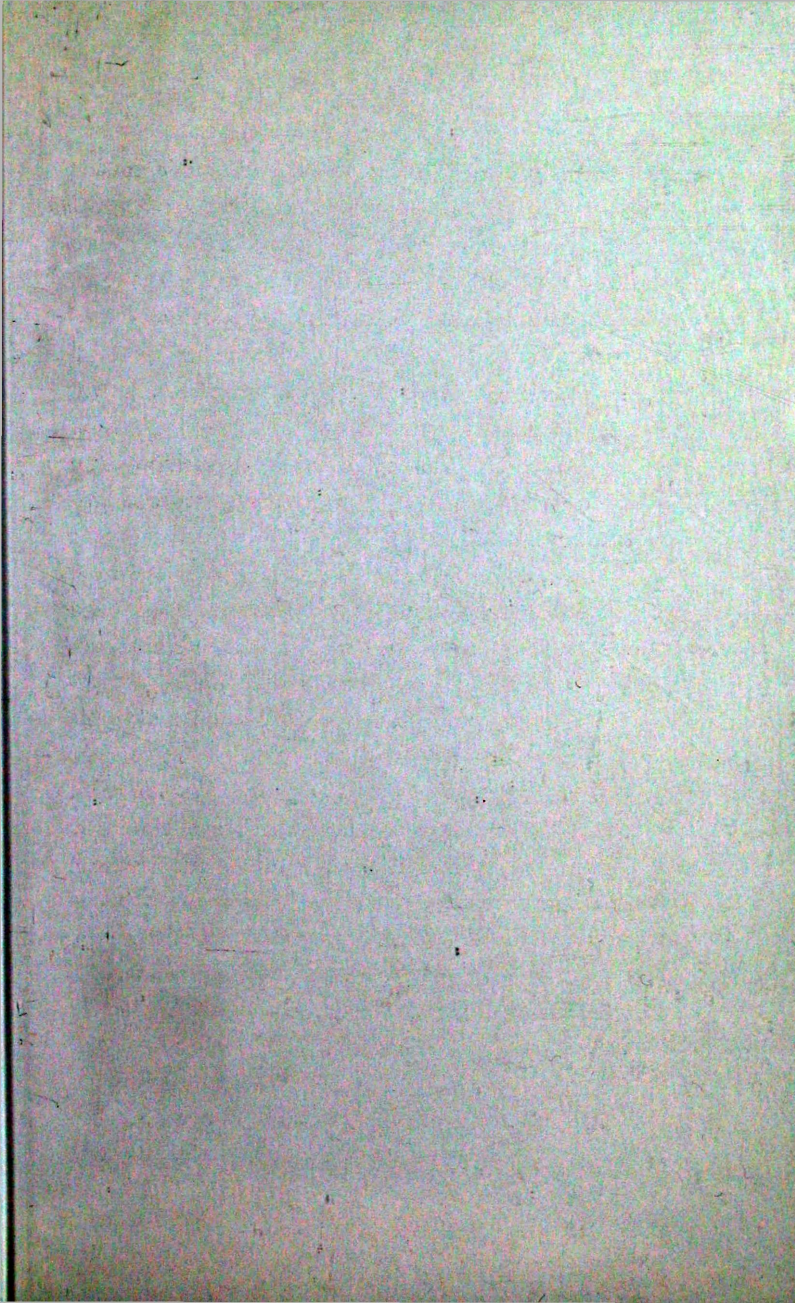
Ιράν και η έγκριση της κυβερνητικής επιτροπής κάνουν εφικτό το άνοιγμα 2.000 περίπου διδακτικών αιθουσών μέσα στον επόμενο μήνα· σ' αυτές, 50.000 παιδιά Αφγανών θα έχουν την ευκαιρία να αλλάξουν τη μοίρα τους παρακολουθώντας τα σχετικά μαθήματα στοιχειώδους εκπαίδευσης.

Έπειτα από δύο δεκαετίες λήθης, η παγκόσμια κοινότητα αποφάσισε ξαφνικά να βοηθήσει στην αναγέννηση του Αφγανιστάν· όμως, το ουσιαστικότερο βήμα προς αυτό το σκοπό είναι η αναγέννηση του κατεστραμμένου πολιτισμού των Αφγανών.

Κάποιοι Αφγανοί είπαν: «Μέσα στα είκοσι τελευταία χρόνια, βγάζουμε το ψωμί μας και αποκτούμε σοφία μέσα από τις εμπειρίες που ζούμε στο Ιράν, και είμαστε ευγνώμονες γι' αυτό. Τώρα, όμως, μετά την άρση της απαγόρευσης συμμετοχής των Αφγανών στην εκπαιδευτική διαδικασία, επιτρέπεται να λειτουργούν στο Ιράν και αμιγώς αφγανικά σχολεία, κι αυτό είναι θαυμάσιο». Κάποιοι άλλοι δήλωσαν: «Αν παραχωρούσατε σε μας, τους αφγανούς πρόσφυγες, ένα μόνο θρανίο σε κάθε αίθουσα ιρανικού σχολείου, θα μπορούσαμε εμείς οι ίδιοι να αναλάβουμε την ευθύνη για την αναγέννηση της κατεστραμμένης χώρας μας μετά την επιστροφή μας στην πατρίδα μας».

Σας διαβιβάζω τις ευχαριστίες και τους χαιρετισμούς όλων των προσφυγόπουλων που πήγαν στο σχολείο χάρη στις προσπάθειές σας.

Με αμέριστη εκτίμηση,
Μοχσέν Μαχμαλμπάφ

ΔΕΝ ΓΚΡΕΜΙΣΑΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΩΝ ΒΟΥΔΑ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ.
ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΕΡΡΕΥΣΕ, ΑΠΟ ΝΤΡΟΠΗ.

ISBN 960-375-330-0

ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΚ.ΣΗΜ. 3330